

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE FİNANSMAN BİLİM DALI

**TİCARİ ALACAKLARIN BAĞIMSIZ DENETİMİ
VE BİR UYGULAMA**

Yüksek Lisans Tezi

HAKKI FINDIK

İstanbul, 2009

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE FİNANSMAN BİLİM DALI

**TİCARİ ALACAKLARIN BAĞIMSIZ DENETİMİ
VE BİR UYGULAMA**

Yüksek Lisans Tezi

HAKKI FINDIK

Danışman: PROF.DR. DOĞAN ARGUN

İstanbul, 2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İŞLETME Anabilim Dalı MUHASEBE FİNANSMAN Bilim Dalı Yüksek
Lisans öğrencisi HAKKI FINDIK'ın TİCARİ ALACAKLARIN BAĞIMSIZ DENETİMİ VE
BİR UYGULAMA adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 16.07.2009 tarih ve
2009-12/34 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek
Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 22.07.2009

1) Tez Danışmanı : PROF. DR. DOĞAN ARGUN

2) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. SİNAN ASLAN

3) Jüri Üyesi : PROF. DR. NURDAN ASLAN



İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR	ix
0.GİRİŞ	1
1. MUHASEBE BİLGİSİNİN DOĞRULUĞU VE DENETİM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	
1.1. FİNANSAL KARAR ALMADA MUHASEBE BİLGİSİNİN ÖNEMİ	2
1.2. MUHASEBE BİLGİLERİNİN DENETLENME GEREĞİ	3
1.3. DENETİMİN TANIMI.....	4
1.4.DENETİM TÜRLERİ	5
1.4.1.Amaçlarına Göre Denetim Türleri.....	5
1.4.1.1.Finansal Tabloların Denetimi	5
1.4.1.2.Uygunluk Denetimi.....	6
1.4.1.3.Faaliyet Denetimi.....	6
1.4.2.Denetçinin Türü ve Konumuna Göre Denetim Türleri	7
1.4.2.1.Bağımsız Denetim ve Bağımsız Denetçi	7
1.4.2.2. İç Denetim ve İç Denetçi	8
1.4.2.3.Kamu Denetimi ve Kamu Denetçisi	9
1.5. GENEL KABUL GÖRMÜŞ DENETİM STANDARTLARI	10
1.5.1. Genel Standartlar	11
1.5.1.1.Eğitim ve Yeterlilik Standardı	11
1.5.1.2.Bağımsızlık Standardı.....	12
1.5.1.3.Mesleki Dikkat ve Özen	12
1.5.2. Çalışma Alanı Standartları	13
1.5.2.1.Planlama ve Gözetim	13
1.5.2.2.İç Kontrolün İncelenmesi.....	13
1.5.2.3.Kanıt Toplama	13
1.5.3. Raporlama Standartları	14
1.5.3.1. Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uygunluk	14
1.5.3.2.Devamlılık	14
1.5.3.3.Açıklayıcı Bilgiler.....	14
1.5.3.4. Denetçi Görüşü	15
1.6.DENETİM SÜRECİ VE DENETİMİN PLANLANMASI	15
1.6.1.Müşteri Seçimi ve İşin Alınması	16
1.6.2.Denetimin Planlanması.....	17
1.6.3.Denetim Programının Yürütülmesi	18
1.6.4.Denetim Raporu.....	18
1.7. İŞLETME YÖNETİMİNİN VE BAĞIMSIZ DENETÇİNİN SAVLARI	18
1.7.1. Var Olma ve Meydana Gelme ile İlgili Savlar	19
1.7.2. Tamlıkla İlgili Savlar	20
1.7.3. Haklar ve Yükümlülüklerle İlgili Savlar	20
1.7.4. Değerleme ve Dağıtımlarla İlgili Savlar.....	20

1.7.5. Sunuş ve Açıklama	21
1.8.TÜRKİYE’DE BAĞIMSIZ DENETİM.....	21

2. TİCARİ ALACAKLARIN TANIMI, UNSURLARI VE DEĞERLEMESİ

2.1. TİCARİ ALACAKLARIN TANIMI.....	25
2.2. TİCARİ ALACAKLARIN UNSURLARI	26
2.2.1. Alıcılar	26
2.2.2. Alacak Senetleri.....	27
2.2.3. Alacak Senetleri Reeskontları (-)	27
2.2.4. Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri (-)	28
2.2.5. Verilen Depozito ve Teminatlar	29
2.2.6. Diğer Ticari Alacaklar	29
2.2.7. Şüpheli Ticari Alacaklar	29
2.2.8.Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-).....	31
2.3. TİCARİ ALACAKLARDA DEĞERLEME	31
2.3.1. V.U.K. ’a Göre Değerleme	31
2.3.2. T.T.K. ’ya Göre Değerleme.....	33
2.3.3. T.M.S. ’ye Göre Değerleme	33

3. TİCARİ ALACAKLARIN BAĞIMSIZ DENETİMİ

3.1. TİCARİ ALACAKLARI DENETLEMENİN GEREĞİ	38
3.2. TİCARİ ALACAKLARIN DENETİMİNDEKİ HEDEFLER	38
3.3. TİCARİ ALACAKLARIN DENETİMİNDE İÇ KONTROL SİSTEMİ.....	40
3.3.1. Kontrol ve İç Kontrol Kavramları	40
3.3.2. İç Kontrol Sistemi.....	41
3.3.3. İç Kontrol Sistemini Oluşturan Unsurlar.....	42
3.3.3.1. Kontrol Çevresi	42
3.3.3.2. Risk Değerleme.....	43
3.3.3.3. Kontrol Eylemleri	43
3.3.3.4. Bilgi ve İletişim	44
3.3.3.5. İzleme.....	44
3.3.4. Ticari Alacaklara İlişkin İç Kontrol Sistemi	45
3.3.4.1.Örgüt Yapısı.....	45
3.3.4.2.Satış İşleminin Gerçekleştirilmesi	46
3.3.4.3. İşlemlerin Kayıtlara Geçirilmesi	47
3.3.4.4.Varlıklara Erişim.....	47
3.3.4.5.Özetleme	47
3.3.4.6. Defter Kayıtları ile Müşteri İşletme Kayıtlarının Karşılaştırılması	48
3.4. İÇ KONTROL YAPISINDAN ELDE EDİLEN BİLGİLERİN BELGELENMESİ	48
3.4.1. Not Alma Yöntemi	48
3.4.2. Akış Şemaları Yöntemi	48
3.4.3. Anket Yöntemi	49
3.5. TİCARİ ALACAKLARLA İLGİLİ DENETİM PROGRAMI.....	52
3.5.1. Ticari Alacaklarla İlgili Denetim Programının Yürütülmesi.....	52
3.5.1.2. Ticari Alacaklarla İlgili Uygunluk Testleri	58

3.5.1.2.1. Kredili Satış Politikasının Belirlenmesi	58
3.5.1.2.2. Müşterilerin Gerçekliği ve Müşteriye Kredi Açma	59
3.5.1.2.3. Satılan Mal ve Hizmetlerin Teslimi	60
3.5.1.2.4. Faturalamanın Uygunluğu	61
3.5.1.2.5. Kayıtların Belgelere Uygunluğu	61
3.5.1.2.6. İadelerin ve İndirimlerin Uygunluğu	62
3.5.1.2.7. Alacakların Korunması	63
3.5.1.3. Ticari Alacaklarla İlgili Maddi Doğruluk Testleri	64
3.5.1.3.1. Gerçeklik	66
3.5.1.3.2. Sahiplik (Haklar)	66
3.5.1.3.3. Tamlık ve Zamanlılık	66
3.5.1.3.4. Değerleme	67
3.5.1.3.5. Sınıflandırma	68
3.5.1.4. Maddi Doğruluk Testlerinin Amaçları	68
3.5.1.5. Maddi Doğruluk Testlerinin Uygulanması	69
3.5.1.5.1. Doğrulama Mektubu	69
3.5.1.5.2. Alacakları Yaşlandırma Çizelgesi	70
3.5.1.5.3. İşlemlerin Doğruluğu Testi	71
3.5.1.5.4. Hesap Bakiyelerinin Doğruluğu Testi	72
3.5.1.5.5. Yardımcı Hesapların Kontrolü	72
3.5.1.6. Ticari Alacaklarla İlgili Kanıtların Toplanması	73
3.5.1.6.1. Kanıt Kavramı	73
3.5.1.6.2. Kanıtın Amacı	73
3.5.1.6.3. Kanıtın Elde Edilme Zamanı	76
3.5.1.6.4. Kanıtların Sınıflandırılması	76
3.5.1.6.4.1. Muhasebe Sisteminden Elde Edilen Kanıtlar	76
3.5.1.6.4.2. Destekleyici Kanıtlar	76
3.5.1.6.5. Kanıtların Yeterliliği	77
3.5.1.6.6. Kanıtların Uygunluğu	78
3.5.1.7. Ticari Alacaklarla İlgili Kanıt Toplama Yöntemleri	78
3.5.1.7.1. Doğrulama	78
3.5.1.7.1.1. Olumlu Doğrulama	79
3.5.1.7.1.2. Olumsuz Doğrulama	80
3.5.1.7.1.3. Boş Bakiyeli Doğrulama	81
3.5.1.7.2. Soruşturma	82
3.5.1.7.3. Gözlem	82
3.5.1.7.4. Fiziki İnceleme ve Sayım	83
3.5.1.7.5. Kayıt Sistemini Yeniden İzleme	83
3.5.1.7.6. Yeniden Hesaplama	83
3.5.1.7.7. Belge İnceleme	84
3.5.1.7.8. Karşılaştırma	84
3.5.1.7.9. İlgili Hesaplar Arasında İlişki Kurma	85
3.5.1.8. Ticari Alacaklarla İlgili Çalışma Kağıtları	86
3.5.1.8.1. Çalışma Kağıtlarının Tanımı	86
3.5.1.8.2. Ticari Alacaklarla İlgili Çalışma Kağıtları Çeşitleri	87
3.5.1.8.3. Çalışma Kağıtlarının Dosyalanması ve Saklanması	87
3.5.1.8.4. Çalışma Kağıtlarının Mülkiyeti ve Gizliliği	88

3.5.1.9. Ticari Alacaklarla İlgili Önemlilik Düzeyi	88
3.5.1.9.1. Önemlilik Düzeyi	88
3.5.1.9.2. Ticari Alacaklarda Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesi	88
3.5.1.10. Ticari Alacaklarla İlgili Denetim Riski	89
3.5.1.10.1. Asıl Risk	89
3.5.1.10.2. Kontrol Riski	90
3.5.1.10.3. Bulgu Riski	90
3.5.1.10.4. Ticari Alacaklarda Denetim Riskinin Ölçülmesi	90
3.5.1.11. Ticari Alacaklarla İlgili Örneklem	91
3.5.1.11.1. Örneklem Kavramı ve Örneklem Türleri	91
3.5.1.11.2. Ticari Alacaklarda Örneklem	91
3.5.1.11.2.1. İstatistiksel Olmayan Örneklem	92
3.5.1.11.2.2. İstatistiksel Örneklem Yöntemi	92
3.5.1.11.2.3. Zümrelere Göre Örneklem	93
3.5.1.12. Alacağın Temliki	94
3.5.1.13. Tahminlerin Denetimi	94
3.5.1.14. Ticari Alacaklarda Ortaya Çıkabilecek Hata ve Hileler	95
3.5.1.14.1. Hata ve Hile Kavramı	95
3.5.1.14.2. Ticari Alacaklarla İlgili Hatalar	96
3.5.1.14.3. Ticari Alacaklarla İlgili Hileler	98
3.5.1.14.4. Transfer Fiyatlandırması	101
3.5.1.15. Ticari Alacakların Tek Düzen Hesap Planına Göre Hesap İşleyişlerinin Denetimi	102
3.5.1.16. Ticari Alacaklar Hesap Grubunun Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları	103
3.5.1.16.1. Alıcıların Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları	103
3.5.1.16.2. Alacak Senetlerinin Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları	104
3.5.1.16.3. Alacak Senetleri Reeskontunun Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları	105
3.5.1.16.4. Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirlerinin Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları	106
3.5.1.16.5. Verilen Depozito ve Teminatlar Hesabının Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları	106
3.5.1.16.6. Diğer Ticari Alacakların Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları	107
3.5.1.16.7. Şüpheli Ticari Alacakların Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları	107
3.5.1.16.8. Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı Hesabının Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları	108
3.5.1.17. Ticari Alacaklar Hesap Grubunda Değerleme ve Hesaplamaların Denetimi	109
3.5.1.17.1. Vergi Mevzuatına Göre Değerleme ve Hesaplamaların Denetimi	109
3.5.1.17.2. Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Değerleme ve Hesaplamaların Denetimi	110

3.5.1.18. Ertelenmiş Vergi Etkisi.....	111
3.6. TİCARİ ALACAKLAR DENETİMİNİN TAMAMLANMASI.....	112
3.6.1. Çalışmanın Tamamlanması	112
3.6.1.1. Şarta Bağlı Borçların ve Zararların İncelenmesi	112
3.6.1.2. Bilanço Sonrası Olayların Gözden Geçirilmesi.....	112
3.6.1.3. Denetlenen İşletmeden Beyan Mektubunun İstenmesi.....	113
3.6.2. Sonuçların Değerlendirilmesi	113
3.6.2.1. Kanıtların Yeterliliğinin Değerlenmesi	113
3.6.2.2. Önemlilik Düzeyinin ve Denetim Riskinin Son Defa Ölçülmesi	113
3.6.2.3. Denetlenen İşletmeden Hataların Düzeltilmesinin İstenmesi	114
3.6.2.4. Çalışma Kağıtlarının Gözden Geçirilmesi	114
3.6.2.5. İşletme Yönetimi İle Görüşme.....	114
3.7. DENETİM RAPORU	114
3.7.1. Denetim Raporunun Tanımı	115
3.7.2. Denetim Raporunun Şekli	115
3.7.3. Denetim Görüşü.....	115
3.7.3.1. Olumlu Rapor	116
3.7.3.2. Açıklama Paragrafı Eklenen Olumlu Denetim Raporu	116
3.7.3.3. Şartlı Denetim Raporu	116
3.7.3.4. Görüş Bildirmekten Kaçınma	117
3.7.3.5. Olumsuz Denetim Raporu	117
4. TİCARİ ALACAKLARIN BAĞIMSIZ DENETİMİNE İLİŞKİN BİR	
UYGULAMA: YAVUZ BORU SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ ..	118
5. SONUÇ	158
KAYNAKÇA	160

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Ticari Alacaklara Ait İşletme Yönetiminin Ve Denetçinin İddiaları	40
Tablo 2: Ticari Alacaklara Ait Örnek İç Kontrol Anket Formu	49
Tablo 3: Ticari Alacaklarla İlgili Örnek Denetim Programı	53
Tablo 4: Ticari Alacak Hesaplarına İlişkin Maddi Doğruluk Testlerinin Amaçları	65
Tablo 5: Satışlar ve Döngüsü ile Bilanço Hesapları Arasındaki İlişki	68
Tablo 6: Olumlu Doğrulama Mektubu Örneği	79
Tablo 7: Olumsuz Doğrulama Mektubu Örneği	80
Tablo 8: Boş Bakiyeli Doğrulama Mektubu Örneği	81
Tablo 9: Ticari Alacaklarla İlgili Kanıtların Denetim Raporuna Etkileri	85
Tablo 10: Örnekleme Yöntemleri ve Örnekleme Amaçları	93
Tablo 11: Raporlama Standartlarına Göre Denetçi Görüşünün Oluşması	117
Tablo 12: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin Ticari Alacaklarına İlişkin İç Kontrol Anket Formu	120
Tablo 13: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin İç Kontrol Anket Formunun Değerlendirilmesi	123
Tablo 14: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin Senetsiz Alacaklarına Ait Reeskont Hesaplamaları	128
Tablo 15: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin Senetli Alacaklarına Ait Reeskont Hesaplamaları	131
Tablo 16: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin Senetsiz ve Senetli Alacaklarının Gerçeğe Uygun Değerleri	132
Tablo 17: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin Şüpheli Ticari Alacakları	133
Tablo 18: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye Ait 2008 Yılı Ticari Alacakların Kredi Riskleri	137
Tablo 19: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 2007 Yılı Ticari Alacakları Kredi Riskleri	138
Tablo 20: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 2008 Yılı Ticari Alacakları Yaşlandırma Çizelgesi	140

Tablo 21: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 2007 Yılı Ticari Alacaklar Yaşlandırma Çizelgesi	140
Tablo 22: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 2007 ve 2008 Yılı Ertelenmiş Vergi Varlıkları ve Yükümlülükleri Matrahları	143
Tablo 23: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 2007 ve 2008 Yılı Ertelenmiş Vergi Varlıkları ve Yükümlülükleri	144
Tablo 24: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin Ticari Alacaklarına İlişkin Denetim Programı.....	145

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Kredili Satış Sistemleri Akış Şeması	51
Şekil 2: Gelirler Ve Nakit Döngüsü – Belgeler Ve Hesaplar Arasındaki İlişki	74
Şekil 3: Ticari Alacaklar İçin Ayrıntılı Test Oluşturma Metodolojisi	75
Şekil 4: Yanlış Beyanın Nedenleri	96

KISALTMALAR

AICPA	Amerikan Sertifikalı Serbest Muhasebeciler Birliği (American Institute of Certified Public Accountants)
A.Ş.	Anonim Şirket
BDDK	Bankacılık Devlet Düzenleme Kurulu
BT	Bilgi Teknolojileri
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
FIFO	İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi (İlk Borçlanılan İlk Ödenir Yöntemi)
GKGDS	Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları
GKGMİ	Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
IFAC	Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
ISA	Uluslararası Denetim Standartları
ISRE	Uluslararası İnceleme Standartları
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İSMMMO	İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
KDR	Kabul Edilebilir Denetim Riski
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
Ref.	Referans
s.	Sayfa

SAS	Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Birliği’nin yayınladığı Denetim Standartları Düzenlemesi (Statements on Auditing Standards)
SMMM	Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDS	Türkiye Denetim Standartları
TESMER	Temel Staj ve Eğitim Merkezi
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	Türkiye Muhasebe Standardı
TMUDESK	Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TÜDESK	Türkiye Denetim Standartları Kurulu
TÜRMOB	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
UDS	Uluslararası Denetim Standartları
UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	Uluslararası Muhasebe Standartları
US GAAS	Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları
VUK	Vergi Usul Kanunu
TL	Türk Lirası

0.GİRİŞ

İşletmeler, amaçlarını gerçekleştirmek için yaptıkları en önemli işlem olan satışlarını artırmak amacıyla çeşitli yöntemler kullanmaktadırlar. Satışlarını artırabilmenin en önemli yollarından birisi de satışlarını kredili olarak yapmaktır.

Bu çalışmamızın amacı, bilgi kullanıcılarının karar alabilmeleri ve aldıkları kararlarda zarar görmemeleri için şirketlerin bilançolarında raporladıkları ticari alacaklarının bağımsız denetimi ile ilgili yapılması gerekli çalışmaları açıklamaktır.

Bu çalışmada Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ve bunlarla uyumlu olan Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) uygulanarak ticari alacakların bağımsız denetimi yapılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, muhasebe bilgisi ve denetlenme gereği ile denetim ile ilgili genel kavramlar hakkında bilgiler verilmiş ve Uluslararası Denetim Standartları (UDS) açısından değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise, ticari alacakların tanımı yapılmıştır. Ticari alacaklar hesap grubu içerisinde yer alan her hesabın vergi mevzuatı ve TFRS açısından değerlemeleri açıklanmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise, çalışmanın esas konusu olan ticari alacakların bağımsız denetimi ele alınmıştır. Ticari alacaklara ait denetim programı ve bu programın yürütülmesi ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Ticari alacaklar hesap grubunda yer alan hesapların işleyişlerinin denetimi ve hesap grubunun denetiminde yapılması gereken çalışmalar ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Üçüncü bölümün sonunda ise bağımsız denetim raporları ile ilgili açıklamalar yapılmıştır.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde de, Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'nin finansal bilgileri üzerinden uygulamalı olarak ticari alacakların bağımsız denetimi yapılmış ve ticari alacaklarla ilgili örnek bağımsız denetim raporu hazırlanmıştır.

1. MUHASEBE BİLGİSİNİN DOĞRULUĞU VE DENETİM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. FİNANSAL KARAR ALMADA MUHASEBE BİLGİSİNİN ÖNEMİ

İşletmenin dili ya da finansal kararlar dili olarak adlandırılan muhasebe, bir işletmenin mali nitelikli olaylarını kaydeden, sınıflandıran, özetleyen, analiz ve yorumunu yapan bilim, sanat ve tatbikattır. Muhasebe, finansal karar alıcı konumundaki ilgi grupları (bilgi kullanıcıları) için kendisinden istenilen bilgileri doğru ve güvenilir olarak hazırlayıp sunarak fonksiyonunu yerine getirmektedir.

İşletme ile ilgilenen bilgi kullanıcıları şunlardır:¹ (1)Yönetim, (2) Ortaklar, (3) Yatırımcılar, (4) Yabancı kaynak sağlayıcıları, (5) Çalışanlar, (6) Ticari ilişkide bulunanlar, (7) Çeşitli kamu kurumları, (8) Danışmanlık kuruluşları, (9) Kamuoyu.

İşletme ile ilgilenenler işletme içinden veya dışından olabilir. Bilgi kullanıcıları, doğrudan işletmenin muhasebesi ile ilgilenmezler, ilgi grupları için önemli olan işletmenin nasıl yönetildiği hakkında bilgi sahibi olabilmektir.

İşletmelerin uluslararası düzeyde büyümeleri bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. Her ülkedeki farklı yasal düzenlemeler, farklı muhasebe ilke ve uygulamaları nedeniyle uluslararası alanda faaliyet gösteren işletmeler, gerek ilgili taraflara bilgi vermek üzere finansal tabloların hazırlanması ve yayınlanması, gerekse yönetim kararları açısından bir takım güçlüklerle karşılaşmıştır.²

Küreselleşen dünyada fon talebi daha çok sayıda kişiye yönelmiştir. Fon arz edenler, birikimlerini değerlendirecekleri işletmeleri seçerken işletmenin güvenli ve şeffaf olmasına dikkat ederler. Piyasa ortamında sürekli doğru ve yeterli bilgiye ulaşabilme son derece büyük önem arz etmektedir.

¹ Nejat Bozkurt, **Muhasebe Denetimi**, 4. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2006, s. 19.

² **Denetim İlke ve Esasları**, 2. Baskı, İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 1999, s. 5.

1.2. MUHASEBE BİLGİLERİNİN DENETLENME GEREĞİ

Sermaye piyasalarında fon arz eden kesim yatırım kararını kendisi vermekte; sahip olduğu fazla fonu doğrudan fon ihtiyacı olan kesimlere aktarmaktadır.³ Finansal tabloları hazırlayan işletme bu tabloları herhangi bir art niyet olmadan hilesiz bir şekilde hazırlamış olsa bile, gerekli dikkat ve özen gösterilmeden hazırlanmış olma ihtimali söz konusudur.

Karar birimlerinin, kendilerine sunulan bilgilerin doğruluğunu araştırabilmeleri için özel bilgi ve tecrübeye sahip olmaları gerekir. Bu nitelikler, ancak uzun yıllar gerektiren eğitim ve tecrübe ile elde edilebilir. Her karar biriminin yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olduğu varsayılsa bile aynı mali bilgilerin doğruluğunun farklı kimselerce ayrı ayrı araştırılması, gerek ilgili işletme ve gerekse karar verenler için masraflı ve sıkıcı olur. Tarafsız, mesleki bilgi ve tecrübeye sahip sorumluluk taşıyan bir uzmanın işletmelerin mali tablolarını denetlemesi ve varmış olduğu sonuçları bir rapor halinde sunması en etkin yöntemdir.⁴

Güvence hizmetleri, karar alıcılar için bilginin kalitesini artıran bağımsız profesyonel hizmetlerdir. Güvence hizmetleri, güvence sağlayıcısının bağımsız olması ve incelenen bilgi açısından tarafsız olması nedeniyle değerli kabul edilir.⁵

Muhasebe, hesapsal kişinin ve bununla ilişkide bulunan kamu ve özel kişilerin hak ve sorumluluklarını belirleme; denetleme ise, bütün bu kişilerin hak ve sorumlulukların usulüne uygun doğru belirlenip belirlenmediğini ve dolayısı ile bu kişilerin hak ve yararlarını koruma amacı güder.⁶

Muhasebeyi her yönüyle iyi bilmeden, hangi açıdan olursa olsun, iyi bir denetleme yapılamaz.⁷ Denetimin başlangıç noktası muhasebe sürecinin ürünü olan finansal tablolardır.

³ Eyüp Yılmaz, **Bankacılıkta ve Sermaye Piyasalarında Bağımsız Denetim Düzenlemeleri**, Ankara: SPK Yayın No: 156, s. 35.

⁴ Hasan Gürbüz, **Muhasebe Denetimi**, 4. Baskı, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1995, s. 28.

⁵ Ersin Güredin, **Denetim ve Güvence Hizmetleri**, 11. Baskı, İstanbul: Arıkan Basım, 2007, s. 4.

⁶ Mehmet Yazıcı, **Bağımsız Muhasebe ve Denetleme Mesleği Üzerine Araştırma**, İstanbul: Yüksek Ticaret Mezunları Derneği Yayını, 1986, s. 8.

⁷ Yazıcı, **Bağımsız Muhasebe ve Denetleme Mesleği Üzerine Araştırma**, s. 8-9.

Muhasebesiz denetleme dayanaksız; denetimsiz muhasebe sağlamasızdır.⁸ Muhasebe, bilgi kullanıcılarına finansal bilgi sunmakta, denetim ise, bu bilginin doğruluğunu ve güvenilirliğini araştırmaktadır.

1.3. DENETİMİN TANIMI

Denetim, ekonomik faaliyet ve olaylarla ilgili bilgilerin önceden oluşturulmuş ilkelere uygunluk derecesini belirlemek ve sonuçları bu bilgilerle ilgili olanlara bildirmek amacıyla objektif olarak kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreçtir.⁹

Denetimin özellikleri;

- Denetim bir süreçtir.
- İktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddiaların geçerliliği araştırılır.
- Denetçinin bilgiyi kıyaslayacağı ölçütler önceden saptanmış standartlardır.
- Denetçi yeterli sayıda ve kalitede kanıt toplayarak açıklayacağı görüşe dayanak oluşturur.
- Denetim, bağımsız kişilerce yapılır.
- Sonuçları bildirme: Denetim sürecinin son safhasıdır. Denetçi, işletmenin finansal durumunun ve faaliyet sonuçlarının önceden belirlenmiş ölçütleri doğru ve güvenilir bir biçimde yansıtmayı yansıtmadığını bir rapor hazırlayarak açıklar.

Denetim fonksiyonu, işletmedeki diğer fonksiyonların neyi, nasıl ve hangi ölçüde başardığını araştıran ve saptayan bir yönetim faaliyeti olarak belirlenir.¹⁰

Muhasebe mesleğinde görev bilinci yaklaşımı, bir muhasebe denetçisinin firmanın faaliyetine devam edebileceğine yönelik tereddüdünü diğer tüm kamu çıkarından üstün tutması sonucunu gerektirir.¹¹

⁸ Mehmet Yazıcı, **Kurumsal Muhasebe Denetimi**, 1. Baskı, İstanbul: İSMMMO Yayını, 2003, s. 3.

⁹ Seval Kardeş, **Denetimin Etkinliğinin Artırılmasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir araştırma**, 1. Baskı, Ankara: SPK Yayınları, Yayın No: 29, 1996, s. 6.

¹⁰ Kamuran Pekiner, **İşletme Denetimi**, 5. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 55, 1988, s. 4.

1.4.DENETİM TÜRLERİ

Denetim, genel olarak iki ana gruba ayrılabilir:

1.4.1.Amaçlarına Göre Denetim Türleri

İşletme ile ilgilenenlerin ilgi alanlarına göre yapılan denetim çalışmaları çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Denetimin amacına göre denetim türleri üç başlık altında incelenebilmektedir.

1.4.1.1.Finansal Tabloların Denetimi

Bu denetimde denetim konusu finansal tablolardır. İşletme yönetimi, finansal tablolar aracılığıyla işletmenin ekonomik durumu ve faaliyet sonuçları ile ilgi gruplarına bilgi sunmaktadırlar.

İşletme yönetimi tarafından sunulan finansal tabloların işletmenin gerçek durumunu yansıtip yansıtmadığının önceden belirlenmiş ölçütlere göre denetlenmesidir. Bu  l  tler, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, uluslararası muhasebe standartları, vergi mevzuatı hükümleri veya diğ r mevzuatlardır.¹² Bu denetim, daha çok işletme dışı bilgi kullanıcılarının işletme ile ilgili belli bir görüş elde etmesine yardımcı olur.

Bu denetim sonunda tam güvence verilmemekle birlikte, bilgi kullanıcılarına belirli bir oranda mantıksal güvence verilmektedir.

Finansal denetim iş ve işlemlerin denetlenmesi yanında şirketin finansal kaynaklarının, bunların kullanım şeklinin, durumunun ve likiditesinin denetimini ve

¹¹ Cengiz Toraman, Ahmet Akcan, Muhasebe Denetiminde Etik Teori, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı 8, Ocak, 2003, s. 64.

¹² Erkan  algan, Erkan Menteşe, Fatma İşiloğlu, M. Vefa Toroslu, Mukaddes  zcan, Nurgül Gülmez Kanpak, şükrü Savaş, Zehra Jülide Onur, Zekiye Ağca, **Muhasebe Denetimi**, İstanbul: İSMMO Yayını, Yayın No: 113, 2008, s. 36.

izlenmesini içerir. Finansal denetim kurumsal yönetimin bir gereğidir. Tabiidir ki finansal denetim yönetime değer katmayı amaçlayan yapıcı bir süreçtir.¹³

1.4.1.2.Uygunluk Denetimi

Uygunluk denetimi, bir işletmenin mali işlemlerinin ve faaliyetlerinin önceden belirlenmiş yöntemlere, kurallara veya mevzuata uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla incelenmesidir. Denetimin konusu, işletmenin mali işlemleri ve faaliyetleridir.¹⁴ Devlet kurumları ve işletme yönetimi önceden uyulacak kuralları ve ölçütleri belirler. Bu kuralların uyulup uyulmadığı için de denetim olgusuna başvurulur.

Denetçi koyulan kuralları eleştiremez, değiştiremez ve sadece veri olarak kabul eder.¹⁵

1.4.1.3.Faaliyet Denetimi

Faaliyet denetimi (operational audit), bir işletmenin belirli bir dönemdeki faaliyetlerinin (yönetim, satın alma, üretim, pazarlama, finansman, muhasebe vb.), işletme amaçlarının başarılmasında işletme yönetiminin etkin çalışıp çalışmadığını tespit etmek amacıyla yapılan daha geniş kapsamlı bir denetim çeşididir.¹⁶

Faaliyetlerin etkinliğinin ve verimliliğinin ölçüsü denetçi tarafından tespit edilmeye çalışılır. Etkinlik, işletmenin bölümler temelinde belirlemiş olduğu hedeflere

¹³ Doğan Alantar, Yeni Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Anonim Şirketler İçin Nasıl Bir Denetim Sistemi Öngörüyor?, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 193, Ocak, 2009, s. 225.

¹⁴ Celal Kepekçi, **Bağımsız Denetim**, 5. Baskı: İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2004, s. 3.

¹⁵ Yurdakul Çaldağ, **Denetim ve Raporlama – Finansal Tablolar ve Analiz Teknikleri**, Ankara: Türmob Yayınları, Yayın No: 200, 2003, s. 25.

¹⁶ Tamer Aksoy, Yeni Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Işığında Denetim ve Muhasebe Yasal Düzenleme Çerçevesine İlişkin Analitik Bir Değerlendirme, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı: 16, Eylül, 2005, s. 118.

ulaşmasının ölçüsü, verimlilik ise bu hedeflerle, bu hedeflere ulaşmak için kullanılan kaynakların birbirine oranıdır.¹⁷

Faaliyet denetimi, işletme faaliyetlerinin yerine getirilmesinde kaynakların verimli kullanılması, işletme amaçlarına ve politikalarına ulaşmada etkin olma konusunda tavsiyede bulunur.¹⁸ Faaliyet denetiminde, denetimin konusu sadece mali nitelikli faaliyetler olmayıp, mali niteliği bulunmayan faaliyetlerde denetim kapsamındadır.¹⁹

Denetimin değerlendirilebilmesi için ölçüt olarak önceden belirlenmiş bütçeler, oranlar, sektörel bazdaki veriler vb. bilgiler kullanılmaktadır. Bu denetimde, işletme faaliyetleri ile ilgili işletme yönetimine tavsiye ve önerilerde bulunma fonksiyonu söz konusu olduğundan yönetim danışmanlığı olarak da ifade edilmektedir.

1.4.2.Denetçinin Türü ve Konumuna Göre Denetim Türleri

Denetçinin türü ve konumuna göre denetim türleri üç gruba ayrılmaktadır:

1.4.2.1.Bağımsız Denetim ve Bağımsız Denetçi

İş hayatında mali tabloları kullananların sayı ve etkinliğinin artması, muhasebe işlemlerinin gittikçe karmaşıklaşması ile hata ve hile ihtimalinin her zaman olması, mali tabloların bağımsız bir uzmana denetlettirilmesini gerekli kılmıştır.²⁰

Bağımsız denetim, varlığını mesleki kurumlaşmadan alan, işletmelerin ekonomik faaliyetleri ile ilgili finansal bilgileri Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GKGMİ) çerçevesinde değerlendiren, temelde Genel Kabul Görmüş Denetim

¹⁷ Ferruh Çömlekçi (ed.), Münevver Yılandı, Nurten Erdoğan, Saime Önce, Seval Kardeş Selimoğlu, Ergun Kaya, **Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz**, 1. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1585, 2004, s. 7.

¹⁸ Timothy J. Louwers, Robert J. Ramsay, David H. Sinason, Jerry R. Strawser, **Auditing and Assurance Services**, 10 Baskı, New York: McGraw – Hill, 2005, s. 17.

¹⁹ Necdet Sağlam, Şirketlerde İç Denetim, **Sanayide Yeni Ufuk**, Sayı: 43, Nisan – Haziran, 2008, s. 42.

²⁰ Hasan Gürbüz, **Muhasebe Denetimi**, 3. Baskı, İstanbul: Bilim ve Teknik Yayınevi, 1990, s. 25-26.

Standartlarına (GKGDS) göre işletilmesi gereken ve bağımsız denetçiler tarafından yürütülen bir süreçtir.²¹

Bağımsız denetçiler herhangi bir işletmeye bağlı olmaksızın, denetim işini bir serbest meslek icrası olarak yerine getiren uzmanlardır. Denetlenen işletmeler, bağımsız denetçinin müşterisidir. Bağımsız denetçiler hem müşterilerine hem de topluma karşı sorumluluk taşırlar. En geniş uygulama alanı finansal tabloların denetimidir.²²

Bağımsız denetimden geçen işletmelerin fon toplaması, kredi bulması kolaylaşır ve toplum nezdindeki güvenilirliği artmış olur.

İktisadi kurum ve işletmelerin, başlıca muhasebe dış denetim amaçları şöyle sıralanabilir:²³

(1) Kurumun kendi haklarını koruma, (2) Paydaşların haklarını koruma, (3) Çalışanların haklarını koruma, (3) Devletin haklarını koruma, (4) Kredi verenlerin haklarını koruma, (5) Öteki üçüncü kişilerin haklarını koruma.

1.4.2.2.İç Denetim ve İç Denetçi

İşletme içindeki denetim çalışmasının, işletmenin kendi bünyesinde istihdam edilen personel tarafından gerçekleştirildiğini belirtmek ve dış denetçinin çalışmalarından ayırt edebilmek için ‘İç Denetim’ kavramı kullanıldığı görülmektedir.²⁴ İç denetimin amacı, işletme varlıklarının her türlü zararlara karşı korunup

²¹ Recep Pekdemir (ed.), **Muhasebe Denetimi Mesleğinde Yetkiler Sorumluluklar ve Meslek Ahlakı**, 3. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İstanbul: İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Yayınları, Yayın No: 20, 30 Nisan – 4 Mayıs 1997, s. 168.

²² Çömlekçi (ed.), Yılcı, Erdoğan, Önce, Selimoğlu, Kaya, **Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz**, s. 8.

²³ Yazıcı, **Kurumsal Muhasebe Denetimi**, s. 177.

²⁴ Doğan Argun, Başak Ataman Akgül, **İç Denetim**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 1998 s. 20.

korunmadığını, faaliyetlerin saptanmış politikalarla uyum içinde yürütölüp yürütölmediğini araştırmaktır.²⁵

Yapısı gereği iç denetim, şirket üst yönetiminin kararlarına, planlarına, programlarına, hedef ve stratejileri ile iç ve dış mevzuata vb. uygunluk dışında bir denetim fonksiyonu üstlenemez.²⁶ İç denetçiler, finansal verilerden ziyade personel politikası, pazarlama yaklaşımı, ürün kalitesi gibi işletme ile ilgili çok çeşitli faaliyetleri de yerine getirdiğine işaret etmektedir.²⁷ İç denetçiler, hedef ve amaçlara ulaşılacağı konusunda makul güvencenin bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla, planlama, örgütlenme ve yönlendirmeden oluşan yönetim sürecinin tamamını değerlendirir.²⁸

Denetim komitesi, kurumsal yönetim ilkelerine göre şirket performansı ile ilgili her türlü iç ve bağımsız denetimin yeterli ve şeffaf bir şekilde yapılmasını sağlar. İç denetçi, denetleme komitesine rapor vermekle yükümlüdür.²⁹ Denetim komitesinin işlevleri; finansal raporlama sürecini izlemek, olası hata ve hilelere, yönetim başarısızlıklarına engel olarak ortakların çıkarlarını korumak, bağımsız dış denetim ve iç denetim çalışmalarını gözlemlemektir.³⁰

1.4.2.3.Kamu Denetimi ve Kamu Denetçisi

Kamu kurumları tarafından özel sektöre yönelik ve kamu sektörüne yönelik denetimler olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Kamu kurumları tarafından özel sektöre yönelik denetimler; vergi denetimi ve diğer denetimler olarak

²⁵ Güredin, Denetim ve Güvence Hizmetleri, s. 20.

²⁶ Sağlam, **Sanayide Yeni Ufuk**, s. 43.

²⁷ A.Kadir Tuan, Jale Sağlar, İç Denetçinin Örgüt İçindeki Yerinin Denetim Faaliyetleri Açısından Önemi, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı:11, Ocak, 2004, s. 2.

²⁸ **Uluslararası İç Denetim Standartları Mesleki Uygulama Çerçevesi**, Türkiye İç Denetim Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 3, s. 163.

²⁹ Ayça Zeynep Süer, **Muhasebe Mesleğinde Enron Vak'ası ve Getirdikleri**, İstanbul: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, 2004, s. 129.

³⁰ Hüseyin Ergin, Şerafettin Sevim, Ayşenur Eliuz, Kurumsal Yönetimin Ögesi Olarak Denetim Komitesinin Etkinliği ve İMKB'ye Kayıtlı Şirketlerde Bir Araştırma, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 25, Mayıs, 2008, s. 3.

açıklanabilir. Vergi denetimi, mali tablo denetimi şeklinde yapılmakta olup, ülkemizde maliye müfettişleri, hesap uzmanları, gelirler kontrolörleri, vergi denetmenleri ve bazı durumlarda vergi dairesi müdürleri tarafından gerçekleştirilmektedir.³¹ Kamu denetçileri kendi kurumlarında iç denetim, özel sektör işletmelerinde ise kamu denetimi görevlerini yerine getirirler.

1.5. GENEL KABUL GÖRMÜŞ DENETİM STANDARTLARI

Muhasebe sistemi tarafından üretilen bilginin her yerde ve işletme hakkında karar alma durumunda olan herkese anlaşılabilir, ilgili, güvenilir, karşılaştırılabilir ve tutarlı bilgileri sağlaması için muhasebede temel kavramlar, uygulama ilkeleri ve standartlar oluşturulmuş ve ortaya çıkan bilgilerin bu kavram, ilke ve standartlara uygun olup olmadıklarını kontrol için muhasebe sürecine iç ve bağımsız denetim mekanizmaları monte edilmiştir.³²

Denetimin etkinliğinin ve verimliliğin artırılmasında denetçinin sorumluluk bilincine ulaşabilmesi için denetçinin yapacağı denetimde neleri göz önünde bulundurması gerektiği önceden belirlenmelidir.

Denetçinin ilk olarak göz önüne alması gereken şey denetim standartları olmalıdır. Denetim standartları, denetimin temel taşlarıdır ve denetçinin etkin ve verimli bir denetim yapabilmesi için uyulması gereken kurallar dizisidir.³³

Denetim işlemlerini yönlendiren iki standart grubu vardır. Bunlar, “Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları” ve “Denetim Standartları”dır. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları denetim uygulamalarında uyulması gereken kuralları genel olarak açıklar. Denetim standartları ise, denetim sırasında nelerin yapılması gerektiğini ayrıntılı olarak açıklamaktadır.

³¹ Ümit Gücenme, **Muhasebe Denetimi**, 1. Baskı, Bursa: Aktüel Yayınları, 2004, s. 3.

³² Ahmet Ağca, Sürekli Denetim: Denetimde Bir Devrim mi Yoksa Bir Hayal mi?, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 1, Mart, 2006, s. 66.

³³ Kardeş, s. 9.

Denetim standartları, özü itibariyle, yapılan işin kalitesine ilişkin ölçütler bütünüdür ve hem kişisel özellikleri itibariyle denetçiyi hem de başından sonuna dek tüm denetim sürecini kapsar.³⁴

Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) tarafından yayınlanan Uluslararası Denetim Standartları (ISA) ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları (US GAAS) dünyada en yaygın kullanılan denetim standartlarıdır.³⁵

Amerikan Sertifikalı Serbest Muhasebeciler Birliği (AICPA) tarafından belirlenen denetim standartları “Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları” olarak kabul edilmektedir.

1.5.1. Genel Standartlar

Genel standartlar, esasta denetçinin ne gibi özelliklere sahip olması gerektiğini düzenlemektedir. Üç başlık altında incelenmektedir:

1.5.1.1.Eğitim ve Yeterlilik Standardı

Mesleki eğitimin kapsamı, genel muhasebe bilgisinin yanında, iktisat, finans, hukuk, vergi, bilgi teknolojileri gibi yapacağı denetim işini yakından ilgilendiren konuların eğitimi yüksek öğretim düzeyinde alması gerekmektedir

Denetim faaliyetinde başarılı olmanın koşulu yeterli deneyim sahibi olunmasıdır. Bu süreç uygulamada belli bir zaman denetim yardımcılığı yapma ve gerekli sınavları vermek şeklinde ortaya çıkmaktadır. Denetçiler ayrıca meslekteki

³⁴ Yılmaz, s. 6.

³⁵ Uluslararası Denetim Standartları,
http://www.denetimnet.net/Pages/uluslararasi_denetim_standartlari.aspx,20.04.2009.

değişikliklere hakim olabilmek için sürekli olarak konuya ilişkin yayınları izlemek zorundadırlar.³⁶

1.5.1.2.Bağımsızlık Standardı

Denetçiler, denetim faaliyetlerini doğru ve tarafsız yapabilmeleri için çalışmalarında bağımsız olmak zorundadırlar.

Denetçiler, bağımsızlıklarına gölge düşürecek ilişki ve davranışlardan kaçınmalıdırlar. Denetim sonucu oluşan görüşlerini denetçiler, bazı kişi ve grupların çıkarlarını dikkate almadan tarafsızca raporlamalıdır.³⁷ Bağımsız olma her şeyden önce taraflar arasında menfaat birliğinin korunmasını ve dolayısıyla mesleki dürüstlüğü gerektirir. Bağımsızlık, denetimin her safhasında titizlikle yürütülmesi gereken bir husus olup, denetimin bitiminde hazırlanacak raporda ifadesini bulmaktadır.³⁸

1.5.1.3.Mesleki Dikkat ve Özen

Denetçi bağımsız ve uzman olsa da, denetim çalışmasında mesleğin gerektirdiği dikkat ve özeni göstermedikçe, bildirdiği görüşün bir değeri olmayacağı gibi, bu görüşe güvenip, yanlış kararlar alan ve zarar uğrayan bilgi kullanıcılarına karşı da sorumlu olacaktır.³⁹

Mesleki özen ve titizlik, denetim faaliyetinin planlanmasında ve yürütülmesinde, denetim kanıtlarının toplanmasında ve değerlendirilmesinde, denetim faaliyeti sonucunda ulaşılan yargıların raporlanmasında gösterilmesi gereken bir davranış biçimini amaçlamaktadır.⁴⁰ Denetçi, görevini en iyi şekilde yerine getirme

³⁶ Bozkurt, Muhasebe Denetimi, s. 37.

³⁷ Başak Ataman Akgül, **Türk Denetim Kurumları**, Yayın No: 168/45, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2000, s. 112.

³⁸ Ferruh Çömlekçi, **Muhasebe Denetimi**, 3. Baskı, Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Yayın No: 221 / 144, 1980, s. 11.

³⁹ Kepekçi, Bağımsız Denetim, s. 19.

⁴⁰ Masum Türker, Recep Pekdemir, **Uluslararası Denetim Standartları, Türkiye Uygulaması ve Beklentiler**, http://www.semor.com.tr/misc/muhasebe/turker-pekdemir_bildiri.html, 21.04.2009.

konusunda kendisinin önemli bir faaliyet yaptığını unutmadığı takdirde en yüksek sorumluluk duygusuna ulaşır.

1.5.2. Çalışma Alanı Standartları

Çalışma alanı standartları, denetim çalışması sırasında denetçinin uymak zorunda olduğu standartlardır. Üç başlık altında incelenmektedir:

1.5.2.1. Planlama ve Gözetim

Denetim faaliyeti, iyi bir biçimde planlanmalı ve varsa yardımcıları iyi şekilde kontrol edilmelidir. Denetimde planlama çalışmaları hazırlanırken, işgücü planlaması, zaman planlaması ve kaynakların verimli kullanımının planlanması yapılır.⁴¹

Planlamanın yapılabilmesi için denetçi, işletme ile ilgili, işletme ile ilgili olan gruplarla ilgili, işletmenin faaliyet yaptığı sektörlerle ilgili bilgileri toplaması gerekir.

1.5.2.2. İç Kontrolün İncelenmesi

Genel olarak iç kontrol sistemi, işletmeyi düzenli ve etkin bir hale getirmek amacıyla, yönetim politikalarını düzenleyen, varlıkları koruyan, muhasebe kayıtlarının doğruluk ve güvenilirliğini sağlayan, yönetim tarafından oluşturulmuş, finansal veya diğer çeşitli kontrol sistemlerinden oluşur.⁴² Denetçi, denetleyeceği işletmede inceleme alanını belirlemek için müşteri işletmenin iç kontrol sistemini tanımalıdır. İç kontrol sistemi ne kadar etkin ve kaliteli ise elde edilen bilgilerin güvenilirliği artacaktır, denetimin süresi de o oranda kısılacaktır.

1.5.2.3. Kanıt Toplama

Denetim faaliyeti sonucunda denetçinin belli bir görüş açıklayabilmesi için yeterli miktarda ve kalitede kanıt toplaması gerekir. Denetim kanıtı, denetçi görüşünün oluşmasına temel dayanak oluşturur.

⁴¹ Çalgan, Menteşe, Işıloğlu, Toroslu, Özcan, Kanpak, Savaş, Onur, Ağca, s. 39.

⁴² Argun, Akgül, s. 9.

Denetçi, denetlenen işletmenin iç kontrol sistemine ve incelenen mali tablo kaleminin durumuna göre ne büyüklükte kanıt toplayacağını kararlaştırır. Kanıtın kalitesini belirlemede kanıtın geçerliliği, kanıtın nesnelliği, kanıtın sürekliliği ve kanıtın zamanlılığı gibi ölçütlerden yararlanılır.⁴³

1.5.3. Raporlama Standartları

Raporlama standartları denetçinin, denetlenen mali tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri karşısındaki durumu ve bu tablolarda yer alan bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği hakkındaki görüşünü nasıl açıklayacağını belirleyen dört standarttan oluşur.

1.5.3.1. Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uygunluk

Raporlama standartlarının ilki sunulan finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile uyum içinde hazırlanmış olduğunun açıkça belirtilmesini emretmektedir. Denetçinin bir yargıya ulaşması için dürüstlük ile ilgili belirli ölçütlerden yararlanması gerekir. Muhasebe uygulamalarını yönlendiren tüm teamüller, kurallar ve işlemler genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin çerçevesini belirler.⁴⁴

1.5.3.2.Devamlılık

Devamlılık standardı, işletmenin finansal tablolarının karşılaştırılabilirliğe sahip olabilmesi için muhasebe politikalarının dönemler boyunca değişmeden uygulanması ile ilgilidir. Muhasebe politikalarında yapılmış değişiklikler dipnotlarda gerekli bilgilerle birlikte açıklandığı takdirde bir sorun oluşturmamaktadır.

1.5.3.3.Açıklayıcı Bilgiler

Finansal tablolar, bilgi kullanıcılarının doğru karar almaları için yeterli miktarda açıklayıcı bilgileri taşımalıdır. Denetçi, bu bilgilerin kim tarafından ne amaçla kullanılacağını bilemez. Finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe

⁴³ Çömlekçi, Yılcı, Erdoğan, Önce, Selimoğlu, Kaya, s. 22.

⁴⁴ Güredin, Denetim ve Güvence Hizmetleri, s. 50.

kavramlarından tam açıklama kavramına uygun bulunmaması halinde bu husus, gerekçeleriyle birlikte denetim raporunda belirtilmelidir.

Bu standart ile hedeflenen okuyucunun tam ve eksiksiz bilgilendirilmesidir. Denetim raporunda ilave edilen açıklama ve aksine bir bilgi yoksa, mali tablo ekinde yer alan dipnotların yeterli olduğu kabul edilir.⁴⁵

1.5.3.4. Denetçi Görüşü

Denetçi, incelediği finansal tablolardan elde ettiği görüşü bilgi kullanıcılarına denetim raporu ile açıklar. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarına göre dört adet denetçi görüşü söz konusudur: Olumlu Görüş, Şartlı Olumlu Görüş, Olumsuz Görüş ve Görüş Bildirmekten Kaçınma. Denetçi, görüşünü destekleyecek nedenler ve bulgularla bu görüşlerden birini denetim raporunda açıklayacaktır.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) yayınladığı Seri X, No: 22 “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ” ile denetim görüşü ile ilgili bazı değişiklikler yapılmıştır.

Denetim raporu türleri olumlu denetim raporu ve olumlu denetim raporundan sapmalar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Olumlu denetim raporundan sapmalar; açıklama paragrafı eklenen olumlu denetim raporu, metinde değişiklik yapılan olumlu denetim raporu, şartlı denetim raporu, görüş bildirmekten kaçınan denetim raporu ve olumsuz denetim raporu olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda eski düzenlemelere ek olarak açıklama paragrafı eklenen olumlu denetim raporu ve metinde değişiklik yapılan olumlu denetim raporu olmak üzere iki yeni denetim raporu türü geliştirilmiştir.⁴⁶

1.6.DENETİM SÜRECİ VE DENETİMİN PLANLANMASI

Denetçi, muhasebe sürecinin ürünü olan finansal tablolardaki hesapların ve tutarların gerçekliğini ve doğruluğunu araştırır. Bunun için finansal tablolarda yer alan

⁴⁵ Gücenme, s. 57.

⁴⁶ Süleyman Uyar, Muhsin Çelik, İMKB’nda İşlem Gören Şirketlerin Görüşlerinin ve Denetim Raporlarının Denetim Şirketleri Açısından Araştırılması, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 41, Ocak, 2009, s. 142.

bilgilerin ilk dayanağı olan belgelere inen bir çalışma yapar. Denetim süreci üç ana safhadan oluşur. Bu safhalar;

- (1) Denetim faaliyetinin planlanması safhası,
- (2) Denetim programının yürütülmesi safhası,
- (3) Denetçi bulgularının ve yargısının raporlanması safhası.

Denetim süreci, denetime tabi tutulacak müşteri işletmenin seçimi ve denetim işinin kabul edilmesiyle başlar.

1.6.1.Müşteri Seçimi ve İşin Alınması

Müşterinin kabul edilmesinden önce müşteri hakkında gerekli araştırmalar yapılarak bilgi toplanır, bu bilgiler ışığında denetim işi alınır. Yapılan araştırmalar neticesinde denetim firması, işin alınması ile kendisine yüklenecek denetim riskini tahmin eder. Denetim riski, kabul edilebilecek orandan daha fazla tahmin edilmesi halinde denetim firması denetim işini kabul etmez.

Müşteri işletmenin kabul edilip edilmeme kararı denetim şirketinin geleceği açısından da büyük önem taşır. Eğer müşteri işletmenin finansal durumu iyi değilse denetçiden, müşteri yönetimi mesleki davranış (etik) kurallarına uymayan isteklerde bulunabilir. Denetçinin bu isteklere her zaman kesin bir şekilde “hayır” cevabı vermesi oldukça güç olabilir. Denetçinin denetim işinin kabulüyle başlayan denetim ve denetim raporunun yazılmasıyla son bulan denetim yolculuğundan bağımsız yargı gücünü kullanabilmesi her zaman çok kolay olmayabilir.⁴⁷

Denetim işinin kabul edilmesi halinde denetçi firma ve işletme yönetimi arasında anlaşma mektubu imzalanır. Bu anlaşma mektubunda denetimin başlangıç ve bitiş tarihi, denetimin kapsamı, varsa sınırlamalar, denetim raporunun teslim tarihi,

⁴⁷ İlkay Ejder Erturan, Melih Erdoğan, Denetçinin Kültürel Kimliğinin Denetim Sürecine Etkileri, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 2, Haziran, 2008, s. 6.

denetim ücreti ve denetimle ilgili denetim firması ve işletmenin sorumluluklarının sınırları yer alır.⁴⁸

1.6.2.Denetimin Planlanması

Başarılı bir denetim planı oluşturabilmek için denetim adımlarını iyi belirlemek çok önemlidir. Denetim planı, denetçinin denetimi yönlendirmesinde ve yönetmesinde izleyeceği stratejiyi içerir. Denetim planı ve programı denetçinin işletmeyi tanımasını ve olası riskleri tanımlayabilmesini sağlar.⁴⁹

Denetimin başarısı ve kalitesi, tarafsız ve iyi bir planlama ile artırılır. Denetim planı esnek hazırlanarak denetim sırasındaki olası değişikliklere uyumlu olmalıdır. İyi bir planlama için işletme içi ve dışı faktörler birlikte dikkate alınmalıdır.

Denetimin planlaması için denetçinin işletmeyle ilgili aşağıdaki bilgileri toplaması gerekmektedir.⁵⁰ 1) Faaliyet gösterilen iş kolu ve özellikleri, (2) Uygulanan muhasebe politikaları, (3) Muhasebe iç kontrol sisteminin yeterliliği, (4) Finansal tablo kalemlerindeki önemlilik sıralaması, (5)Düzeltilmeler yapılması gerekli olacağı düşünülen finansal tablo kalemleri.

Denetimin zaman sürecini, denetimde görevlendirilecek eleman sayısını ve iş bölümünü, iş kontrol organizasyonundan yararlanılıp yararlanılmayacağını, denetimde ağırlık verilecek hususları içeren yazılı bir denetleme programı yetkili meslek mensubu tarafından hazırlanır ve çalışma dosyası açılarak denetime başlanır.⁵¹

⁴⁸Denetim Karar Süreci ve Denetim Riski Kavramları, <http://egitimsunulari.blogspot.com/2008/09/af-4snf-muhasebe-denetimi-ve-mali.html>, 20.04.2009.

⁴⁹ Erturan, Erdoğan, s. 9.

⁵⁰ Gücenme, s. 62.

⁵¹ Sabri Tümer (derleyen), **Yeminli Mali Müşavirlerin Tasdik ve Sorumlulukları Hakkındaki Hükümleri ve Standartlarını Derleme Çalışması**, İstanbul: İstanbul YMM Odası Yayınları, 2004, s. 18.

1.6.3.Denetim Programının Yürütülmesi

Meslek mensupları denetimin her safhasında planlama ve kontrolü etkin ve yeterli şekilde yerine getirmelidirler. Denetim faaliyetinde görev alan elemanların çalışmalarının yönlendirilmesi ve denetimin amacına uygun bitirilmesi, denetim sorumluluğunu üstlenen meslek mensubunun görevidir.⁵²

Denetim programının yürütülmesinde, müşteri işletmenin iç kontrol sistemi hakkında bilgi toplanır, finansal tablolardaki olası hata ve hileler bulunmaya çalışılır ve denetçi görüşü elde edebilmek için kanıt toplanır. Her bir işlem grubuna yapılacak uygunluk testleri ve maddi doğruluk testleri amaçlarına yönelik olarak bu aşamada uygulanır.

1.6.4.Denetim Raporu

Denetim raporu, denetçinin yapmış olduğu denetim faaliyetini ve finansal tablolar ile ilgili görüşünü işletme ile ilgilenenlere açıkladığı belgedir. Denetim faaliyetinin son aşamasıdır.

Özellikle unutulmaması gereken nokta, denetim sürecinde denetçinin alması gereken kararlarda her zaman nesnel olmasının güçlüğüdür. Bilindiği gibi, karar öznel bir olgudur. Denetçinin denetim süreci içinde vermiş olduğu kararların uzantısı denetim raporuna da yansiyacaktır.⁵³

1.7. İŞLETME YÖNETİMİNİN VE BAĞIMSIZ DENETÇİNİN SAVLARI

Bağımsız denetim, şirketlere yatırım yapan ancak yatırım yaptığı şirketin faaliyetlerini bizzat kendisi takip edemediği için şirketin finansal yapısı ve faaliyet

⁵² Tümer, s. 18.

⁵³ Erturan, Erdoğan, s. 14.

durumu hakkında tam ve doğru bilgi edinmek ihtiyacı içinde olan sermaye piyasasındaki yatırımcılar açısından son derece önemli bir işleve sahiptir.⁵⁴

İşletme yönetimi, işletmeye ait finansal tabloları sunduklarında işletmenin sahip olduğu çeşitli özelliklerin tanınması, değerlemesi, sunulması ve açıklanmasıyla ilgili bu bilgilerin doğru ve dürüst olduğunu iddia ederler. Denetçi, müşteri işletmenin finansal tablolarda yer alan iddialarının geçerliliğini kanıt toplayarak test eder.

Bilançodaki iddia; varlıkların hangi kaynaklardan finanslandığıdır. **Gelir tablosundaki iddia** ise faaliyet sonucunun (kar / zararın) ne olduğu ve karın kaynaklarıdır. Denetçi bu finansal tabloları denetleyip onay verene kadar bu tablolardaki iddiaların güvenilirliği şüphede olacaktır.⁵⁵

Denetçi tarafından kullanılan savlar şu şekilde sınıflandırılabilir:

1.7.1. Var Olma ve Meydana Gelme ile İlgili Savlar

İşletme yönetimi, sunduğu finansal tablolarda finansal durumu gösteren bilançoda yer alan değerlerin var olduğunu, finansal performansı gösteren gelir tablosunda yer alan değerlerin de meydana geldiğini iddia etmektedir.

Mali tabloların kapsadığı döneme ilişkin işlemlerin kayıtları ve gelir tablosu işletmenin gerçek işlemlerini yansıtmalıdır. Denetçi, varlıkların ve borçların bilanço tarihi itibarıyla bilançoda gösterilen tutarda var olup olmadığını, ilgili hesap dönemindeki satış ve gider kayıtlarının gerçek dışı alınan ve verilen belgelere dayanıp dayanmadığını test etmek için tasarladığı denetim prosedürlerini denetim programına almalıdır.⁵⁶

⁵⁴ Ali Alp, Zafer Sayar, Son Düzenleme ve Gelişmeler Kapsamında Bağımsız Denetim ve Muhasebe-Denetim Mesleğinin Rolü: Sermaye Piyasaları Açısından Bir Değerlendirme, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Sayı: 267, Haziran, 2008, s. 71.

⁵⁵ Çaldağ, s. 23.

⁵⁶ Kepekçi, Bağımsız Denetim, s. 56.

Denetçi, işletme yönetiminin bu iddiasının *geçerliliğini* araştırarak bir görüş elde etmelidir.

1.7.2. Tamlıkla İlgili Savlar

İşletme yönetimi, bütün işlemlerin ve hesapların eksiksiz olarak finansal tablolarda yer aldığını iddia etmektedir. Denetçi, yönetimin bu iddiasına *bütünlülük* savıyla araştırıp bir sonuca varmalıdır.

Denetçinin bir diğer amacı da *dönemsellik* amacıdır. Bu amaç da, tamlık savı ile ilgilidir ve finansal tabloların içerdiği hesaplar ve işlemlerin ilgili döneme ait olup olmadığını belirlemeyi öngörür.⁵⁷

1.7.3. Haklar ve Yükümlülüklerle İlgili Savlar

Bilançoda yer alan varlıkların işletmeye ait olduğu, borçların ise işletmenin yükümlülüğü olduğunu işletme yönetimi iddia etmektedir. Örneğin, bilançoda yer alan alacaklar işletmenin tahsil edeceği alacak hakkı olduğunu, ticari borçların da ödeyeceği bir yükümlülüğü olduğu finansal tablolar aracılığıyla açıklanmaktadır.

Denetçi, işletme yönetiminin bu iddiasını *sahiplik (mülkiyet)* yönünden araştırmalıdır.

1.7.4. Değerleme ve Dağıtımlarla İlgili Savlar

Varlıklar, borçlar, öz sermaye, gelir ve gider unsurlarının finansal tablolarda uygun rakamlarla yer alıp almamasıyla ilgili savlardır.⁵⁸ Bilançoda yer alan ticari alacakların gerçeğe uygun değerlemesinin yapıldığı, maddi duran varlıkların amortismanı ilgili döneme doğru şekilde dağıtıldığı yönetimin iddialarındandır.

Denetçi, değerleme ve dağıtımlarla ilgili işletme yönetiminin iddialarını uygun *değerleme* ölçüsü ile değerlemesinin yapıp yapılmadığını, *hesap kesiminin* doğru

⁵⁷ Melih Erdoğan, **Denetim Kavramsal ve Teknolojik Yapı**, 3. Baskı, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2006, s. 59.

⁵⁸ Çömlekçi, Yılcı, Erdoğan, Önce, Selimoğlu, Kaya, s. 46.

şekilde yapıp yapılmadığını, işlemlerin matematiksel açıdan *mekanik doğruluğa* sahip olup olmadığını araştırır.

1.7.5. Sunuş ve Açıklama

İşletmeye ait finansal tablolarda yer alan bilgilerin gerçeği yansıtacak şekilde sınıflandırıldığı ve ilgi gruplarının sahip olmak istediği bilgileri açıkladığı yönetim tarafından ileri sürülmektedir.

Denetçi, finansal tabloların uygun biçimde *sunulmasını*, gerekli olan *açıklamaların* yapılmasını , finansal tablo kalemlerinin hesap planı ile uyumlu bir şekilde *sınıflandırılmasını* test ederek istenilen standartlarda olup olmadığını belirler.

1.8.TÜRKİYE’DE BAĞIMSIZ DENETİM

Bağımsız denetim, muhasebe mesleği açısından, tarihsel olarak, en çok tartışılan ve gelişmeler doğrultusunda farklı düzenlemelere konu olan alanlardan birisidir.⁵⁹ Denetime imkan sağlayan kanuni düzenlemelerden önemlileri şunlardır:⁶⁰

(1) 3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu,

(2) 4389 Sayılı Bankalar Kanunu,

(3)1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu,

(4) Bankalarda Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik,

(5) 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu,

⁵⁹ Özgür Özmen Uysal, Sarbanes-Oxley Yasası ve Sermaye Piyasası ve Borsa Kurulu’nun (SEC) Düzenlemeleri Açısından Bağımsız Denetim Olgusu, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 13, Eylül, 2004, s. 27.

⁶⁰ Ahmet Erol, **Finansal Kurumların Denetim Ve Vergilemesi**, Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2000, s. 33.

(6) Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik,

(7) Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği,

(8) Gayrimenkul Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği,

T.C. Merkez Bankası, 24 Aralık 1987 tarih ve 19674 sayılı Resmi Gazete’de yayınlandığı “Bağımsız Denetim Kuruluşları tarafından Banka Denetimleri Hakkındaki Tebliğ” ile banka denetimlerini yapacak kuruluşlarını belirlemişlerdir. Devlet Bakanlığı, Mart 1991 tarih ve 20809 sayılı Resmi Gazete’de “Bağımsız Denetim Kuruluşlarına” ilişkin 2 no.lu Tebliği yayınlamıştır.⁶¹ 02.01.1990 tarihli 20390 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan yönetmelik kapsamında tasdik hizmetleri verilmektedir. Tasdik, gerçek veya tüzel kişilere ait işletmelerin yeminli mali müşavirliklerce denetim ilke ve standartlarına göre uygunluk yönünden incelenmesi ve çıkan sonuca göre tasdik kapsamına giren konuların ve belgelerin gerçeği yansıtır yansıtmadığını imza ve mühür kullanmak suretiyle rapora bağlanmasıdır.⁶²

1994 yılında Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) tarafından kurulan Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) muhasebe ve denetim standartlarını oluşturmaya başlamıştır. 2003 yılında Türkiye Denetim Standartları Kurulu (TÜDESK), TÜRMOB tarafından kurularak uluslararası denetim standartlarının yayınlanmış ve denetim işlemlerinin disiplinli yürümesi sağlanmak istenmiştir.

2001 yılında ülkemizde bankacılık sektöründe yaşanan krizin ardından Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2002 yılında bankalarda yapılacak olan bağımsız denetime ve denetim yapacak olan kuruluşların yetkilendirilmesine ilişkin ilke ve esasları belirleyen bir dizi düzenleme yapmıştır.⁶³

⁶¹ Pekdemir, s. 164, 165.

⁶² İsmail Aydemir, 2008’e Girerken Türkiye’de Muhasebe Denetim Çalışmaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 320, Nisan, 2008, s. 143.

⁶³ Yılmaz, s. 13.

Türkiye’de dünyadaki değişimlere bağlı olarak, Basel II, TFRS, UMS, UDS doğrultusunda SPK, BDDK, TTK, TMS, TDS ve diğer mevzuatlarda önemli değişiklikler yapılmıştır.⁶⁴ 2003 yılında yayımlanan UFRS’ye uyumlu Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğin yanı sıra hazırlanan UDS’ye uyumlu Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ ile sermaye piyasalarında finansal raporlama alanında bütünlük sağlanmış olmaktadır.⁶⁵

SPK, Uluslararası Denetim Standartlarını ve Uluslararası İnceleme Standartlarını (ISRE) benimseyerek Seri X, No:22 tebliğini hazırlamıştır. Bu tebliğ, 12.06.2006 tarih ve 26196 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.⁶⁶

SPK tarafından güncel UMS/UFRS’ler, Avrupa Birliği’nin finansal raporlamaya ilişkin düzenlemeleri, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından yapılan çalışmalar ile Türk Ticaret Kanunu Tasarısında yer alan hükümler göz önünde bulundurularak hazırlanan Seri:XI, No: 29 “Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği” 09.04.2008 tarih ve 26842 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Finansal raporların hazırlanmasında esas alınan standartlar Avrupa Birliği mevzuatına uyumu esas almaktadır. Yürürlüğe giren yeni tebliğ ile borsa şirketleri, aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri ve bu işletmelerin bağlı ortaklık, iştirak ve iş ortaklıkları, 01.01.2008 tarihinden itibaren Avrupa Birliği tarafından kabul edilen haliyle UMS/UFRS uygulayacaklardır.⁶⁷

Türkiye’de denetim firmaları SPK, BDDK, Hazine Müsteşarlığı gibi kurumlarca; denetçiler ise TÜRMOB ve Maliye Bakanlığı’nca denetim ve gözetime tabi tutulmaktadır.⁶⁸

⁶⁴ Doğan Kutukız, M. Akif Öncü, Bağımsız Denetimin Anonim Ortaklıklarda Kurumsal Yönetimin Gelişmesine Etkisi, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı 41, Ocak, 2009, s. 138.

⁶⁵ Alp, Sayar, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, s. 84.

⁶⁶ Can Öztürk, Uluslararası Standartlar Çerçevesinde Denetim ve Benzeri Hizmetler, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı: 25, Mayıs, 2008, s. 122.

⁶⁷ <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=2008410&subid=0&ct=c>, 26.06.2009.

⁶⁸ Şaban Uzun, Denetçilerin Denetiminde Yeni Bir Model Olarak Kamu Gözetim Kurulu ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 4, Aralık, 2006, s. 199.

TTK Tasarısına göre, denetçi, ancak üyeleri, yeminli mali müşavir veya serbest muhasebeci mali müşavir sıfatını taşıyan bir bağımsız denetleme kuruluşu olabilir. Küçük anonim şirketler, en az iki yeminli mali müşaviri veya serbest muhasebeci mali müşaviri denetçi seçebilirler.⁶⁹ Türk Ticaret Kanunu Tasarısında dikkat çeken nokta, anonim şirketlerde finansal tabloların denetiminin zorunlu olmasıdır. Bu denetim, uluslararası denetim standartlarına göre yapılacaktır.⁷⁰ TTK tasarısında kapsanan denetim türleri ise şunlardır: Bağımsız denetim (muhasebe denetimi, mali tablolar denetimi), faaliyet denetimi, uygunluk denetimi, kuruluş denetimi, topluluk denetimi ve özel amaçlı denetimler.⁷¹

TTK Tasarısı yürürlüğe girdiği takdirde sadece büyük ölçekli sermaye şirketleri değil, orta ve büyük ölçekli sermaye şirketleri de bağımsız denetimin kapsamında olacaktır.⁷² Gelişen dünya denetçisinin kişisel çabaları ile oluşturduğu nitelikler yanında resmi mesleki standartlarda da ilerlemeyi gerektirmektedir. Buna ulaşmak için bağımsız denetçinin yetki almak için gerekli olan bilgi ve birikiminin başlangıçtaki tazeliğini sadece sınav dönemlerinde değil her zaman koruyor olması gerekmektedir.⁷³

⁶⁹ Alantar, Yaklaşım Dergisi, s. 227.

⁷⁰ Suat Yıldırım, Türk Ticaret Kanun Tasarısına Göre Anonim Şirketlerde Denetim, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 1, Mart, 2008, s. 141.

⁷¹ Aksoy, Muhasebe ve Denetime Bakış, s. 119.

⁷² Korkut Özkorkut, Bağımsız Denetim Mesleğinin Geleceği Açısından 5786 Sayılı Kanunla 3568 Sayılı Kanun'a Eklenen Geçici 11. Maddenin TTK Tasarısı Hakkında Düşündürdükleri, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 192, Aralık, 2008, s. 231.

⁷³ Ali İhsan Özgür Çilingir, 3568 Sayılı Yasaya Göre Bağımsız Dış Denetçinin Mesleki Yeterliliği, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 65, Ekim Kasım Aralık, 2003, s. 216.

2. TİCARİ ALACAKLARIN TANIMI, UNSURLARI VE DEĞERLEMESİ

2.1. TİCARİ ALACAKLARIN TANIMI

İşletmelerin mal ve hizmet alım – satımı ile ilgili yaptıkları işlemler, para ile ilişkileri yönünden peşin işlemler ve kredili işlemler olarak ikiye ayrılır. Bilindiği gibi kredili işlemlerde satılan malın veya yapılan hizmetin karşılığı işlemin yapılmasından belirli bir süre sonra tahsil edilir.⁷⁴ Bir malın teslimi, bir hizmetin görülmesi ya da borç verilmesi karşılığında ortaya çıkan belirli bir parayı isteme hakkına “alacak” denir.⁷⁵

Hukuki açıdan gelir, tahakkuk ve tahsil işlemlerinden biri suretiyle doğmaktadır. Tahakkuk işlemi ise muhasebe bilimi kavramıdır. Hukuken bir alacak hakkının doğduğunu anlatım için kullanılır. Alacak hakkının ikinci aşaması ise hukuken istenebilir hale gelmesidir buna da hukuk dilinde “Hukuki Tasarruf” denilmektedir.⁷⁶

Alacaklar; vadelerine göre kısa vadeli veya uzun vadeli; teminat durumuna göre teminatlı veya teminatsız; alacağın ticari bir işlemde doğup doğmamasına göre ticari veya diğer alacaklar ve alacağı ödeyecek kişiye göre müşterilerden, personelden, ortaklardan, iştiraklerden, bağlı ortaklıklardan vb. şekilde sınıflandırılabilir.

İşletmenin ana faaliyet konusunu oluşturan işlemlerden doğan alacaklar “Ticari Alacaklar” hesap grubu içerisinde raporlanır. İşletmenin ana faaliyet konusu dışındaki alacakları “Diğer Alacaklar” hesap grubu içerisinde raporlanır. Türkiye Muhasebe Standartları – 24 İlişkili Taraf Açıklamaları Standardı’nda ilişkili taraf kapsamına girecek kişi ve şirketlerin belirlenmesini (iştirak, bağlı ortaklık, kilit personel, işletme sahipleri ve yakınları vb.) ve bunlarla olan hesap durumlarının belirlenerek finansal tablolarda ayrıca sunulması açıklanmaktadır.

⁷⁴ Fevzi Sürmeli (ed.), Özgül Cemalcılar, Yılmaz Benligiray, **Genel Muhasebe**, 2. Baskı, Eskişehir: 2003, s. 178.

⁷⁵ Orhan Sevilengül, **Genel Muhasebe**, 6. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 1997, s. 218.

⁷⁶ Fatih Gündüz, Vergi Usul Kanununa Göre Şüpheli Ticari Alacaklar Kavramı ve Özellikli Durumlar, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 84, Kasım, Aralık, 2007, s. 191.

Ticari Alacaklar hesap grubunda;

120 ALICILAR

121 ALACAK SENETLERİ

122 ALACAK SENETLERİ REESKONTU (-)

124 KAZANILMAMIŞ FİNANSAL KİRALAMA FAİZ GELİRLERİ (-)

126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR

128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR

129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR KARŞILIĞI (-) hesapları yer alır.

2.2. TİCARİ ALACAKLARIN UNSURLARI

2.2.1. Alıcılar

İşletmenin faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan senetsiz alacakları kapsar.⁷⁷ Cari hesap usulü ile çalışılan müşterilerin dönem sonu itibariyle borçları da bilançonun bu kalemi içinde gösterilir. Factoring işlemine konu edilen (factore devredilen) alacaklar senetli de olsa bu grup içinde değerlendirilir. Alacak devir işlemlerinde işletmenin factoringe konu edilen alacaklarının borçlusu factor kuruluşu olmaktadır.⁷⁸

Finansal kiralama işleminden doğan senetsiz alacaklar da bu grupta değerlendirilir.

⁷⁷ Nalan Akdoğan, Nejat Tenker, **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, 6. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 1998, s. 85.

⁷⁸ **Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri**, Ankara: Yaklaşım Yayınları, Sayı: 181, Ocak, 2008, s. 57.

2.2.2. Alacak Senetleri

Bu hesap, işletmenin faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan senede bağlanmış alacaklarını kapsar. Bir alacağın senede bağlı olması, TTK uyarınca düzenlenmiş ve lehtar işletme olan bono ve poliçelerdir.

Poliçe, alacaklının borçlusundan olan alacağını, kendisinin borçlu bulunduğu üçüncü bir şahsa devretme temeline dayanır. Poliçeyi düzenleyen kişi kendisine borçlu diğer bir kişiye poliçede adı belirtilen kimseye belli bir tutarı ödeme emrini verir. Bono ise, borçlu tarafından imza edilen, alacaklı emrine belirlenen tarihte ve yerde, kayıtsız ve şartsız belirli bir tutarın ödenmesi yükümlülüğünü kapsayan bir senettir (belgedir).⁷⁹

TTK uyarınca çek bir ödeme aracı olup vade içermez. Vade konulması halinde de çek senet niteliği kazanmaz. Ancak uygulamada düzenlenmiş olan vadeli çeklerin ilgili hazır değerler kalemi yerine bilançonun bu kaleminde gösterildiği olmaktadır. SPK uyarınca halka açık şirketlerde bu uygulama zorunludur.⁸⁰

2.2.3. Alacak Senetleri Reeskontları (-)

Bilanço gününde, senetli alacaklarının tasarruf değeri ile değerlenmesini sağlamak üzere alacak senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlenmesinde kullanılır.

Alacak Senetleri Reeskontu, işletmenin elindeki alacak senetlerinin bilanço gününden senetlerin vadesine kadar ki süreye isabet eden tutarın temsil ettiği değer işletme açısından ifade ettiği eksik tutarın ölçülmesini sağlar. Dolayısıyla alacak senetleri reeskontu işlemi aktif azaltıcı bir sonuç oluşturur. Bu nedenle Alacak Senetleri Reeskontu hesabı aktifte (-) olarak yer alır. Dolayısıyla aktif düzenleyici bir hesaptır.⁸¹

⁷⁹ Sürmeli, Cemalcılar, Benligiray, s. 178, 179.

⁸⁰ Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri, s. 66.

⁸¹ Selim Şen, **Hatalı ve Hileli İşlemlerin Tespiti İçin Denetim Teknikleri**, 2. Baskı, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2007, s. 97.

Ancak, Türkiye Muhasebe Standartlarına göre sadece alacak senetleri değil, senetsiz alacakların da reeskonta tabi tutulması gerekmektedir. Dolayısıyla, Tek Düzen Hesap Planı'nın bu açıklaması eksik kalmaktadır.

Bu nedenle, 122 no.lu hesabın adı “Ertelenmiş (Kazanılmamış) Faiz Gelirleri” olarak değiştirilebilir veya “Alacak Reeskontları” olarak kullanılabilir. Bu hesap alacakları gerçeğe uygun değerine indirgemek için kullanılır.⁸²

2.2.4. Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri (-)

Finansal kiralama, bir varlığın mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan her türlü risk ve yararların devredildiği sözleşmedir. Sözleşme süresi sonunda, mülkiyet devrinin yapılıp yapılmaması sözleşmenin niteliğini değiştirmez.⁸³

Bu hesap finansal kiralamanın yapıldığı tarihte kiralama işlemlerinden doğan alacaklar ile kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki farkı gösteren henüz kazanılmamış finansal kiralama faiz gelirlerinin izlendiği hesaptır. Bu gelirlerin hesaplanmasına ilişkin bilgiler bilanço dipnotlarında yer alır.⁸⁴

Finansal kiralama sözleşme tutarı ile finansal kiralamayla ilgili kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki fark bu hesaplara alacak kaydedilir. Her dönem sonunda gerçekleşmiş olan faiz gelirleri tutarı bu hesaba borç, ilgili gelir hesabına alacak kaydedilir. İlgili gelir hesabı, finansal kiralama şirketlerinde 60 Brüt Satışlar hesap grubunda yer alan ilgili satış geliri hesabı, diğer şirketlerde 64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Karlar hesap grubunda yer alan faiz geliri hesabıdır.⁸⁵

⁸² Nalan Akdoğan, Orhan Sevilengül, **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, 12. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007, s. 121.

⁸³ Gürbüz Gökçen, Başak Ataman Akgül, Cemal Çakıcı, **Türkiye Muhasebe Standartları Uygulamaları**, 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım, 2006, s. 163.

⁸⁴ 11 No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliği, <http://www.ismmmo.org.tr/html.asp?id=4071>. 09.01.2009.

⁸⁵ Banu Başar, **TMS 17 Kiralama İşlemleri, Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması**, Ed: Necdet Sağlam, Salim Şengel, Bünyamin Öztürk, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, Yayın No: 52, 2007, s. 523.

2.2.5. Verilen Depozito ve Teminatlar

İşletme üçüncü kişilere karşı bir işin yapılmasının üstlenilmesi veya bir sözleşmenin ya da diğer işlemlerin karşılığı olarak geri alınmak üzere verilen depozito ve teminat niteliğindeki değerlerin izlendiği hesaptır.

Verilen depozito bir güvence olup asıl işlemten ayrı olarak veren işletme için alacak, alan işletme için de borç niteliğindedir. Bu nedenle işletme bilançolarının alacak ve borç kalemleri içinde gösterilir. Ancak banka teminat mektubu verilmesi, mevcut bir menkul kıymetin teminat olarak verilmesi gibi hallerde bu tür işlemler, nazım hesaplarda izlenir ve bu kapsamda (alacak olarak) değerlendirilmez.⁸⁶

SPK tarafından 2008/16 sayılı Haftalık Bülteninde yayınlanan Seri: XI, No: 29 “Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği” uyarınca düzenlenecek Finansal Tablo ve Dipnot Formatlarına İlişkin Duyuru’da Verilen Depozito ve Teminatlar Ticari Alacak içinde değil, Diğer Alacak içinde raporlanacaktır.⁸⁷

2.2.6. Diğer Ticari Alacaklar

İşletmenin ticari faaliyetleri sonucu ortaya çıkan ve yukarıdaki hesapların kapsamına girmeyen tahsili gecikmiş alacaklar (henüz şüpheli alacak niteliğini kazanmayanlar) ve diğer çeşitli senetsiz ticari alacaklar bu hesapta izlenir.

Kredi kartı ile yapılan satışlarda tahsili halen gelmemiş olan alacaklar bu hesapta takip edilebilir. İşletme, isterse bu hesap grubunda Kredi Kartlarından Alacaklar adında bir hesapta açabilir. Ancak, tahsil edilme zamanı gelmiş kredi kartı alacakları Hazır Değerler hesap grubunda takip edilmesi daha uygun olur.

2.2.7. Şüpheli Ticari Alacaklar

İşletmenin ticari ilişkilerinden doğan alacaklarından vadesi geçtiği halde tahsil edilemeyen alacakların diğerlerinden ayrılarak farklı olarak takip edilmesi gerekir.

⁸⁶ Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri, s. 75.

⁸⁷ www.spk.gov.tr/apps/haftalikbulten/displaybulten.aspx?yil=2008&sayi=16&ext=.pdf, 30.06.2009.

Ödeme süresi geçmiş bu nedenle vadesi birkaç defa uzatılmış veya protesto edilmiş, yazıyla birden fazla istenmiş ya da icra safhasına aktarılmış senetli ve senetsiz alacakları kapsar.

Bilançoda yer alacak toplam alacakların doğru büyüklüğünün saptanması için alacakların bilanço tarihi itibarıyla net gerçekleşebilir değerlerine indirilmesi gerekir.⁸⁸

Şüpheli alacaklar, işletmelerin önceki yıllarda tahsil edilemeyen alacaklarına ilişkin veriler, borçlunun ödeme yeteneği, işletmenin içinde bulunduğu sektörde ve cari ekonomik ortamda ortaya çıkan olağanüstü koşullar esas alınarak ve makul bir gerekçeye dayanılarak tahmin edilebilir. Bu yolla ayrılan karşılıkların neden olduğu giderler, vergi mevzuatı bakımından aksine bir düzenleme olmadıkça, kanunen kabul edilmeyen gider niteliğindedir.⁸⁹

Makul bir sonuca ulaşmayı önleyen önemli belirsizliklerin var olması halinde, şüpheli alacaklar, perakende satış yöntemi kullanılarak hesaplanır. Perakende satış yöntemine göre, değerlendirme yapılan dönemden önceki iki hesap döneminde vadesinde tahsil edilemeyen alacakların ilgili bulunduğu dönemlerdeki toplam vadeli satışlara oranlarının ortalaması, değerlendirme dönemindeki vadeli satışlara uygulanarak, tahmini şüpheli alacaklar hesaplanır. Tahmin edilen şüpheli alacakların dışında, ilgili bulunduğu dönemde vadesi geçtiği halde tahsil edilemeyen veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan alacaklar için ayrıca karşılık ayrılır.⁹⁰

⁸⁸ Özgül Cemalcılar, “Karşılıklar” Teriminin Yarattığı “Karışıklıklar”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı:4, Mayıs, 2001, s. 4.

⁸⁹ Bülent Beydüz (Haz.),**Sermaye Piyasası Kanunu’na Tabi Şirketlerde Bağımsız Denetim ve Muhasebe Standartları**, İstanbul: Deloitte & Touche, 1998, s. 25, 26.

⁹⁰ Fatih Dural, **Türkiye Muhasebe Uygulamalarını etkileyen Unsurlar (Bağımsız Denetim ve Vergi Denetiminin Sorunları)**, Türkiye’de Muhasebe ve Denetim Mesleğinin Geleceği, İstanbul: 1. Türkiye Muhasebe ve Denetim Sempozyumu, Recep Pekdemir (ed.), İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayınları, Yayın No: 16, 6 – 8 Nisan 1995, s. 81.

2.2.8.Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-)

“128 Şüpheli Ticari Alacaklar” için ayrılacak karşılıklarla, perakende satış yöntemi kullanarak bilanço gününden önceki iki hesap döneminde vadesinde tahsil edilemeyen alacakların ilgili dönemlerindeki toplam vadeli satışlara oranlarının ortalamasının değerlendirme dönemindeki vadeli satışlara uygulanması suretiyle bulunacak şüpheli alacaklar için ayrılan karşılıkları kapsar. Teminatla alacaklarda karşılık, teminatı aşan kısım için ayrılır.

2.2.7.1. Değersiz Alacaklar

Firmaların ticari hayatlarında sık sık karşılaşabilecekleri bir durum; kredili olarak sattıkları mal ya da hizmet bedelini hasılat olarak kaydedip, vergi matrahlarına dahil etmek, daha sonra da hasılat yazılan tutarı ya zamanında tahsil edememek ya da hiç tahsil edememek durumunda kalarak alacaklarının tahsilinin olanaksız hale gelmesidir.⁹¹ Konkordato veya sulh yoluyla alınmasından vazgeçilen alacaklar, alacaklısı için değersiz alacak hükmünde olup, borçlusu için kar hükmündedir.⁹²

2.3. TİCARİ ALACAKLARDA DEĞERLEME

2.3.1. V.U.K.’a Göre Değerleme

Vergi Usul Kanun’unun 281. maddesi alacaklar başlığı altında, “Alacaklar mukayyet değerle değerlendirilir.” ifadesi geçmektedir.

Mukayyet değer, muhasebe kayıtlarında görülen değerdir. Mukayyet değerle değerlendirilen iktisadi kıymetler için ticari defterlerde yazılı olan değerler aynen alınır.⁹³ Dövizli alacaklar da mukayyet değerle değerlendirilir, ancak değerlendirme günündeki Maliye Bakanlığı’nca açıklanan döviz alış kuru üzerinden kur değerlemesi yapılmalıdır.

⁹¹ Bora Bakbak, Vergi Usul Kanunu’na Göre Değersiz Alacaklar ve Vazgeçilen Alacaklar, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 65, Ekim Kasım Aralık, 2003, s. 217.

⁹² **Denetim İlke ve Esasları**, 3. Baskı, İstanbul: Hesap Uzmanları Derneği, Cilt: 1, 2004, s. 369.

⁹³ Yılmaz Benligiray (ed.), Nurten Erdoğan, Sabri Bektöre, Ergün Kaya, **Muhasebe Uygulamaları**, 1. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2003, s. 9.

Vadesi gelmemiş senede bağlı alacaklar ise istenirse tasarruf değeri ile değerlemeye tabi tutulabilir. Tasarruf değeri, bir kıymetin değerleme günündeki sahibi için arz ettiği gerçek değeridir. Ancak senetli ticari alacaklar reeskonta tabi tutulursa senetli ticari borçlarında reeskonta tabi tutulması gerekmektedir. Reeskont hesaplaması iç iskonto formülüne göre hesaplanmalıdır.

$$\text{Reeskont tutarı : } \frac{A \times N \times T}{36000 + (N + T)}$$

A: Senedin Nominal Değeri, N: Senedin Vadesi, T: Faiz Oranı

Reeskont işleminde esas alınan faiz, Maliye Bakanlığı'nca açıklanan faizdir. Eğer reeskont faizi Maliye Bakanlığı'nca açıklanmamışsa, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın iskonto haddi esas alınır. Vergi kanunları, içinde vade farkı içeren senetli alacaklar haricinde reeskont uygulaması yapılmasına izin vermemektedir.

Finansal Kiralama Gelirlerinde, kiralama süresi boyunca kiracı tarafından yapılacak kira ödemelerinin toplam tutarı, anapara artı faiz, alacak olarak aktive alınacaktır. Diğer yandan, aktifleştirilen alacak tutarı ile kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki fark ise gelecek dönemlere ait faiz geliri olarak pasifleştirilmek suretiyle değerlendirilerek kayıtlara intikal ettirilecektir.⁹⁴ Bu faiz tutarı, Kazanılmamış Finansal Kiralama Gelirleri olarak vadesine göre ilgili hesap sınıfında alacağı gerçek değerine indirgeyecek şekilde hesaplanır ve raporlanır.

Senetli veya senetsiz alacaklar tahsil edilebilme olasılığı bakımından;

(1) Normal alacaklar, (2) Şüpheli alacaklar, (3) Değersiz alacaklar şeklinde üçe ayrılabilir.⁹⁵

Vergi Usul Kanunu'na göre bir alacağın şüpheli hale gelebilmesi için, ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla; (1) Dava veya

⁹⁴ <http://www.ismmmo.org.tr/html.asp?id=4071>. 09.01.2009.

⁹⁵ Musa Ceylan (ed.), Recai Gören, Hülya Ceylan, **Müfettişlik, Uzmanlık, Kaymakamlık, Denetmenlik, Kontrolörlük ve Diğer Meslek Sınavlarına Yönelik Hazırlık Kitabı ve Soru Bankası**, 5. Baskı, Ankara: Detay Yayınları, 2001, s. 469.

icra safhasında bulunan alacaklar; (2) Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar şüpheli alacak sayılır.⁹⁶

Değersiz alacaklar tahsil olanağı bulunmayan senetli veya senetsiz alacakları ifade eder. Bir alacağın değersiz alacak sayılabilmesi için mahkeme kararı gerekir. Bir alacak şüpheli duruma düşmeden değersiz duruma düşmeyeceği için, değersiz duruma düştüğünde tekrar gider yazılmaz. Sadece “Şüpheli Ticari Alacaklar Hs.”ı alacaklandırılarak, “Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı Hs”ı borçlandırılarak kayıtlardan çıkarılır.⁹⁷

Aciz vesikasına bağlanan alacaklar için de şüpheli alacak karşılığı ayrılabilir. Ancak bu alacakların değersiz alacak olduğundan bahsedilemez.

2.3.2. T.T.K.’ya Göre Değerleme

Türk Ticaret Kanun’unun 75. maddesine göre bütün alacaklar itibari değerlerine göre değerlendirilmelidir.⁹⁸ İtibari değer, V.U.K. 266. maddesinde “Her türlü senetlerle hisse senedi ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değer ...” şeklinde ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle itibari değer, “nominal” değerdir.⁹⁹

2.3.3. T.M.S.’ye Göre Değerleme

Türk Ticaret Kanunu Tasarısı işletmenin finansal tablolarında raporlayacakları bilgileri Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları’na (TFRS) göre sunmalarını zorunlu kılmaktadır.

Ticari alacakların değerlemesiyle ilgili Hasılatla İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı’nda (TMS 18) ve Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin

⁹⁶ Vergi Usul Kanunu, m. 323.

⁹⁷ Ceylan (ed.), Gören, Ceylan, s. 469.

⁹⁸ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/997.html>, 04.01.2009.

⁹⁹ Benligiray, Erdoğan, Bektöre, Kaya, s. 10.

Türkiye Muhasebe Standardı'nda (TMS 39) finansal araç, finansal varlık ve finansal borçların ne şekilde raporlanacağı ile ilgili açıklamalar yer almaktadır.

TMS – 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardının 43. maddesinde, finansal varlık ve borçların ilk muhasebeleştirilmesi sırasında gerçeğe uygun değerinden ölçülmesi gerektiği anlatılmaktadır. TMS – 39 no.lu standardın 46a maddesine göre, alacak ve borçları ilk kayıttan itibaren etkin faiz oranı kullanılarak itfa edilmiş maliyeti üzerinden gösterilmeleri gerektiği belirtilmektedir. Buna göre, alacak ve borçların gerçeğe uygun değerleri ile mali tablolara yansıtılmalarında yani reeskont işlemlerinde, etkin faiz yönteminin kullanılması zorunlu hale gelmektedir.¹⁰⁰

Gerçeğe uygun değer, karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.

Alacakların gerçeğe uygun değerleri; cari faiz oranları ile belirlenmiş tahsil edilecek tutarların bugünkü değerinden, şüpheli alacak karşılıklarının ve tahsilat giderlerinin düşülmesi suretiyle bulunur.¹⁰¹ Nakit veya benzerlerinin alımının ertelendiği durumlarda (vadeli satışlarda) satış bedelinin gerçeğe uygun değeri alacağın bugünkü değerine indirgenmesi suretiyle bulunur.¹⁰²

Hasılat standardında da vadeli satışlarda, satış tutarının gerçeğe uygun değerle raporlanması yani net bugünkü değerinin satış geliri olarak kabul edilmesi, vade farklarının finansman geliri olarak kaydedilmesi öngörülmektedir.¹⁰³ Ait oldukları dönemlere ilişkin vade farkları etkin faiz yöntemiyle sistematik olarak hesaplanarak faiz geliri olarak gelir tablosuna aktarılmalıdır. Tahsil edilmesine belirli bir süre olan

¹⁰⁰ Engin Dinç, Türkiye Muhasebe Standartları ve Vergi Kuralları Açısından Ticari Borç ve Ticari Alacakların Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesi, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 90, Kasım-Aralık, 2008, s. 78.

¹⁰¹ Ümit Gücenme Gençoğlu, **Türkiye Muhasebe Standartları ve Uygulamalar**, 1. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2007, s. 9.

¹⁰² Remzi Örtten, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, **Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları**, 2. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2008, s. 268.

¹⁰³ Akdoğan, Sevilengül, s. 120.

alacakların gerçeğe uygun değerleri, bilanço tarihinde vadeye kadar söz konusu vade farkı hesaplanarak alacağı iskonto edecek şekilde bilançoda sunulmalıdır.

Bu durumda alacakların bugünkü değerinin belirlenmesinde aşağıdaki faiz oranları kullanılır:¹⁰⁴

- (1) Benzer kredi derecelendirmesine sahip bir işletmenin benzer finansal araçları için geçerli olan faiz oranı; veya
- (2) Finansal aracın nominal değerini ilgili mal veya hizmetin nakit satış fiyatına indirgeyen faiz oranı.

Etkin faiz yöntemi; finansal varlık veya borcun itfa edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu döneme dağıtılması yöntemi, etkin faiz oranı ise; finansal aracın beklenen yaşamı boyunca üretmesi tahmin edilen nakit akımlarını net defter değerine eşitleyen iskonto oranı olarak tanımlanmaktadır (T.M.S. 39, madde 9).¹⁰⁵

V.U.K. hükümlerine göre senede bağlı olmayan alacaklar reeskonta tabi tutulmaz. Eğer diğer mevzuatlar gereği (SPK) reeskonta tabi tutulur ise Vergi Usul Kanunu açısından “Kanunen Kabul Edilmeyen Gider” sayılır ve vergi matrahının hesaplanmasında reeskontun uygulandığı yıldaki ticari kazançla ilave edilir, bu şekilde mali kara ulaşılır.¹⁰⁶

Muhasebe standartları tüm alacaklara (veresiye, çekli, vadeli, vadesiz) reeskont işlemini zorunlu tutmaktadır. Uygulamada genelde senetsiz alacaklara vade belirlemesi yapılmamaktadır. Bu tür açık hesap usulü satışlarda, alacakların ortalama tahsilat süresi oranı kullanılabilir.

¹⁰⁴ Gençoğlu, s. 155.

¹⁰⁵ Dinç, Mali Çözüm, s. 79,80.

¹⁰⁶ Sinan Aslan, **Finansal Muhasebe**, Ankara: Ziraat Bankası Eğitim Yayınları, Yayın No: 21, 2008, s. 97.

Bu süre şu şekilde hesaplanabilir:¹⁰⁷

Alacakların Ortalama Tahsilat Süresi: $\frac{\text{Ticari Alacaklar}}{\text{Kredili Satışlar} / 365}$

Standartta düzenlenen başka bir hususta eğer borç ve alacak kısa vadeli ise ve hesaplanacak tutarın önemsiz olduğu düşünülüyor ise, iskonto yapılmayacağıdır. Ancak, kısa vadeden ne anlaşıldığı hususu standartta açıklanmamaktadır.¹⁰⁸

Bazı sektörlerde satışlar kredi kartı slipleri ile yapılmaktadır. 8 – 12 ay gibi vadelerle yapılan bu satışlarda belirli bir tutarda peşin alınmaktadır. İşletmeler bu slipleri vadelerini beklemeden hemen bankalara temlik etmekte ve bedellerini tahsil etmektedirler. Bankanın komisyon ve faiz olarak aldığı tutarlar satış gelirlerinden indirilecek kısım olarak dikkate alınacaktır.¹⁰⁹

Finansal kiralamalarda ise TMS 17 - Kiralama İşlemleri Standardı'nda yer alan açıklamalara göre değerlendirme ve raporlama yapılır. Kiraya verenler, finansal kiralamaya konu edilmiş varlıklarını bilançolarında net kiralama yatırımı tutarına eşit tutarda bir alacak olarak gösterirler. Sonraki ölçümlerde finansman geliri, kiraya verenin finansal kiralama konusu varlığa ilişkin net yatırımındaki sabit bir dönemsel getiri oranını yansıtan bir esasa göre muhasebeleştirilir. Kiraya veren, finansman gelirini kiralama süresine sistematik ve rasyonel bir biçimde dağıtmayı hedefler.¹¹⁰

Şüpheli ticari alacaklarla ilgili olarak TMS 39 madde 59'da bir finansal varlığın veya varlık grubunun bir değer düşüklüğüne maruz kaldığına veya tahsil edilemez olduğuna dair objektif kanıtlar aşağıdaki hususlar hakkındaki bilgiler aracılığıyla ortaya çıkabilir:

(1) İhraç edenin veya taahhüt edenin finansal sıkıntı içinde olması,

¹⁰⁷ Akdoğan, Tenker, s. 621.

¹⁰⁸ Örtten, Kaval, Karapınar, s. 488.

¹⁰⁹ Örtten, Kaval, Karapınar, s. 277.

¹¹⁰ Gökçen, Akgül, Çakıcı, s. 168.

- (2) Sözleşmenin ihlal edilmesi,
- (3) Borçlunun içinde bulunduğu finansal sıkıntıya ilişkin ekonomik veya yasal nedenlerden ötürü, alacaklının, borçluya, başka koşullar altında tanımayacağı bir ayrıcalık tanınması,
- (4) Borçlunun, iflas veya başka tür bir finansal yeniden yapılanmaya gireceği ihtimalinin yüksek olması,
- (5) Finansal zorluklar nedeniyle söz konusu finansal varlığa ilişkin aktif piyasanın ortadan kalkması,
- (6) Grup içindeki her bir finansal varlık itibarıyla tespiti mümkün olmamakla birlikte, bir grup finansal varlığın ilk muhasebeleştirilmelerinden itibaren anılan varlıkların gelecekteki tahmini nakit akışlarında ölçülebilir bir azalış olduğuna işaret eden gözlemlenebilir veri bulunması.

Bir alacağın tahsil edilememesi ile ilgili olarak, TMS – 18 Hasılat Standardı madde 34’te şu açıklama yer almaktadır:

“ Hasılat sadece işleme ilişkin ekonomik yararların işletme tarafından elde edilmesi muhtemel olduğunda finansal tablolara yansıtılır. Daha önce finansal tablolara yansıtılmış olan hasılat tutarının tahsil edilebilirliği konusunda bir belirsizlik ortaya çıktığında, tahsil edilemeyen veya tahsil edilebilmesi muhtemel olmaktan çıkan tutar başlangıçta hasılat olarak muhasebeleştirilmiş tutarın düzeltilmesi yerine, gider olarak finansal tablolara yansıtılır.”

3. TİCARİ ALACAKLARIN BAĞIMSIZ DENETİMİ

3.1. TİCARİ ALACAKLARI DENETLEMENİN GEREĞİ

Ticari alacaklar hesap grubu, işletmelerin yaptığı satışlarda kredili satışların artması nedeniyle bilançoda önemli bir kalem haline gelmiştir. Ticari alacaklar hesap grubu içerisinde yer alan hesaplar ile ilgili hata ve hile yapma olasılığının fazla olması bu hesap grubunun denetimini önemli kılmaktadır.

Ticari alacaklar, müşteriye işletme tarafından kredi açılması nedeniyle işletme satış politikasının etkin olmaması, satış işleminin yapıldığı sırada eksik yazılması, alacağın tahsilatında gecikmeler olması, değerlemesinin belirlenen kriterlere uygun yapılmaması gibi nedenlerden dolayı işletmenin durumunu olduğundan daha iyi ya da kötü yönde olduğu sonucunu verebilmektedir.

Bunlarla birlikte ticari alacaklarla ilgili riskler aşağıdaki gibi olabilir:¹¹¹

- Ticari alacaklar listelenir, bu hesaplar geçersiz olabilir,
- Bilançoda yer alan ticari alacak hesapları var olmayabilir,
- Ticari alacak hesapları tahsil edilemeyebilir,
- Değersiz alacaklar gider yazılmayabilir,
- Satış işlemleri yanlış dönemde işlem görmüş olabilir.

Alacaklar hesabı kasa, banka, satışlar, stoklar, şüpheli alacak hesapları ile direkt ilişkili olduğundan bu hesaplarla ilişkisi kurularak doğruluğu test edilir.

3.2. TİCARİ ALACAKLARIN DENETİMİNDEKİ HEDEFLER

Alacak hesapları incelemesinin bazı amaçları: miktar itibarıyla doğruluklarını, geçerliğini, tahsil edilebilirliğini ve bilançoda, tahsil edilebilir para miktarının uygun biçimde sunulmasını saptamaktır.¹¹²

¹¹¹ Audit Program For Accounts Receivable,
www.auditnet.org/docs/AccountsReceivableAuditProgram.doc. 20.04.2009

¹¹² Arthur W. Holmes ve Wayne S. Overmyer, **Muhasebe Denetimi “Auditing” Standartları ve Yöntemleri**, Cilt: 1, Çev. Oğuz Göktürk, 8. Baskı, Ankara: Bilimsel Yayınlar Derneği, No: 6, 1975. s. 190.

İşletme tepe yönetimi ve çalışanları aşağıdaki nedenlerle alacak hesapları üzerinde her an hata ve hile yapabilirler. Bunlar:¹¹³

- Alacak tutarları olduğundan yüksek gösterilmek istenebilir. Bunun nedeni işletmenin mali durumunu iyi gösterme amacına yöneliktir.
- İşletme çalışanları kendi açılardan alacak hesabı üzerinde çeşitli oynamalar yapıp, yolsuzluklarını gizleyebilir.
- Alacaklar olduğundan düşük gösterilebilir.
- İşletme çalışanları farkında olmadan veya bilgisizlikten çeşitli hatalar yapabilirler.

Denetçinin alacakları ve gelirleri denetlemekle şu amaçları güder:¹¹⁴

- (1) Muhasebe hilelerini de içeren asıl riski dikkate alır.
- (2) Alacaklar ve gelirlerin iç kontrolünü dikkate alır.
- (3) Alacakların varlığını ve gelir işlemlerinin meydana gelmesini doğrular.
- (4) Alacakların ve gelirlerin tamlığını (bütünlüğünü) tespit eder.
- (5) Alacak kayıtlarındaki müşterilerin gerçekliğini belirler.
- (6) Alacaklar ve gelir kayıtlarındaki doğruluğu destekleyici belgelerle tespit eder.
- (7) Alacakların ve gelirlerin değerlemesinde uygun net gerçekleşebilir değeri tespit eder.
- (8) Alacakların ve gelirlerin sunumu ve açıklamasını; yeterliliğini, alacakların uygun kategorilerde sunulmasını, teminatlı alacakların ve ilişkili taraflara yapılan satışların ve alacakların açıklanmasını belirler.

Ticari alacaklarla ilgili yönetimin iddiaları ve denetçinin bu iddiaları test etmesi şu şekilde açıklanabilir:

¹¹³ Nejat Bozkurt, **Şüpheli Alacak Karşılığı Tutarının Markov Zinciri Süreci Yardımıyla Denetimi**, İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi İstatistik ve Kantitatif Araştırmalar (ISKAR) Yayınları, Yayın No: 1990/2, 1990, s. 14.

¹¹⁴ O. Ray Whittington, Kurt Pany, **Principles of Auditing and Other Assurance Services**, 14th Edition, NewYork: McGraw – Hill, 2004, s. 404.

Tablo 1: Ticari Alacaklara Ait İşletme Yönetiminin ve Denetçinin İddiaları

İşletme Yönetimi	Denetçi
Ticari alacaklar geçerlidir. (Geçerlilik)	Alacakların önceden yapılmış işlemlerin sonucu olarak geçerliliği araştırılır.
Ticari alacaklar mali tablolarda gözükten tutarlardadır.(Tamlık)	Bilançoda raporlanan alacak tutarı, doğru alacak tutarı ile aynı olup olmadığını belirler.
Ticari alacaklar işletmenin hak olarak bir varlığıdır. (Haklar ve Yükümlülükler)	İşletmenin alacak hakkı olduğunu iddia ettikleri tutarlar borçlulara sorulur, borçlular tarafından kendi yükümlülükleri olup olmadığı araştırılır.
Ticari alacakların bilançodaki değerleri gerçeğe uygun değerleri olduğu işletme yönetimince iddia edilir. (Değerleme)	Ticari alacakların vadeleri belirlenir, değerleme ölçüleri kontrol edilir, hesaplamalar tekrar yapılır ve şüpheli alacak ayırma kriterlerinin uygunluğu araştırılır.
Yönetim, ticari alacakların uygun şekilde sunulduğunu ve bilgilerin açık, anlaşılır ve net olduğunu iddia eder. (Sunum ve açıklama)	Mali tablolardaki sunumun belirlenen kriterlere uygunluğunu ve bilgilerin yeterli olup olmadığını denetler.

3.3. TİCARİ ALACAKLARIN DENETİMİNDE İÇ KONTROL SİSTEMİ

Dünyada son yıllarda ortaya çıkan muhasebe skandalları ve hileleri, finansal raporlamanın güvenilirliğini sağlama konusunda iç kontrol sisteminin ve denetim sürecinin yeniden sorgulanmasını gündeme getirmiştir.¹¹⁵

3.3.1. Kontrol ve İç Kontrol Kavramları

Kontrol, yönetimin belirlenen hedef ve amaçlara ulaşma ihtimalini artırmak amacıyla aldığı tedbirlerdir. Kontrol sistemi kavramı, bir kurumun hedef ve amaçlarına

¹¹⁵ Fatma Tektüfekçi, İç Denetimin Değişen Rolü: Değer Yaratmak, **Muhasebe ve Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 2 , Haziran, 2008, s. 81.

varmak için kullandığı kontrol unsurları ve faaliyetlerinin bütünlüklü bir toplamını kapsar.¹¹⁶

3.3.2. İç Kontrol Sistemi

İç kontrol; şirketin amaçlarına ve belirlenmiş politikalara uygun olarak faaliyetlerin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yürütülmesini, varlık ve kaynakların korunmasını, muhasebe kayıtlarının doğru ve tam olarak tutulmasını, mali bilgi ve yönetim bilgisinin zamanında ve güvenilir olarak üretilmesini sağlamak üzere, şirket tarafından oluşturulan organizasyon, yöntem, süreç ile mali ve diğer kontroller bütünüdür.¹¹⁷ İç kontrol sistemi, tüm işlemlerin yetkiye dayalı olarak yapılmasını sağlamalıdır.¹¹⁸

Günümüzde şirket ortakları veya ortak olmak isteyenler, fonlarını değerlendirecekleri işletmelerin önemli hata ve hilelerden korunmasını sağlayacak bir iç kontrol yapısının etkinliğine güven duymak, bağımsız denetçilerden de bu konuda bir güvenceye sahip olmak istemektedirler. Elektronik ortamda hazırlanan verilerin ve kayıtların güvenli bir ortamda, doğru olarak hazırlandığı ve güvence altında olduğu fon sahiplerinin bilgilenmek istedikleri bir durumdur.

İç kontrolün sahibi, iç denetim değil işletme yönetimidir. İç kontroller işletmelerin ve işletmelerde gerçekleştirilen her işin ayrılmaz bir parçasıdır. İç kontroller, işlerin ilk seferde ve her seferinde doğru olmasına yardımcı olur.¹¹⁹

İç kontrol sisteminin tanınmasında çeşitli bilgi kaynaklarından yararlanılır. Bunlardan bazıları şunlardır: İşletme personeli ile yapılan görüşmeler, sorgulamalar, işletmenin örgüt yapısı, işletme yönetiminin yayınladığı genelgeler, iş tanımları, işletmenin hesap planı ve muhasebe yönetmeliği, iç denetçinin raporları, çalışma kağıtları ve denetim programları, önceki yıllara ait dış denetim raporu, çalışma kağıtları

¹¹⁶ Uluslararası İç Denetim Standartları Mesleki Uygulama Çerçevesi, s. 163.

¹¹⁷ Sağlam, Sanayide Yeni Ufuk, s. 41.

¹¹⁸ Kepekçi, **İç Kontrol Sistemi**, Temel Eğitim ve Staj Merkezi Yayınları, Ankara: Türkiye S.M.M.M. ve Y.M.M. Odaları Birliği, 1994, s. 24.

¹¹⁹ Tamer Aksoy, Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler Bağlamında İç Kontrol ve İç Kontrol Gerekliliği: Analitik Bir İnceleme, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 72, Temmuz, Ağustos, Eylül, 2005, s. 143.

ve iç kontrol raporları, muhasebe çalışanlarının gözlemlenmesi, belge ve kayıtların incelenmesi, işletme tesislerinin gezilmesi vb.¹²⁰

İç kontrol sistemi denetiminin bulgularına göre yıl sonu denetimi sırasında uygulanacak denetim işlemlerinin türü, kapsamı ve zamanı belirlenmektedir. Etkin bir iç kontrol sisteminin varolduğu bir ortamda yıl sonu denetiminde daha güvenli hareket edilecektir.¹²¹

3.3.3. İç Kontrol Sistemini Oluşturan Unsurlar

İç kontrol faaliyet birimleri, hedeflere ulaşmak açısından yönetimden ve personelden makul bir güvenceyi oluşturmak için şunlardan etkilenir:¹²²

- Faaliyetlerde etkenlik ve etkinlik,
- Gerçeğe uygun finansal raporlama,
- Kanunlara, kurallara ve düzenlemelere uyma.

3.3.3.1. Kontrol Çevresi

Kontrol çevresi, bir işletmenin geçmişinden ve kültüründen etkilenen, işletmede çalışan kişilerde kontrol bilinci oluşmasını sağlayan tüm faktörlerdir.¹²³ Etkin bir iç kontrol sistemine ve kalifikasyonu yüksek bir organizasyon yapısına sahip işletmelerde, kuvvetler ayrılığı prensibi sağlıklı bir şekilde uygulamada yerini bulur. Etkin bir organizasyon yapısı, satın alma, teslim alma, imalat, satış, muhasebe ve iç denetim işlevlerinin birbirinden ayrı ve bağımsız birimlerce yürütülmesini gerekli kılar.¹²⁴ Herhangi bir işletme faaliyetini başlangıcından sonuna kadar tek bir kişi veya birim yapmamalıdır.

¹²⁰ Tamer Aksoy, Bağımsız Denetim Şirketleri İçin Ulusal ve Uluslararası, Düzenlemelerle Uyumlu Çok Yönlü Bir İç Kontrol Anket Formu Önerisi, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 73, Ekim-Kasım-Aralık, 2005, s. 175.

¹²¹ Ersin Güredin, **Denetim Uygulaması (Elif Anonim Şirketi)**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3084, İşletme Fakültesi Yayın No: 140, Formül Matbaası, 1983, s. 10.

¹²² William F. Messier, **Auditing A Systematic Approach**, NewYork: McGraw – Hill, 1997, s. 187.

¹²³ Çömlekçi, Yılcı, Erdoğan, Önce, Selimoğlu, Kaya, s. 61.

¹²⁴ Tamer Aksoy, **Tüm Yönleriyle Denetim AB İle Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma**, 1. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2002, s. 273.

3.3.3.2. Risk Değerleme

Risk, bir işleme ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın ortaya çıkması ile neticelenebilecek ekonomik faydanın azalması ihtimalidir.¹²⁵

Denetçi, işletmenin risk belirleme sürecini iyi anlamalıdır. Yani yönetimin, riskleri nasıl tanımladığını, risklerin önemliliğini nasıl tahmin ettiğini, bunların ortaya çıkma ihtimalinin nasıl değerlendirildiğini ve finansal raporlamayla ilgisini yeterince anlamalıdır.¹²⁶

Denetçi, görüşünün doğru olabilmesi için daha düşük denetim riski belirler. Çünkü, denetim riski denetçinin mali tablolar hakkındaki görüşünün yanlış olma ihtimalidir. Denetçi, görüşünün % 95 olarak doğruluğunu arzu ediyorsa, denetim riski % 5 olacaktır. İç kontrol sisteminde risk düzeyi arttıkça; hata ve düzensizlikler artar, denetçinin toplaması gereken kanıt sayısı artar, denetim süresi de uzar.

3.3.3.3. Kontrol Eylemleri

Kontrol eylemleri, işletmede olması ihtimal dahilinde alan hata ve hilelere yönetimin tedbirler almasıdır.

Kontrol faaliyetleri, ticari faaliyet hedeflerinin gerçekleştirilmesini ve risk azaltma stratejilerinin yürütülmesini sağlamak amacıyla kullanılan politikalar, kurallar ve uygulamalardır.¹²⁷

Denetimi kapsayan kontrol eylemleri şunlardır: -Performansın değerlendirilmesi, - Bilgilenme süreci, - Fiziksel kontroller, - Görevlerin Ayrılması.¹²⁸

¹²⁵ Ercan Alptürk, **Finans ve Vergi Boyutlarında İç Denetim Rehberi**, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2008, s. 270.

¹²⁶ Uzay, İşletmelerde **İç Kontrol Sistemini İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın No: 132, 1999, s. 92.

¹²⁷ Gökhan Alpman, İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Sağlanması, <http://www.denetimnet.com/UserFiles/Documents/DeloitteMakaleleri/Ic%20Kontrol%20Sistemi%20260407%20Antalya.pdf>, 20.04.2009

¹²⁸ Messier, Auditing A Systematic Approach, s. 192, 193.

Etkin bir iç denetim sayesinde; geriye dönük olarak, işletmelerdeki kontrol mekanizmalarının sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlamak suretiyle faaliyetlerle ilgili güvence sağlanmaktadır.¹²⁹

3.3.3.4. Bilgi ve İletişim

İşletmeler, çalışanların üstlendikleri sorumlulukları başarabilmeleri için gerekli bilgiyi belirlemeli, tutmalı, uygun biçim ve zamanlı olarak iletmelidir. Bilgi sistemleri, bir işletmenin faaliyetlerinin devamlılığını ve kontrolünü mümkün kılan, faaliyetssel, finansal ve uygunlukla ilgili bilgileri içeren raporları üretmekle görevlidir. Muhasebe Bilgi Sistemi, yönetimin ihtiyaç duyduğu finansal bilgileri üreten en eski işletme bilgi sistemidir. Bu sistemin etkinliği iç kontrolün finansal amaçlarına ulaşmasında önemli rol oynar.¹³⁰

3.3.3.5. İzleme

İzleme, diğer dört unsurda ortaya çıkan iç kontrol sisteminin devamlı olarak takip edilmesi ve değerlendirilmesidir.

İzleme faaliyetleri, her türlü geliştirici yorum ve müşteri şikayetleri gibi dış gruplarla haberleşmelerden sağlanan bilgiyi de içerebilir. Denetçi, işletmenin finansal raporlama üzerinde iç kontrolü izlemek için kullandığı başlıca faaliyet türleri hakkında yeterince bilgi edinmelidir.¹³¹

SAS 94'te , gelenekselde olduğu gibi iç kontrol sisteminin beş unsuru olarak, kontrol çevresi, risk değerlendirme, bilgi ve iletişim, kontrol faaliyetleri ve izleme gösterilmektedir. Ancak Bilgi Teknolojileri (BT) ortamında tüm bu iç kontrol bileşenleri manuel olarak değil, elektronik ortamda gerçekleşmektedir. Bu durumda denetçinin üzerinde kontrol testi yapması gereken, bilgi teknolojilerinden bir kaçını sıralayacak olursak;

¹²⁹ Mehmet Ünsal Memiş, Etkin ve Başarılı Bir İç Denetim İçin Gerekli Koşullar, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 85, Ocak, Şubat, 2008, s. 76.

¹³⁰ Çömlekçi, Yılcı, Erdoğan, Önce, Selimoğlu, Kaya, s. 65.

¹³¹ Uzun, İşletmelerde İç Kontrol Sistemini İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, s. 95.

- Muhasebe, finans, satın alma, üretim, pazarlama ve insan kaynakları gibi fonksiyonları, bütünleşik olarak ele alan kurumsal kaynak planlaması sistemleri,
- Bir bilgisayar sisteminden diğerine elektronik olarak sipariş veya ödeme emri gönderen elektronik veri değişim sistemleri,
- Elektronik faturalama gibi müşteriye elektronik servis hizmeti veren sistemler,
- Yapay zeka gibi bir konuda yorum yapan ve karar veren sistemler,
- Karmaşık matematik ve olasılık işlemleri yapan sistemlerdir.¹³²

3.3.4. Ticari Alacaklara İlişkin İç Kontrol Sistemi

Denetçi denetim faaliyetine başlamadan önce ticari alacaklarla ilgili önceden oluşturulmuş iç kontrol sistemini tanımalı ve elde edeceği bilgilere göre çalışmasını şekillendirmelidir. İç kontrol sistemi hakkında bilgi almak için, işletmenin faaliyetlerini ve satış politikasını tanımalı, müşterilere tanınan vade koşullarını, alacak hesapları ve ilişkili hesapların iç kontrolünü tanımalıdır. Bu bilgiler ışığında ülke ve sektörel bazdaki bilgilerle kıyas etmelidir.

Gelirin hileli beyan riski sebebiyle alacaklar ve gelir üzerindeki iç kontrolün etkinliği çok önemlidir. Bağımsız denetçi, yönetimin gelir tahakkuk prensiplerini, tahminlerini ve iç denetimin etkin bir fonksiyonu olup olmadığını araştırır.¹³³

3.3.4.1.Örgüt Yapısı

Kredili yapılacak satışlar ve görevler işletmenin faaliyet birimleri arasında paylaştırılmalıdır. Sorumluluk sahibi her birim diğer faaliyet birimlerinin işlerine müdahale etmemelidir. Bir satış sürecinde yer alan işlemlerin farklı birimler tarafından yapılması ile hata ve hilelerin önlenmesi temel amaçtır.

¹³² Seval Kardeş Selimoğlu, Sürekli Denetim ve Raporlama Aracı Olarak: ACL ve Türkiye’de ACL Kullanan İşletmelere Yönelik Bir Araştırma, **Muhasebe ve Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 4, Aralık, 2006, s. 152.

¹³³ Whittington, Pany, s. 405.

Görevlerin ayrılığı ilkesi gereğince kredili satışlarla ilgili iç kontrol desteklenmiştir, bu yüzden farklı departmanlar ya da bireyler şunlardan sorumlu olmalıdır:¹³⁴

- (1) Satış siparişlerinin hazırlanması,
- (2) Kredinin onaylanması,
- (3) Stoklardaki malların hazırlanması,
- (4) Malların teslimi,
- (5) Faturalandırma,
- (6) Faturaların doğrulanması,
- (7) Hesapların devamlı kontrol edilmesi,
- (8) Müşteri yardımcı hesaplarının korunması,
- (9) Satış iadelerinin ve indirimlerinin onaylanması,
- (10) Değersiz alacakların silinmesinin denetlenmesi.

İşlemlerini bilgisayar ve elektronik ortamda yürüten işletmelerde ilgili programlarla ilgili erişim çalışanın kendi sorumluluk alanı ile kısıtlanmalıdır. İlgili personel kendi modülü haricinde diğer modüllere erişememelidir.

Denetçi kontrollerin test işlemlerinde aşağıdaki işleri yapar:¹³⁵

- Görevlerin ayrılık ilkesine uygun yürütölüp yürütölmediğine bakar,
- Çalışanlar üzerindeki erişim kısıtlamalarını inceler.

3.3.4.2.Satış İşleminin Gerçekleştirilmesi

Kredili satış işlemlerinin yapılması bir takım onayların alınması ile mümkün olmalıdır. Öncelikle kredili satış yapılacak müşterilerin araştırılması gerekir. Kredilendirme bölümünün onayı ile satışa izin verilmelidir. Daha sonra satış işlemi satış bölümünün onayı ile gerçekleşmelidir. Satış bölümü müşterilerden gelen siparişleri yerine getirmeli ve yollama bölümüne gönderilmesi için sevk etmelidir. Yollama bölümü de onayları tamamlanmış stokları malların teslimi için göndermelidir. Satışı

¹³⁴ Whittington, Pany, s. 406.

¹³⁵ Bozkurt, Muhasebe Denetimi, s. 260.

yapılan malların faturalanması yine ayrı bir birimce belgelenmelidir. Malları teslim aldığı müşteri teyit etmelidir.

3.3.4.3. İşlemlerin Kayıtlara Geçirilmesi

İşlemlerin muhasebe kayıtlarına aktarılması işlemi, ayrı bir kişi ve/veya birim tarafından yapılmalıdır. Kredilendirme, satış işleminin gerçekleştirilmesi, faturalama ve tahsilat işlemleri ayrı kişilerce yapılırken bu işlemlerin kayıtları da yine ayrı bir kişi tarafından muhasebe sistemine aktarılmalıdır. Muhasebe kayıtlarının dayanağı olan ticari belgelere uygun kayıtlar yapılmalıdır. Belirli zaman dilimlerinde müşterilerle borç-alacak ilişkisi mutabakatı yapılmalıdır. Muhasebe kayıtlarının, müşteri hesap defterlerinin, müşterilerden alınan senet vb. belgelerin ayrı kişilerce korunması gerekir.

3.3.4.4. Varlıklara Erişim

İşletmedeki mevcutlara ve alacak hakkına sahip olunan varlıklara sadece yetkili personel ulaşabilmeli, yapılacak değişiklik vb. düzeltmeleri de yine yetkili personel tarafından yerine getirilmelidir. Ticari alacaklarla ilgili muhasebe kayıtları, müşteri hesap defterlerine sadece işletmenin muhasebe fonksiyonuna ait yetkili personel erişebilmeli, bu personel dışındaki personelin kayıtlar üzerinde değişiklik yapmasına imkan tanınmamalıdır.

Alacak senetleri ile ilgili iç kontrol sisteminde ise senetlerin muhafaza edilmesi gerekir. Bu görev bir memurun sorumluluğuna verilirken, kayıt ve tahsil işlerinin de farklı kimselere gördürülmesi gerekir. Bu sayede senetlerin bir yetkiye dayanmaksızın kırıdırılması önlenmiş ve çalınmalara karşı da tedbirler alınmış olur.¹³⁶

3.3.4.5. Özetleme

Müşterilerle yapılan işlemlerin doğruluğunu ve hesap bakiyelerinin taraflarca uyumunu sağlayabilmek için müşteri hesap özetleri düzenlenerek kontrol önlemleri alınmalıdır. Özetleme, sadece alacakların doğruluğunu ve tahsil edilebilirliğini sağlamaz, aynı zamanda muhasebe kayıtlarının da güvenilirliğini artırır.

¹³⁶ Çömlekçi, Muhasebe Denetimi, s. 91.

Bu konu ile ilgili olarak kontrollerin testleri kapsamında aşağıdaki incelemeler yapılır:¹³⁷

- Aylık müşteri raporlarının bağımsız bir görevli tarafından düzenlenip düzenlenmediğine bakılır,
- Raporların zamanında düzenlenip, müşteriye gönderilip, gönderilmediği incelenir.

3.3.4.6. Defter Kayıtları ile Müşteri İşletme Kayıtlarının Karşılaştırılması

Etkin bir iç kontrol ortamının sağlanabilmesi için, nakit hareketleri ve alacak hesapları ile ilgili olmayan bağımsız bir elemanın, aylık müşteri raporlarını düzenlemesi ve göndermesi gerekmektedir. Böylece işletmenin kayıtları ile müşterilerin kayıtları düzgün bir biçimde karşılaştırılabilir ve varsa hatalar ortaya çıkartılabilir.¹³⁸

Müşterilerden gelen bilgiler içinde işletme bilgileri ile bir farklılık söz konusu olursa, bunun nedenleri araştırılarak müşteriyle irtibata geçilerek çözüme kavuşturulmalıdır.

3.4. İÇ KONTROL YAPISINDAN ELDE EDİLEN BİLGİLERİN BELGELENMESİ

3.4.1. Not Alma Yöntemi

Denetçi, denetlediği işletme ile ilgili elde ettiği bilgileri notlar halinde yazıya dönüştürmesidir. Bu yöntem çoğunlukla küçük işletmelerin iç kontrol sisteminin tanınmasında kullanılır.

3.4.2. Akış Şemaları Yöntemi

Akış diyagramı muhasebe bilgi sisteminin veya bölümlerinin semboller ile simgelenmesi ve sistemi analiz etmek amacıyla elverişli ortamın hazırlanmasıdır. Sistem akış diyagramları iç muhasebe kontrol sisteminde herhangi bir faaliyete veya

¹³⁷ Bozkurt, Muhasebe Denetimi, s. 259.

¹³⁸ Bozkurt, Muhasebe Denetimi, s. 259.

akıma ya da ele alınan kıymet hareketine ilişkin bilgi akışını girdi, işlem ve çıktı düzeninde gösteren etkin bir araçtır.¹³⁹

3.4.3. Anket Yöntemi

Anket yönteminde denetçi denetim alanı ile ilgili iç kontrol sistemine ait sorular hazırlayarak işletme yönetimi ve çalışanlara anket uygular. Ticari alacaklara ilişkin örnek iç kontrol soru formu aşağıda verilmiştir:

Tablo 2: Ticari Alacaklara Ait Örnek İç Kontrol Anket Formu

TİCARİ ALACAKLARA AİT İÇ KONTROL SORU FORMU	
MÜŞTERİ	Evet Hayır Yoktur Açıklamalar
1. Kredili satışlar bir onaya dayanmakta mıdır?	
2. Kredi departman yönetimi satış bölümünden ayrılmış mıdır?	
3. Yeni müşterilere kredili satış yapılırken müşteri hakkında alacağın tahsil edilebilirliği hususunda bir ön araştırma yapılıyor mu?	
4. Eski müşterilere yapılan kredili satışlarda müşterilerin önceki borçlarını ödeme durumları dikkate alınıyor mu?	
5. Yüksek tutarlı yapılacak kredili satışlar için işletme içinde bu işlemde sorumlu onay veren ayrı bir birim var mı?	
6. Satış işlemini yapan personel ile malın gönderilmesini sağlayan personel ayrı kişiler mi?	
7. Faturalama işlemini diğer işlemleri yapan kişilerden bağımsız bir birim mi yapıyor?	
8. Faturalama işlemini yapan birim ile kayıt işlemini yapan birim ayrı mı?	
9. Alacaklar yardımcı hesaplarını tutan görevlilerin nakite erişimleri kesinlikle önlenmiş midir?	
10. Kasadların alacaklar yardımcı hesaplarına erişmesi kesinlikle önlenmiş midir?	
11. Yardımcı kayıtlar ile büyük defter alacaklar ana hesabı arasında aylık mutabakatlar sağlanmakta mıdır?	

¹³⁹ Güredin, Denetim ve Güvence Hizmetleri, s. 338.

12. Müşterilere hesap durumlarını gösteren aylık hesap özetleri gönderilmekte midir?
13. Müşterilerden aylık hesap özetlerine gelen cevaplar alacaklar muhasebesi tarafından kontrol edilmekte midir?
14. Vadesinde ödenmeyen hesaplar listelenerek krediler bölümü dışında görev yapan bir yetkiliye raporlanmakta mıdır?
15. Kayıtlardan silinen alacaklar ayrı iki dosyada saklanmakta mıdır?
16. Alacaklandırma mahsup fişleri sıra numaralı mıdır?
17. Normal iskontolar dışında tanınan özel iskontolar ile satış iade ve indirimleri nedeniyle müşteri hesaplarına yapılan alacaklandırma kayıtları sorumlu bir kişi tarafından onaylanmakta mıdır?
18. İade alındığı bildirilen mallar teslim alma raporları ile karşılaştırılmakta mıdır?
19. Alacaklar ve alacak senetleri belirli aralıklarla borçlulardan sorgulanmakta mıdır?
20. Doğrulama iç denetçi tarafından mı yapılmaktadır?
21. Alacak senetleri yetkili bir görevli tarafından onaylanmakta mıdır?
22. Alacak senetlerinin fiziki olarak korunması kasaların ve alacaklar muhasebesinde çalışanların dışındaki bir kişinin sorumluluğuna verilmiş midir?
23. Teminat olarak taşınabilir bir kıymet alınmışsa, bu kıymetlerin korunması sorumluluğu nakit ile ve muhasebe kayıtları ile ilgisi bulunmayan bir kişiye verilmiş midir?
24. Vadesinde ödenmeyen alacaklar ve protesto edilen senetlerle ilgili olarak, ön idari takibat sonuçsuz kalmışsa yasal takibat yapılmakta mıdır?
25. Şüpheli hale gelen alacaklar için karşılık ayrılıyor mu?
26. Alacaklar ve alacak senetleri bilgisayar sisteminde izlenmekte midir?
27. Bilgisayar sisteminde personelin ilgili olduğu alan dışında diğer alanlara ulaşabilmesi için erişim kısıtlaması var mı?

3.5. TİCARİ ALACAKLARLA İLGİLİ DENETİM PROGRAMI

Bağımsız denetim programları, bağımsız denetimin yürütülmesi sırasında her bir denetim alanı için uygulanması düşünülen denetim işlemlerinin çalışma kağıtlarıyla ilişkilendirilerek kalemler itibarıyla çeşit, tarih ve süre ile görevlendirilen elemanlar bakımından ayrıntılı olarak belirlendiği belgelerdir.¹⁴⁰

Denetim programları, belli denetim amaçlarının uygulanabilmesi için denetim prosedürlerini içerir. Denetçi, yaptığı ön hazırlık, iş ve endüstrinin analizi, iç kontrolü tanıma sayesinde denetim programını oluşturur.¹⁴¹

3.5.1. Ticari Alacaklarla İlgili Denetim Programının Yürütülmesi

3.5.1.1. Ticari Alacaklarla İlgili Denetim İşlemleri

Denetçi, denetleme alanı olarak belirlediği ticari alacaklarla ilgili denetim programını iç kontrol sistemini inceleyerek oluşturmalıdır. Denetim programı esnek oluşturulmalı ki denetim işlemleri sırasında beklenmeyecek gelişmeler ve riskler durumunda kolayca revize edilebilsin.

Denetimin planlanması şunları kapsar:¹⁴²

- Genel bir plan oluşturulabilmesi için kapsam belirlenir ve denetimin yürütülmesi sağlanır.
- Uygun denetim programlarının yürütülmesi için denetim prosedürlerinin boyutu ve zamanlaması dikkate alınarak denetim planı geliştirilir.

Ticari alacaklara ait örnek denetim programı aşağıdaki gibi oluşturulabilir:

¹⁴⁰ Denetim İlke ve Esasları, s. 543.

¹⁴¹ Larry F. Konrath, **Auditing: A Risk Analysis Approach**, 5th Edition, South-Western: Thomson Learning, 2002, s. 18, 19.

¹⁴² Kamal Gupta, **Comtemporary Auditing For Students**, 4th Edition, New Delhi: McGraw – Hill, 1992, s. 29.

Tablo 3: Ticari Alacaklarla İlgili Örnek Denetim Programı

12 TİCARİ ALACAKLAR	REFERANS	TARİH	SÜRE	PARAF	AÇIKLAMALAR
1.Alacak hesaplarının açılmasında müşterilerin gerçek olup olmadığını tespit ediniz. 2.Ticari alacak hesaplarının önceki dönem sonu kapanış bakiyeleri ile ilgili dönem başında açılışı yapılmış mı? Kontrol ediniz. 3.Bu hesap grubundaki alacaklar sadece işletmenin iştiğal konusu ile ilgili mal veya hizmet satışlarından kaynaklandığını araştırınız. 4.Ticari nedene dayanmayan kredili alacakları ve senetleri “Ticari Alacaklar” hesap grubundan çıkartınız. Senet veya çekleri “136 Diğer Çeşitli Alacaklar” hesabına, kredili alacakları da ilgili oldukları hesaplara aktarınız. 5.Ticari alacaklar hesaplarının hangi dönemler itibariyle mutabakatının yapıldığını araştırınız. 6.Senetsiz alacaklar için örnekleme yaparak müşterilere doğrulama mektubu gönderiniz. 7.Müşterilerden gelen doğrulama mektuplarını kayıtlarla					

karşılaştırınız, farklılıkların nedenini araştırarak çalışma kağıdında belirtiniz. 8.Gönderilen mutabakat mektuplarından cevap alınamayan müşterilerin ve işlemlerin varlığını tespit ediniz. 9.Yıl sonunda portföyde bulunan senetlerin keşide tarihi, vadesi, düzenleyen, ciro eden, tutar bilgilerini içeren bir liste temin ediniz. 10.Alınan ve verilen senetler için bordro düzenlenmekte midir? 11.Eldeki alacak senetlerinin geçerliliğini kontrol ediniz. 12.Tahsilde ve teminatta bulunan senet ve çeklerin bordrolarını bankalarla teyit ediniz. 13.Alacak senetleri ve çekler içinde ilişkili kişi ve şirketlere ait senet veya çek mevcutsa bunların detaylı bir listesini temin ediniz. 14.Alacakların yaşlandırma tablosunu temin ediniz veya hazırlayınız. 15.Alacakların yaşlandırma tablosunu önceki yıl tablosu ile karşılaştırarak alacakların devir hızı ve alacakların ortalama tahsilat					
---	--	--	--	--	--

süresini hesaplayınız. Normalin dışındaki ve uzun zamandan beri açık duran önemli kalemlerin tahsil edilebilirliğini araştırıp incelemek üzere çalışma kağıdınıza not ediniz. 16. Yaşlandırma tablosunun bir örneğini çalışma kağıdının ekine alınız. 17.Dönem sonunda alacak bakiyesi veren hesap mevcut mudur? 18.Alacak bakiye veren müşteri hesaplarının listesini alarak çalışma kağıdı ekine koyunuz. Nedenlerini araştırınız. Yıl sonu itibariyle alacak bakiyesi veren hesapların “340 Alınan Sipariş Avansları” hesabına virmanlanmasını sağlayınız. 19.Ticari alacaklar yardımcı defterlerinin düzenli tutulup tutulmadığını kontrol ediniz. Yardımcı hesapların bakiye toplamaları, ana hesabın bakiyesi ile aynı mıdır? 20.Alıcılar hesabı içinde personel, ortak, iştirak, bağlı ortaklık vb. alacaklar ayrıca sınıflandırılmakta mıdır? 21.Cevabınız evet ise bu işlemleri transfer fiyatlandırması mevzuatı çerçevesinde kontrol ediniz. 22.Satışlarda yabancı para üzerinden					
--	--	--	--	--	--

düzenlenen faturalar hangi kur ile kayıtlara alınmaktadır?					
23.Dönem sonu itibariyle kur değerlemesi yapılmış mıdır?					
24.Yabancı paralı alacakların kur değerlemesinde; Türkiye Muhasebe Standartları gereğince olumlu ise “646 Kambiyo Karları” hesabına, olumsuz kur farkları ise “656 Kambiyo Zararları” hesabına kayıt edilmiş midir?					
25.Alacakların değerlemesinde Türkiye Muhasebe Standartlarına göre gerçeğe uygun değerlendirme yapılmış mı?					
26.Bilançoda yer alan ticari alacaklara dönem sonu itibariyle vadesi dolan kısmı için reeskont hesaplanmış mı? Hesaplamayı doğruluk açısından kontrol ediniz. Reeskont hesaplamalarını gösteren listeyi çalışma kağıdına ekleyiniz.					
27.Reeskont hesaplamalarında kullanılan faiz oranı TMS’de belirlenen kriterlere göre mi belirlenmiş? Kontrol ediniz.					
28.Dönem sonu itibariyle tahakkuk eden vade farkları TMS 18 gereğince 642 Faiz Gelirleri (Finansman Gelirleri) hesabına kayıt edilmiş mi?					
29.Alıcılar ile yapılmış sözleşme					

mevcut mudur?					
30.Evet ise sözleşme hükümlerine uyuluyor mu?					
31.Verilen depozito ve teminatlara ilişkin belgeler ayrı bir dosyada takip edilmekte midir?					
32.Verilen depozito ve teminatların evraklarını inceleyiniz. Geçerliliği kalmayan depozito ve teminatlar var mıdır?					
33.Şüpheli alacaklar belirleme kriterlerinin nasıl belirlendiğini tespit ediniz.					
34.Denetlenen işletmenin şüpheli alacaklarını takip için izlediği politikanın yeterli olup olmadığını araştırınız.					
35.Vadesi geçmiş ve tahsilatı yapılamamış alacaklar var ise “128 Şüpheli Ticari Alacaklar” hesabına virmanını sağlayınız.					
36.İhtilaflı alacaklarla ilgili şirket avukatlarından bilgi isteyiniz. Mevcut davalardaki uyuşmazlıklar hakkında yönetimden bilgi alınız.					
37.Bu hesaptaki alacakların teminatlı olup olmadığını kontrol ediniz. Teminatlı alacaklar için ayrılan karşılık tutarlarını çalışma kağıdına not alınız.					

38.Ayrılan karşılık giderinin “654 Karşılık Giderleri” hesabına kaydedilip kaydedilmediğini kontrol ediniz.					
39.Karşılık ayrılmış alacaklardan kısmen veya tamamen tahsilat yapıldığında “644 Konusu Kalmayan Karşılıklar” hesabına gelir kaydedilmiş midir?					
40.V.U.K.’taki şartları taşımayan karşılık giderlerinin mali karın tespitinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınıp alınmadığını kontrol ediniz. Alınmamış ise alınmasını sağlayınız.					

3.5.1.2. Ticari Alacaklarla İlgili Uygunluk Testleri

Uygunluk testleri (kontrol testleri); yönetim tarafından hazırlanmış iç kontrol sisteminin işleyişi ile ilgili kontrol yordamlarına ve muhasebe kontrollerine uyulup uyulmadığını belirleyen testlerdir.

Uygunluk testleri iki amaca yöneliktir:¹⁴³ (1) Kontrollerin tasarlanış etkinliğinin değerlendirilmesi, (2) İşleyiş etkinliğinin değerlendirilmesidir.

Uygunluk testlerinde denetçi personele sorular sorar, belge ve kayıtları inceler, işletmenin kontrol prosedürlerinin uygulanışını gözlemler ve kontrol prosedürlerinin uygulanışını yeniden yapar.

3.5.1.2.1. Kredili Satış Politikasının Belirlenmesi

İşletme, kredili satış politikasını kredili satış yapmadan önce belirlemelidir. Kredili satış politikasına yetkilendirilmiş personel uymalıdır. Müşteri işletmenin (gerçek

¹⁴³ Çömlekçi, Yılcı, Erdoğan, Önce, Selimoğlu, Kaya, s. 68.

veya tüzel kişi) gerçek olup olmadığı kredili satış yapılmadan önce araştırılmalıdır. Satışların kredi riski yüksek müşterilere yapılması işletmeyi zarara uğratmaya götürecek bir iç kontrol eksikliğidir.

Müşteri önceden çalışılan bir işletme ise kendisine tanınan kredi limitine bakılır ve uygunsa onay verilir. Müşteri yeni bir işletme ise hakkında araştırma yapılır. Özellikle işletme dışı kaynaklardan müşteri hakkında bilgi toplanır ve müşteri kredili satış politikasına uygunsa bir kredi limiti tanınır. Kredilendirme işlemleri, alacakların ve şüpheli alacak karşılığının “Değerleme İddiası” ile doğrudan ilgilidir.¹⁴⁴ Gelen siparişler yönetim tarafından yetkilendirilmiş bir birim tarafından değerlendirilir ve kabul veya red edilir.

Müşteriler finansal bakımdan daha az güvenceli durumdaysa, hesapları küçükse veya mallar çabuk bozulabilir ya da kolaylıkla satılabilir nitelikteyse, satıcı doğal olarak daha erken ödeme talep edecektir.¹⁴⁵

3.5.1.2.2. Müşterilerin Gerçekliği ve Müşteriye Kredi Açma

Gerçek olmayan kişi ya da kuruluşlara kredili satış yapılmamalı ve hesap açılmamalıdır.

Firmanın aynı sayıda sürekli müşterisi varsa, kredi yöneticisi süreci fazla prosedüre girmeden idare edebilir ve çoğu kez kredinin beş C’si denen aşağıdaki konularda bir karar verebilir:¹⁴⁶

- (1) Müşterinin karakteri (Character),
- (2) Müşterinin ödeme kapasitesi (Capacity),
- (3) Müşterinin sermayesi (Capital),
- (4) Müşterice sağlanan ek teminat (Collateral),
- (5) Müşterinin iş durumu (condition).

Müşteriye kredi açmadaki kontrol prosedürleri şu şekilde belirlenebilir:¹⁴⁷

¹⁴⁴ Bozkurt, Muhasebe Denetimi, s. 254.

¹⁴⁵ Richard A. Brealey, Stewart C. Myers, Alan J. Marcus, **İşletme Finansının Temelleri**, Çev. : Ünal Bozkurt, Türkan Arıkan, Hatice Doğukanlı, 2. Baskı, İstanbul: McGraw – Hill – Literatür, 1999, s. 579.

¹⁴⁶ Brealey, Myers, Marcus, s. 583.

- (1) Krediyi onaylayacak personel, kredinin koşulları, vadesi ve limiti önceden belirlenmelidir.
- (2) Kredilendirme birimi, kredi açılacak müşteriler için onaylanmış müşteri listesi oluşturur. Bu listeyi oluşturmada, müşterinin ticari itibarı, mali durumu, geçmişteki borç ödeme alışkanlığı ve yasal kısıtlamalar gibi özel durumları dikkate alınır.
- (3) Kredilendirme birimi tarafından satış fişinin onaylanması, müşteriye kredili satış yapılması izni verilir. Kredi onaylama işlemi yapılmazsa; şüpheli ve değersiz alacaklar bakımından aşırı bir risk oluşacaktır.
- (4) Onaylanmış satış fişi, müşterinin sipariş fişi ile birlikte satış mağazasına veya mamul ambarına gönderilir.
- (5) Müşterilere tanınan kredi limitleri zaman zaman gözden geçirilir.

Denetçinin çalışması, hesapların gerçek müşterilere ait olduğu, sonradan silinmesi gereken hayali kalemler bulunmadığı ve bunu sonucu olarak para ya da stok kullanılmadığını saptamaktır. Teyit istemleri geçerli ve doğruluğu saptamada yardımcıdır.¹⁴⁸ Önceden belirlenmiş kredili satış politikasına uygunluğunu da denetçi araştırmalıdır.

3.5.1.2.3. Satılan Mal ve Hizmetlerin Teslimi

Siparişlerin müşterilere gönderilmesi, yönetimin belirlemiş olduğu yetkilere uygun olmalıdır. “Görevlerin Ayrılığı” ilkesi gereğince satışı yapan birim haricinde ayrı bir birim satılan malları teslim etmelidir. Bu birim tarafından depodan gelen mallar ile müşterinin siparişi karşılaştırılmalı ki hata veya hile ihtimalinin önü alınabilsin.

Yükleme belgesi, müşterilere gönderilen malın tanımını, miktarını ve diğer bilgileri gösteren bir belgedir.¹⁴⁹

Denetçi kaydı yapılan bütün faturalarla ilgili malların gerçekten gönderildiğini tespit etmek için sevk kayıtlarını bir miktar test etmelidir. Bu maksatla da denetçi, mali

¹⁴⁷ Kepekçi, Bağımsız Denetim, s. 172, 173.

¹⁴⁸ Holmes, Overmyer, Cilt:1, s. 455.

¹⁴⁹ Bozkurt, Muhasebe Denetimi, s. 249.

yılın son haftası veya belirli bir süre ile ilgili olarak sevk kayıtları ile satış faturalarının detaylı bir karşılaştırmasını yapar.¹⁵⁰

Satılan malların müşterilere gönderilmesinde gönderilen mallar müşteri siparişleriyle uyuşmuyor olabilir. Satılan mal ve hizmetlerin teslimini ispatlayan yükleme belgesi müşteriye düzenlenecek faturaya temel dayanak oluşturur.

3.5.1.2.4. Faturalamanın Uygunluğu

Fatura, satılan mal veya yapılan iş karşılığında alıcının borçlandığı tutarı göstermek üzere, malı satan veya işi yapan tüccar tarafından alıcıya verilen ticari bir belgedir.¹⁵¹

Satış faturasında ödeme koşulları, satış miktar ve tutarları yer alır. Satış faturasının aslı müşteriye verilir, diğer nüshası da işletmede kalır. Yükleme yapılmış tüm mallar için yetkiye göre belirlenen fiyatları ve vadeleri doğru olarak yansıtan fatura düzenlenmelidir. Yükleme yapılmamış ve gerçeği yansıtmayan faturalar düzenlenmemelidir.

Satış faturaları (1) aritmetik doğruluk, (2) miktar, (3) birim fiyatlar ve (4) müşterinin kabul etmiş olması açılarından incelenmelidir. Bu incelemenin amacı fatura çıkartılması sırasında yazım hatalarını önleyici önlemlerin alındığını araştırmak ve işletmenin fiyatlama politikasından sapmaların bulunmadığını saptamaktır.¹⁵²

Kontrol sisteminin eksikliği nedeniyle faturadaki bilgilere uygun olmayan yollamalar yapılabilir, müşteriden yapılan tahsilatları da kendileri alabilirler. Denetçi, müşterilerle iletişim kurarak faturaların doğruluğunu teyit etmelidir. Satış faturaları muhasebe kayıtlarına temel dayanak oluşturan ticari belgedir.

3.5.1.2.5. Kayıtların Belgelere Uygunluğu

Muhasebenin ürettiği finansal tabloların gerçeği yansıtabilmesi için doğal kaynaklara dayanması gerekmektedir.¹⁵³

¹⁵⁰ Çömlekçi, s. 60.

¹⁵¹ İslam Çankaya, **Muhasebecilerin El Kitabı**, 4. Baskı, Ankara: Meslek Yapıtları, 2001, s. 490.

¹⁵² Aksoy, Tüm Yönleriyle Denetim AB İle Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma, s. 850.

¹⁵³ Masum Türker, Uluslararası Denetim Standartları'na Yakınsama ve Türkiye Denetim Standartları'nın Oluşturulması, **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Sayı: 19, Temmuz, 2006, s. 87.

Satış faturaları düzenlendikten sonra bu ticari belgelere uygun satış kaydı yapılması gerekir. Satış kaydı ile birlikte ticari alacaklarda artış, stoklarda da azalış meydana gelecektir. Kaydetme işlemi, görevlerin ayrılığı ilkesi gereğince diğer işlemleri yapan kişiler haricindeki yetkilendirilmiş personel tarafından yapılmalıdır.

İşletmede satış faturalarının ve alacak kaydı işlemlerinin kayıtlara uygun olarak geçirilmemesi sadece karlılığı etkilemekle kalmaz, aynı zamanda müşteri ilişkilerine, faaliyetlerin verimliliğine ve finansal bilgilerin güvenilirliğine de etki yapar.¹⁵⁴

Muhasebe kayıtlarının fatura, tahsilat fişi, tediye fişi gibi belgelere dayanması gerekir. Satışlar hesabında kayıtlı tutarlar, kayıtların dayanağı olan faturalardakinden farklı ise hata veya hile söz konusudur.

Denetçinin bu aşamada yapacağı iş, alacaklarla ilgili olarak oluşturulmuş kayıtların önceden belirlenmiş kurallara uygun olarak tutulup tutulmadığını saptamaktır. Denetçi bu amaçla alacak hesaplarındaki kayıtlarla ilgili belgeleri karşılaştırılır. Ayrıca kayıt süreci izlenir.

İşletme, gerçek müşterilere satış yapmış, malları zamanında teslim etmiş ve faturalamayı da uygun olarak yapmış olabilir. Ancak esas olan finansal tablolardaki bilgiye kaynak teşkil eden kayıtların uygun ve doğru olarak yapılmasıdır. Denetçi, günlük kayıtlara ulaşarak kayıtların belgelere uygunluğunu araştırmalıdır.

3.5.1.2.6. İadelerin ve İndirimlerin Uygunluğu

Yetkilendirilmiş farklı bir işletme faaliyet birimi, çeşitli nedenlerle satılan malların iade edilmesini ve müşterilere yapılması gereken satış indirimlerini gerçekleştirmelidir, muhasebe kayıtlarını ise muhasebe birimi yapmalıdır.

İskonto konusunda, usulüne uygun bir izne dayanmayan iade ve indirim kayıtlarının hile işareti taşıması olasıdır; bu nedenle, geçerli izin büyük önem taşımaktadır. İade edilen mallara ve indirimlere ait alacak fişleri toplamının, iade edilen mallar ve indirimlerin defter-i kebirdeki kontrol maddelerine eşit olması gereklidir.

¹⁵⁴ Aksoy, Tüm Yönleriyle Denetim AB İle Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma, s. 849

Denetçi, iade ve iskontoların doğruluğunu miktar ve birim fiyat açısından kontrol ederek müşterilerle bu işlemlerin teyidini almalı, muhasebe kayıtlarında bunun muhasebeleştirildiğini görmelidir.

3.5.1.2.7. Alacakların Korunması

Müşteri kayıtlarına erişimin yetkili personelle sınırlandırılması gerekir. İşletme personeli, müşteri ile anlaşarak müşteri kayıtlarında değişiklik yapabilir. Bunun için kayıtların güvenli bir yerde saklanması sağlanmalı ve görevlerin uygun bir şekilde ayrılması gerekir. Senet vb. belgeler alınmışsa bu belgelerin fiziken korunması ayrı bir personel tarafından sağlanmalıdır. Denetçi, güvenliğin ve görevlerin ayrımı prensibinin uygulanıp uygulanmadığını gözlemlemelidir.

Kredili satış işlemlerinin yürütülmesine ilişkin özel kontrol amaçları, örnek olarak şu şekilde verilebilir:¹⁵⁵

1. Yetki: Müşterilere satılan malın gönderilmesinde, müşteriye tanınan kredi limitleri aşılmamalıdır.
2. Gerçeklik: Kredi satış kayıtları işletmenin gerçek kredili satışlarını göstermelidir.
3. Bütünlük: Gönderilen tüm mallar için sevk irsaliyesi ve fatura düzenlenmelidir.
4. Değerleme: Kredili satış işlemleri miktar ve tutar bakımından doğru olarak belgelendirilmeli ve kaydedilmelidir.
5. Sınıflandırma: Kredili satış işlemleri müşteri hesaplarına ve stok hesaplarına kaydedilirken, doğru hesaplara kaydedilmelidir.
6. Zamanlılık: Kredili satış işlemleri, işlemin gerçekleştiği dönemin kayıtlarında gösterilmelidir.
7. Varlıkları Koruma: Müşteri ve stok kartları kilitli yerlerde saklanmalıdır.
8. Mutabakat: Belgeler satış kayıtlarıyla; müşteri kartları ticari alacaklar ana hesabıyla, bu kayıtları tutmayan bir kişi tarafından karşılaştırılmalıdır.

Denetçinin bu hususları sorgularken izleyeceği yolları ise şöyle sıralayabiliriz:¹⁵⁶

¹⁵⁵ Kepekçi, İç Kontrol Sistemi, s. 25.

- (1) Satış faturaları; sıra numarası, aritmetik doğruluk, miktar ve birim fiyat açılarından kontrol edilmelidir.
- (2) Yollama ile ilgili kayıtlar satış kayıtları ve faturalarla karşılaştırılmalı, aralarında mutabakat aranmalı, yollama belgelerinin sıra numaralı olduğu teyit edilmelidir.
- (3) Alacaklandırma mahsup fişi ile ilgili onay aranmalıdır.
- (4) Satış iadeleri, aritmetik doğruluk, miktar ve birim fiyat açılarından kontrol edilmelidir.
- (5) Müşteri hesaplarına yapılan alacak kayıtları kasa tahsil fişleri ya da ilgili banka havaleleri ile karşılaştırılmalıdır.
- (6) Ticari veya vergisel açıdan şüpheli hale gelen alacaklarla ilgili uygun karşılıkların ayrılmış olduğu kontrol edilmelidir.
- (7) Kayıtlardan çıkarılmış tahsili imkansız değersiz alacaklar gözden geçirilerek titizlikle incelenmelidir.
- (8) Dönem sonlarında alacaklarla ilgili yapılan reeskont işlemleri kontrol edilmeli, vergisel ve ticari açılardan uygun hesaplamaların yapıldığı teyit edilmelidir.

3.5.1.3. Ticari Alacaklarla İlgili Maddi Doğruluk Testleri

Maddi doğruluk testleri, finansal tablolarda yer alan tutarların ve açıklamalarının doğruluğunu test edebilmek için yapılan kanıt toplama işlemleridir. Amaç, işletme yönetiminin beyan ettiği, doğru ve güvenilir bilgileri içerdiğini iddia ettiği finansal tabloların denetimidir. Maddi doğruluk testleri, finansal tablolara kaynak oluşturan işlemler üzerinde kanıt toplanarak bu beyanların gerçeği yansıtır yansıtmadığı hakkında bilgi sağlamak için yapılan testlerdir. Maddi doğruluk testlerinde alacaklar brüt tutarları ile değil, net tutarları ile incelemeye tabi tutulmalıdır.

¹⁵⁶ Adem Kefelioğlu, Alacakların Denetimi, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 59, Nisan, Mayıs, Haziran, 2002, <http://www.ismmmo.org.tr/htmldergikonu.asp?id=8550&did=62&dad=MALİ%20ÇÖZÜM%20DERGİSİ%20Sayı:59%20NİSAN%20MAYIS%20HAZİRAN%202002>, 04.05.2009.

Maddi doğruluk testleri üçe ayrılır:¹⁵⁷ (1) İşlemlerin test edilmesi, (2) Hesap kalanlarının test edilmesi, (3) Analitik prosedürler.

Denetçinin bilanço tarihi itibarıyla sahip olunan alacakların müşteri işletmenin gerçek hakları olup olmadığını ve bunların mali tablolarda genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hakkıyla sınıflandırılmış ve açıklanmış olup olmadığını da dikkate alması gerekir.¹⁵⁸

Tablo 4: Ticari Alacak Hesaplarına İlişkin Maddi Doğruluk Testlerinin Amaçları

Maddi Doğruluk Testleri	Ticari Alacaklara İlişkin Test Amaçları
Geçerlilik	Alacak hesapları kayıtlarının alıcılara ait olup olmadığını belirleyin.
Tamlık	Alacak hesaplarının bütün alacakları kapsayıp kapsamadığını belirleyin.
Hesap Kesimi	Alacak hesaplarının (Satış işlemleri, faturalama vb.) doğru dönemde yapılıp yapılmadığını kontrol edin.
Sahiplik	Bütün alacak hesaplarının işletmeye ait olup olmadığını belirleyin.
Mekanik Doğruluk	Alacak hesaplarının yevmiye defterine ve defter-i kebire kayıtlarında uygun bir şekilde hesaplanarak kaydedilip kaydedilmediğini belirleyin.
Değerleme	Alacak hesaplarının Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygun değerlendirilip değerlendirilmediğini belirleyin.
Sınıflandırma	Finansal tablolarda alacak hesaplarının uygun bir şekilde sınıflandırılıp sınıflandırılmadığını belirleyin.
Açıklama	Finansal tablolarda alacak hesaplarına ilişkin açıklamaların (rehin, kısıtlamalar vb.) yapılıp yapılmadığını belirleyin.

Kaynak: Messier, William F.: **Auditing A Systematic Approach**, NewYork: McGraw – Hill, 1997, s. 388.

¹⁵⁷ Kepekçi, Bağımsız Denetim, s. 130.

¹⁵⁸ Aksoy, Tüm Yönleriyle Denetim AB İle Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma, s. 843.

3.5.1.3.1.Gerçeklik

Denetçi için önemli ve zor araştırmalardan biri de işletmede fiilen yapılan her satış işleminden doğan alacağın kayıtlara ve dolayısıyla hesap bakiyesine yansıyor yansımadığını ortaya koyabilmektir. İşletme çalışanları unutma veya kötü niyetle yaptıkları satışları kayda almayabilirler.¹⁵⁹

Denetçi, bilançodaki müşteriler ve alacak hesaplarının geçerliliği için doğrulama prosedürünü uygular. Müşteri, doğrulama isteğine cevap vermezse ek denetleme prosedürlerine gereksinim duyar.¹⁶⁰

Denetçi, satış işleminden alınan çek ve senetleri vade, değer ve kayıt açısından karşılaştırır. Senetsiz alacaklarla ilgili müşterilere doğrulama mektubu göndererek bu alacakların gerçekliğini kontrol eder. Tahsildeki ve teminattaki alacak senetlerini bankalarla doğrulama yoluna giderek test eder. İlgili yerlerden istenilen doğrulamalar, işletme kayıtları ile denetçi tarafından karşılaştırılarak farklılıklar ve gerekli düzeltmeler çalışma kağıtlarına yapılır.

3.5.1.3.2.Sahiplik (Haklar)

İşletmenin mal ve/veya hizmet satışı sonucunda alacağının olduğu işletme, finansal tablolarında yer alan ticari alacakların kendi alacak hakkı olduğunu iddia eder.

İşletmenin alacağı üzerinde ipotek işlemi yapılmış olabilir. Alacak teminata verilmiş olabilir. Alacak bir factoring şirketine satılmış olabilir. Bunu ortaya koyabilmek için işletmede yapılan toplantıların tutanakları incelenir, yöneticilerle görüşülür, ilgili bankalardan bilgi alınır, factoring sözleşmesi yapılan şirketle görüşülür.¹⁶¹

3.5.1.3.3.Tamlık ve Zamanlılık

Denetçi, satış işleminden kaynaklanan tüm ticari alacakların kaydedildiğini araştırmalıdır. Satışlar ve alacakların doğru muhasebe dönemine kaydedilip kaydedilmediği faturalardan yola çıkılarak denetlenir. Genellikle bilanço tarihine yakın

¹⁵⁹ Bozkurt, Muhasebe Denetimi, s. 274.

¹⁶⁰ Messier, Auditing A Systematic Approach, s. 393.

¹⁶¹ Bozkurt, Muhasebe Denetimi, s. 175.

tarihlerde (bilanço tarihinden önce veya bilanço tarihinden sonra) yapılan işlemler farklı muhasebe dönemlerine kayıt edilmektedir. Denetçi, muhasebenin temel kavramlarından “dönemsellik kavramı” gereği ilgili dönemin gelirini ve giderini ait olduğu dönemlere kayıt edilip edilmediğini kontrol etmelidir.

Büyük defterlerin ve yardımcı defterlerin bütün alacak hesaplarını kapsayıp kapsamadığı denetçinin tamlık amacı ile ilgilidir. Alacakların yaşlandırılması ile büyük defterler ve yardımcı defterlerdeki aktarma işlemindeki unutmayı ortaya çıkarılması mümkün olur.¹⁶²

Hesap kesim hataları; satışlar, satış iade ve iskontoları ve nakit tahsilatlarının doğru yapılıp yapılmadığı ile ilgilidir.¹⁶³

3.5.1.3.4.Değerleme

Ticari alacaklar, dönem sonunda vadesi gelmeyen alacaklar ve vadesi geçip tahsil edilmeyen alacaklar olarak ayrılarak değerlendirilmesi yapılabilir. Türkiye Muhasebe Standartlarına göre alacaklar gerçeğe uygun değerleri üzerinden değerlendirilmesi yapılmalıdır. Türkiye Muhasebe Standartlarına göre vadesi gelmemiş alacakların, düzenlendiği tarihten itibaren dönem sonuna kadar geçen süre için reeskont hesaplaması yapılır. Hesaplama kullanılan reeskont faiz oranının Türkiye Muhasebe Standartlarına uygunluğu incelenir. Reeskont hesaplamasının mekanik doğruluğu denetçi tarafından kontrol edilmelidir. Tahakkuk eden vade farkları 642 Faiz Gelirleri (Finansman Gelirleri) hesabına aktarılıp aktarılmadığı kontrol edilir.

Tahsil günü geçmiş olmasına rağmen tahsil edilemeyen ticari alacaklar Türkiye Muhasebe Standartlarına göre karşılık ayrılabilir. Alıcılar hesabı ile şüpheli alacaklar karşılığı hesaplarının doğruluğunu araştırmak için alacakları yaşlandırma cetveli düzenlenir. İşletmenin karşılık ayırma politikası incelenir. Denetçi, cetvel üzerindeki tahsili gecikmiş alacakların toplamını dikkate alarak, ayrılan şüpheli alacaklar karşılığının uygunluğunu araştırır.

¹⁶² Messier, Auditing A Systematic Approach, s. 394.

¹⁶³ M. Morley Lemon, Alvin A. Arens, James K. Loebbecke, **Auditing An Integrated Approach**, 4th Edition, Ontario: Prentice Hall, 1987, s. 451.

3.5.1.3.5. Sınıflandırma

Denetçi, alacak hesaplarının Tekdüzen Hesap Planına uygun olarak sınıflandırılmış olup olmadığını araştırmalıdır.

Alacakların vadelerine uygun olarak dönen veya duran varlık ayırımına tabi tutulup tutulmadığına bakılır. Alacaklar içinde ticari nedene dayanmayan alacaklar “Diğer Alacaklar” grubuna aktarılır. Teminatlı ve teminatsız alacaklar ile factoring şirketine satılan alacakların sınıflandırılması kontrol edilir. Alacakların sınıflandırılmasında ayrıca alacakların kaynağına (personel, iştirak, bağlı ortaklık vb.) göre yardımcı hesaplardaki sınıflandırılması kontrol edilir.

Tablo 5: Satışlar ve Döngüsü ile Bilanço Hesapları Arasındaki İlişki

		Ticari Alacaklara İlişkin Denetim Amaçları								
İşlemlerin Sınıflandırılması	İşlemlerdeki Denetim Amaçları	Ayrıntılı dipnotlar	Var olma	Tamlık	Gerçeklik	Sınıflandırma	Hesap kesimi	Gerçeğe uygun değerlendirme	Haklar (Sahiplik)	Sunum ve Açıklama
Satışlar	Var olma		X							
	Tamlık			X						
	Gerçeklik				X					
	Sınıflandırma					X				
	Dönemsellik						X			
	Kayıt ve özetleme									
Nakit işlemler	Var olma			X						
	Tamlık		X							
	Gerçeklik				X					
	Sınıflandırma					X				
	Dönemsellik						X			
	Kayıt ve özetleme	X								

Kaynak: Alvin A. Arens, James K. Loebbecke, **Auditing An Integrated Approach**, 6th Edition, New Jersey: Prentice Hall, 1994, s. 426.

3.5.1.4. Maddi Doğruluk Testlerinin Amaçları

Alacakların teyidinin başlıca amacı, hesap bakiyelerinin doğruluğunu saptamaktır. Teyit istemlerinin ölçüsüyle ilgili bir karara varabilmek için birçok faktörün göz önüne alınması gerekir. Kasa ve alacaklar üzerindeki iç kontrol yeterli olmadığı ya da hile kuşkusunun varolduğu veya kasa ve alacaklar işlevleriyle uğraşan

kişilerin satış indirimleri yapma ya da kuşkulu alacakları silme yetkileriyle donatılması halinde tüm borçlulara genelge gönderilmelidir.¹⁶⁴

3.5.1.5. Maddi Doğruluk Testlerinin Uygulanması

Maddi doğruluk denetiminde denetçinin temel amaçlarından birincisi “Alacakların Doğrulanması”, diğeri ise “Alacakların Değerlemesi”dir.¹⁶⁵

3.5.1.5.1. Doğrulama Mektubu

Alacakların işletmede fiziksel bir varlıkları bulunmadığından, bir alacağın varlığını işletme içinde saptamak olanaksızdır. Bu nedenle işletmeye borçlu gözüken kişilerle ilişki kurulması gereklidir.¹⁶⁶ Doğrulama, işletme dışındaki kişilerden işletmeyle olan ticari ilişkileri dolayısıyla direkt olarak yazılı bilgi alınmasıdır. Doğrulama ile elde edilen kanıtların güvenilirliği oldukça yüksek olduğu kabul edilir.

Ticari alacaklarla ilgili doğrulama işlemleri bilanço tarihine yakın zamanlarda yapılması daha yararlı olur. Doğrulama tarihi ile bilanço tarihi arasında yapılan işlemler için denetçi belgeler üzerinde araştırma yaparak maddi doğruluk açısından alacakları test etmeye çalışır.

Alacakların doğrulanması sağlanamazsa, denetçi iç kontrol sistemini inceleyerek satışlar, sevkiyat, teslim belgeleri, faturalama ve tahsilat konularına denetim yordamlarını yaygınlaştırmalıdır.

Doğrulama mektubunun gönderilmesi ve cevap alınması zaman alıcı ve yüksek maliyetli bir denetim prosedürüdür. Etkin bir iç kontrol sistemine sahip işletmelerde müşterilere daha az doğrulama mektubu gönderilir, denetim süresi kısılır ve maliyet azalır.

Alacak hesaplarını denetlemek için denetçi doğrulama isteğinde aşağıdaki faktörleri dikkate almalıdır:¹⁶⁷

¹⁶⁴ Holmes, Overmyer, Cilt: 1, s. 450.

¹⁶⁵ Alacakların Denetimi, http://myfile.blogcu.com/alacaklarin-denetimi_33610691.html, 20.04.2009

¹⁶⁶ Bozkurt, Şüpheli Alacak Karşılığı Tutarının Markov Zinciri Süreci Yardımıyla Denetimi, s. 17,18.

¹⁶⁷ William F. Messier Jr., **Auditing & Assurance Services**, 3rd Edition, NewYork: McGraw-Hill, 2003, s. 61.

- Doğrulama mektubunun türü,
- Müşteriyle veya benzer işletmelerden elde edilen tecrübeler,
- Doğrulama mektuplarına gelen cevaplar.

İç kontrol yapısının niteliği yanında gönderilecek mektup sayısına etki eden başka unsurlarda vardır.¹⁶⁸

- (1) Alacakların diğer bilanço hesaplarına göre taşıdığı önemlilik düzeyi. Alacakların önemlilik düzeyi arttıkça doğrulanacak birim sayısı artacaktır.
- (2) Alacak hesabını oluşturan müşteri sayısı arttıkça, birim sayısı da artacaktır.
- (3) Alacak tutarını oluşturan bakiyelerin tutar dağılımı farklılaştıkça, birim sayısı artacaktır.
- (4) Önceki yıllarda yapılan doğrulamaların sonuçları örnek hacmini etkiyecektir.
- (5) Denetim riskini arttıran işletme özellikleri arttıkça, örnek sayısı da artacaktır. Örneğin işletmenin iflas olasılığının bulunması gibi.
- (6) Analitik incelemenin olumlu sonuçları örnek hacmini azaltır.

3.5.1.5.2. Alacakları Yaşlandırma Çizelgesi

Denetçi, işletmenin finansal tablolarında görünen alacak tutarlarının tahsil edilip edilemeyeceğini tespit etmelidir. Bunun için alacakları yaşlandırma yoluna gidecektir. Yaşlandırma çizelgesi, hesap bakiyelerinin vadelerine göre ya da fatura edildikleri tarihlere göre listelenir. Bir alacağın oluşma tarihi ne kadar eski ise, tahsil edilebilirliği de o kadar düşük olduğu kabul edilir.

Alacakları yaşlandırma çizelgesi genellikle 9-12 kolon arasında değişen işletmenin vadesi geçmemiş ve vadesi geçip de tahsil edilememiş alacaklarını süre gruplarına göre gösteren bir tablodur.¹⁶⁹

Denetçi, yaşlandırmanın aritmetik doğruluğunu ve muhasebe kayıtları ile tutarlılığını incelemelidir. Yaşlandırma çizelgesi çalışma kağıtları arasına alınarak, bu alacakların tahsil edilebilirliği ile ilgili bilgiler çalışma kağıtlarına not alınmalıdır.

¹⁶⁸ Bozkurt, Muhasebe Denetimi, s. 276, 277.

¹⁶⁹ Bozkurt, Şüpheli Alacak Karşılığı Tutarının Markov Zinciri Süreci Yardımıyla Denetimi, s. 28.

Hazırlanmış bir vade cetvelinin incelenmesi sırasında, aşağıdaki hususlar göz önüne alınmalıdır:¹⁷⁰

- Ticari alacak hesaplarından diğer alacakları ayırmak,
- Büyük miktardaki alacakların tahsilinde çabukluğa dikkat etmek,
- Alacak bakiyelerinin nedenlerini araştırmak,
- Tahsil olanağı bulunmayan alacak karşılıklarının yeterli olmasını, ancak çok da geniş tutulmamasını sağlamak,
- İleri tarihli faturaların günü geçmiş hesaplara konulmasına dikkat etmek,
- Sürekli biçimde artan günü geçmiş bakiyelere dikkat etmek; bu müşteriyle ilişkinin kesilmesi anlamına gelebileceği gibi, müşterinin borcunu ödediği ancak paranın çalındığı hususuna bir işaret de sayılabilir.

Yaşlandırma çizelgesi hazırlanırken açık cari hesap usulü çalışılan müşterilerden olan alacakların bu çizelgeye hangi vade ile gireceği sorunu söz konusudur. Bu gibi durumlarda alacak tutarlarının iki türlü değerlendirilme yolu vardır:¹⁷¹

- (1) İlk Borçlanılan İlk Ödenir Yöntemi (FIFO),
- (2) Özel Faturalama Yöntemi.

Denetçi, yaşlandırma çizelgesini incelemeli, yaş gruplarının doğru olarak oluşturulmuş olmasına dikkat etmeli ve şüpheli alacakların doğuşu ve tahsil edilememe nedenlerini araştırmalıdır.

3.5.1.5.3. İşlemlerin Doğruluğu Testi

Dönem içinde gerçekleşmiş işlemler kayıtlara usulüne uygun olarak geçirilmelidir. Muhasebe organizasyonunda başlangıç belge ile olmaktadır. Bu belgelere istinaden muhasebe kayıtları ve işlemler yapılmaktadır. Özellikle dönem sonlarına yakın zamanlarda yapılmamış işlemler yapılmış gibi veya yapılmış işlemler yapılmamış gibi kayıtlara geçirilmektedir.

¹⁷⁰ Holmes, Overmyer, Cilt: 1, s. 445.

¹⁷¹ Bozkurt, Şüpheli Alacak Karşılığı Tutarının Markov Zinciri Süreci Yardımıyla Denetimi, s. 29.

Kaydedilmeyecek işlemlerin kaydedilmesi de şu şekillerde söz konusu olabilir:¹⁷²

- Gelecek döneme ait işlemleri bu döneme yazma,
- Uydurma hesaplar açma,
- Mükerrer kayıt,
- Belge sahtekarlığı.

Denetçi tüm bu işlemlerin doğruluğunu araştırarak kanıt toplar ve işlemlerin doğruluğu konusunda bir kanıya ulaşmaya çalışır.

3.5.1.5.4. Hesap Bakiyelerinin Doğruluğu Testi

Denetçi, yaşlandırma cetvelini inceledikten sonra müşteri hesaplarının bakiyelerinin bilançoda doğru olarak sunulup sunulmadığına bakar.

Defter-i kebir hesaplarındaki toplamların doğruluğunu kanıtlamada, aktarmaların doğruluğu takip edilerek her hesabın toplamı için hazırlanan toplama makinası bantları denetimin sonuna kadar alıkonabilir.¹⁷³

Ticari Alacak hesapları borç bakiyesi verir ya da bakiye vermez. Ancak reeskont hesabı, kazanılmamış finansal kiralama gelirleri hesabı ve şüpheli alacak karşılığı hesabı alacak kalanı verir. Denetçi, hesap bakiyelerini kontrol eder ve ilgili hesaplarla bağlantı kurarak çapraz bir denetim yapabilir. Şüpheli alacak karşılığı, gelir tablosunda karşılık giderleri hesabı içerisinde yer almalıdır.

3.5.1.5.5. Yardımcı Hesapların Kontrolü

Denetçi, bilanço tarihi itibarıyla alacaklarla ilgili yardımcı hesapların mizanlarını çıkarmalı veya işletmeden hazır olarak elde etmelidir. Müşterilerden gelen teyitler ile ilgili müşterinin yardımcı hesapları karşılaştırılmalıdır. Yardımcı hesapların bakiye toplamı ana hesap bakiyesini vermelidir.

¹⁷² Gürbüz, s. 59.

¹⁷³ Holmes, Overmyer, Cilt:1, s. 349.

Yardımcı defter ve kayıtların ve bunları destekleyen kayıtların bulunması, destekledikleri bilgilerin tamamen doğru olduğuna nadiren inandırıcı delillerdir. Yardımcı defterlerin tutulması bir dereceye kadar güvenilirlik verir. Defterlerin muntazam tutulması gerekir. Başkalarını özellikle denetçiye etki altında bırakmak için hazırlanmamalıdır. Bir oturuşta hazırlanan defter ve kayıtlar şüphe ile karşılanmalıdır.¹⁷⁴

3.5.1.6. Ticari Alacaklarla İlgili Kanıtların Toplanması

3.5.1.6.1. Kanıt Kavramı

Çalışma alanı standartlarından üçüncüsü, denetçi görüşüne mantıklı bir dayanak oluşturabilmesi için yeterli sayı ve kalitede kanıtı denetim teknikleri aracılığıyla toplanmasıdır.

Kanıt, iddia edilen olayı doğrulayan ya da olmadığını ortaya koyan objektif belge ya da delildir.¹⁷⁵

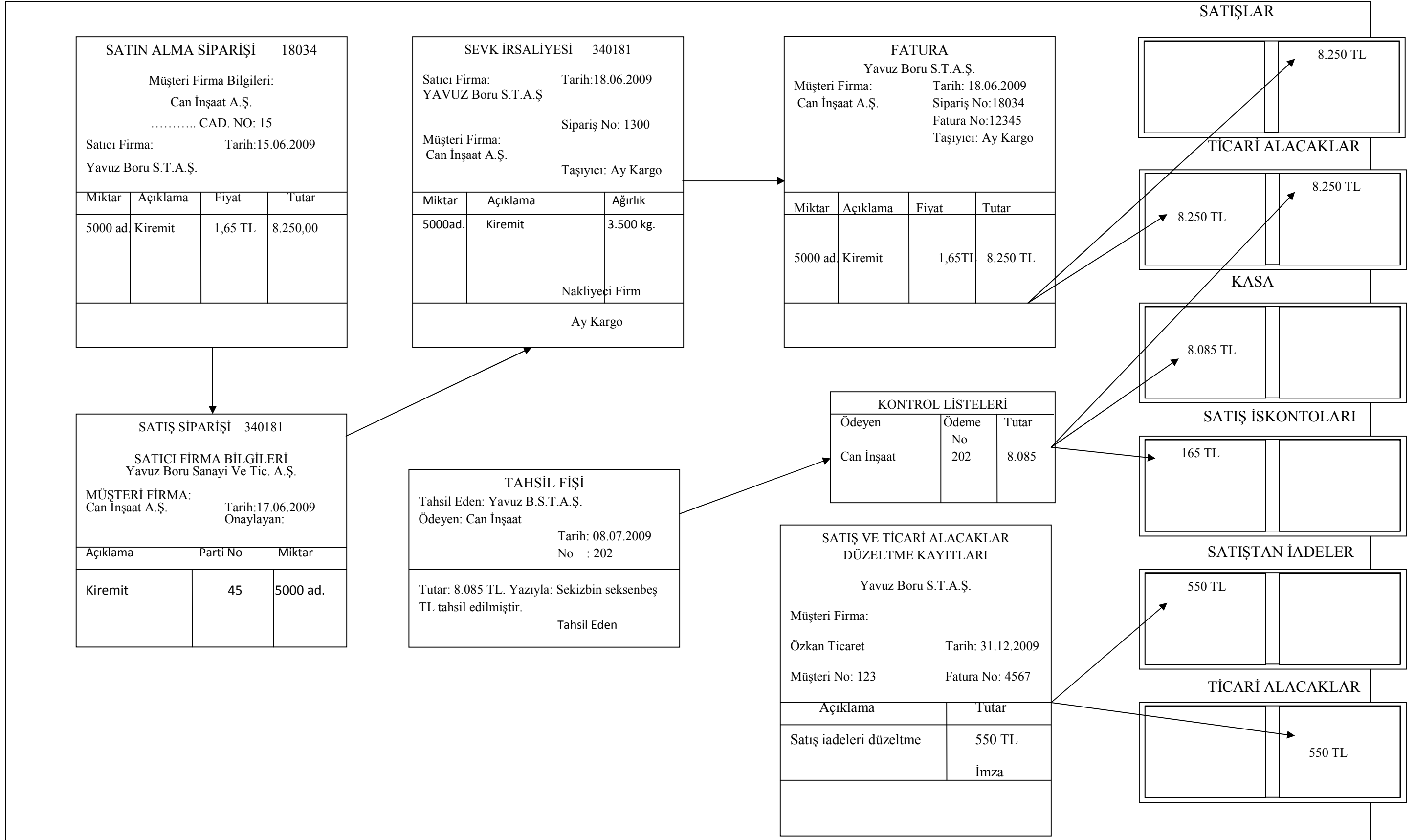
3.5.1.6.2. Kanıtın Amacı

Denetim kanıtı, denetlenen bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlere uygunluk derecesini belirlemek amacıyla denetçi tarafından kullanılan her türlü bilgi, belge ve kayıtlardır.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Gürbüz, s. 99.

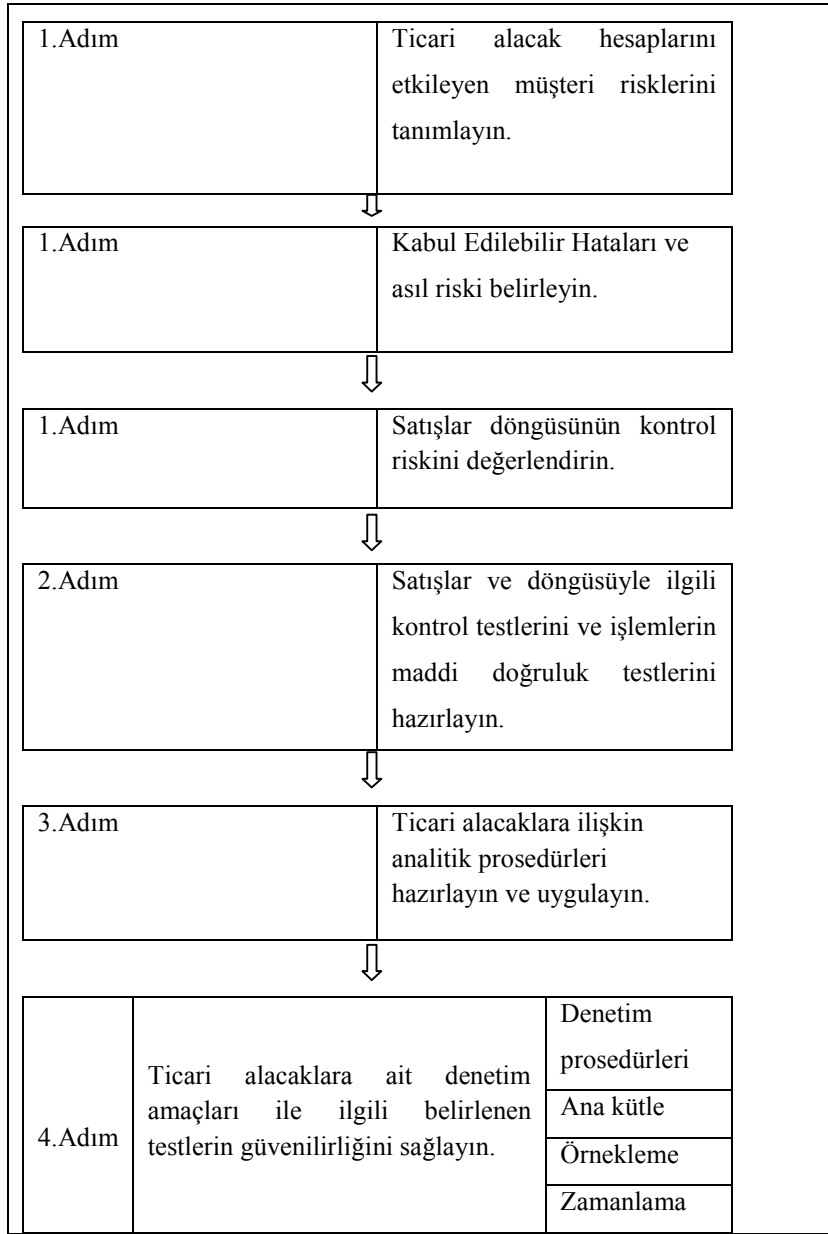
¹⁷⁵ Faruk Güçlü, **Muhasebe Denetimi – İlkeler ve Teknikler**, Ankara: Detay Yayıncılık, 2005, s. 85.

¹⁷⁶ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **Muhasebe Denetimi Uygulamaları**, 1. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2001, s. 30.



Şekil 2:Gelirler ve Nakit Döngüsü – Belgeler ve Hesaplar Arasındaki İlişki

Kaynak: O. Ray Whittington, Kurt Pany, **Principles of Auditing and Other Assurance Services**, 14th Edition, NewYork: McGraw – Hill, 2004, s. 416.



Şekil 3: Ticari Alacaklar İçin Ayrıntılı Test Oluşturma Metodolojisi

Kaynak: Alvin A. Arens, Randan J. Elder, Mark S. Beasley, **Auditing and Assurance Services An Integrated Approach**, 11th edition, New Jersey: Prentice Hall, 2006, s. 485.

Bir denetimin işlemler ve rutin görevler aşamaları, temel olarak, işlem verilerinin incelenmesi ve bu verilerin mali tablolara geçirilmesini kapsar. İşlemlerle ilgili rutin görevler şunlardır:¹⁷⁷

- Faturalarda ve diğer senetlerdeki rakamların doğruluğunu kanıtlamak,
- Faturalarda, diğer senetlerde, defter kayıtlarında ve yevmiye defterindeki tutarların doğruluğunu kanıtlamak,
- Yevmiye defterinden defter-i kebir kayıtlarına aktarılmasındaki doğruluğu kanıtlamak,
- Her türden işlemlerin doğruluğunu saptamak ve belgelemek,
- Birbiriyle ilgili – fakat bağımsız – rakamların uyumunu sağlamak,
- Hesapların analizi.

3.5.1.6.3.Kanıtın Elde Edilme Zamanı

Hareketli hesaplar için kanıtların elde edilme zamanı özellik arz eder. Hesap döneminin kapanış tarihi ya da kapanış tarihine yakın tarihlerde elde edilen kanıtlar daha güvenilir olarak kabul edilir.

3.5.1.6.4. Kanıtların Sınıflandırılması

3.5.1.6.4.1. Muhasebe Sisteminden Elde Edilen Kanıtlar

Bu tür kanıtlar, işletme muhasebe sisteminde yer alan ve denetlenen işletmenin tutmuş olduğu tüm kaydi verilerin tamamından oluşur. Günlük defter, büyük defter ve yardımcı defterler, hesap planları ve izahatlar, mizanlar, mali tablolar, gider dağıtım tabloları ve hesap ekstreleri gibi kayıt ve notların tümü esas muhasebe verisi içine giren ve denetlenmesi gereken hususlardandır.¹⁷⁸

3.5.1.6.4.2. Destekleyici Kanıtlar

Destekleyici kanıtlar ise; yevmiye kayıtlarının yapılmasına esas teşkil eden her türlü yasal belgeler denetçinin kanıt toplama tekniklerini kullanarak

¹⁷⁷ Holmes, Overmyer, s. 322, 323.

¹⁷⁸ Aksoy, Tüm Yönleriyle Denetim AB İle Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma, s. 195.

toplayacağı diğer belge ve bilgilerden oluşmaktadır. Genel olarak destekleyici kanıtların güvenilirliği, denetlenen işletmenin kayıt ortamından elde edilen kanıtların güvenilirliğine oranla daha yüksektir.¹⁷⁹ Doğrulama mektupları, sözleşme, fatura, soruşturma, fiziki inceleme vb. kanıtlar destekleyici kanıtlara örnektir.

Denetim faaliyetlerinin etkinliği ve verimliliği büyük ölçüde destekleyici araçların kullanımına bağlıdır (Örneği; sektör verileri, bilgisayar ve teknoloji desteği, dolaylı gelir ölçme yöntemleri vb).¹⁸⁰

Bazı işletmelerde muhasebe kayıtları ve destekleyici bilgiler sadece elektronik ortamda olabilmektedir. Satın alma emirleri, konşimentolar, faturalar ve çekler gibi kaynak belgeler, elektronik biçimlere dönüşmektedir. Günümüzde artık işletmeler müşteri ve satıcıları ile işlerini iletişim hatlarını kullanarak elektronik ortamda gerçekleştirmekte ve bir çok işletme elektronik veri değişim sistemlerini (EDI- Electronic Data Interchange) kullanmaktadır. Ayrıca görüntü işleme sistemleriyle kaynak belgeler taranarak (scanned) saklamak ve gereğinde başvurmak üzere elektronik görüntülere dönüştürülmektedir. Bazı elektronik kanıtlar belli bir anda mevcut olabilmekte ve eğer kütükler değiştirilmişse ve yedek kütükler yoksa geri alınmaları güçleşmektedir. Bu nedenle denetçi, bilginin elde edilebilir zamanı, maddi doğrulama testlerinin yapısı, zamanlaması ve kapsamının belirlenmesi bakımından uygunluğunu dikkate almalıdır.¹⁸¹

3.5.1.6.5. Kanıtların Yeterliliği

Denetim amaçları bakımından, toplanan kanıtların sayısının yeterli olup olmadığına ve güvenilirliğine, denetçi mesleki yargısını kullanarak kendisi karar verir. Toplanacak kanıtların sayısını etkileyen temel faktörler; denetlenen kalemin riski ve önemlilik derecesi, işlemlerin büyüklük derecesi ve niteliği ile kanıt toplama maliyetidir. Kanıtların güvenilir olmaları ise çeşitli

¹⁷⁹ Masum Türker, Recep Pekdemir, Yakup Selvi, Fatih Yılmaz, **Sınırlı Uygunluk Denetimi**, Ankara: Türmob Yayınları – 198, Seri No: 2003 – 1, s. 77.

¹⁸⁰ Mustafa Erdin, Nilüfer Kibar, Uluslararası Bakış Açısıyla Denetim Kapasitesinin Artırılmasında Genel Prensipler İle Yaklaşımlar, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 325, Eylül, 2008, s. 70.

¹⁸¹ Erdoğan, s. 55.

etmenlere bağlıdır. Genel olarak bu etmenler, kanıtın geçerli olması (ilgili olma), kanıtın sağlandığı kaynak, zamanlılık ve kanıtın nesnelliği şeklinde sıralanabilir.¹⁸²

Denetçilerin toplayacağı kanıt miktarını etkileyen bazı faktörler vardır. Bunlar; (1) Önemlilik, (2) Risk, (3) Nitelik, (4) Ekonomik Etkenler, (5) Ana kütlenin büyüklüğü ve özellikleri.

Kanıtın yeterliliğine denetçinin kararları şu dört unsura göre belirlenir.¹⁸³

- (1) Hangi denetim prosedürlerinin uygulanacağı,
- (2) Belirlenen prosedürler için örnekleme büyüklüğünün ne olacağı,
- (3) Ana kütleden hangi örnekleme kalemlerin seçileceği,
- (4) Belirlenen prosedürlerin ne zaman uygulanacağı.

3.5.1.6.6. Kanıtların Uygunluğu

Kanıtın uygunluğu, kanıtın niteliğinin ölçüsüdür ve bir kanıtın uygunluğu; onun işlem sınıfları, hesap kalanları, açıklamalar ve ilgili savlardaki yanlış beyanları ortaya çıkarması veya bunları desteklemesi bakımında hem güvenilir hem de ilgili olmasına bağlıdır.¹⁸⁴

3.5.1.7. Ticari Alacaklarla İlgili Kanıt Toplama Yöntemleri

Kanıt toplama, denetim planının hazırlanması ile başlar ve denetim raporu yazılıncaya kadar devam eden bir süreçtir.

3.5.1.7.1. Doğrulama

Doğrulama tekniği ile denetçi, işletme dışındaki ticari ilişki halinde olunan kişi ve kuruluşların bilgisine yazılı olarak başvurur. Senetsiz alacaklarda bilgi borçlulardan alınır, alacak senetlerinde senet borçluların bilgisine başvurulur, tahsildeki veya teminattaki senetlerle ilgili de ilgili banka ya da teminat verilen kişilerle irtibata geçilerek onlardan gelen bilgiler doğrultusunda kanıt toplanmış olur.

İlgili kaynaktan bilgi isteme biçimine göre uygulanan çeşitli doğrulama türleri bulunmaktadır:

¹⁸² <http://www.meslekipaylasim.com/modules.php?name=News&file=article&sid=346>, 20.04.2009

¹⁸³ Lemon, Arens, Loebbecke s. 177.

¹⁸⁴ Erdoğan, s. 56.

3.5.1.7.1.1.Olumlu Doğrulama

Olumlu doğrulamada, müşteriden bilançoda yer alan tutarların doğru ya da yanlış olup olmadığı hakkında cevap istenir.¹⁸⁵ Borçludan borcuyla ilgili tutarın doğruluğu halinde de yanlışlığı halinde de cevap vermesi istenir.

Olumlu doğrulama tekniğine genellikle aşağıdaki durumlarda başvurulur:¹⁸⁶

- Tutarı önemli olan alacaklar için,
- Alacak ile ilgili bir uyuşmazlığın veya hatanın bulunduğu beklenmekte ise,
- Niceliğin tahminine dayalı bir örnekleme yönteminin (nicelik örnekleme) uygulanmakta olması halinde,
- Olumsuz doğrulamanın dikkate alınmayacağının beklendiği durumlarda.

Tablo 6: Olumlu Doğrulama Mektubu Örneği

..... ŞTİ	
Gary / İndiana	
Bizim finansal tablolarımızla ilgili olarak denetçimiz’e aşağıda yazılı bilanço hesapları tutarlarının doğruluğunu 31 Aralık XX itibariyle teyit ediniz.	
Bu bir ödeme isteği değildir; denetçilerimize lütfen para göndermeyiniz. Bu isteğimizi zamanında cevaplarsanız memnun olacağız. Bu mektup aynı zamanda sizin cevabınızı içerecektir.	
Aşağıya bir açıklama yazmazsanız 31 Aralık tarihi itibariyle bilanço hesaplarımızda sizden alacağımız 10.519 \$’dır.	
.....	
Tarih	Onay

Kaynak: Alvin A. Arens, James K. Loebbecke, **Auditing An Integrated Approach**, 6th Edition, New Jersey: Prentice Hall, 1994, s. 436.

¹⁸⁵ Louwers, Ramsay, Sinason, Strawser, s. 237.

¹⁸⁶ Güredin, s. 416.

3.5.1.7.1.2.Olumsuz Doğrulama

Olumsuz doğrulamada, kayıtlarda gözüken bilginin yanlış olup olmadığı müşteriden sorulur, eğer olumsuz doğrulamaya yanıt gelmezse hesaptaki tutarın doğru olduğu kabul edilir.¹⁸⁷

Denetçi, ticari alacaklarla ilgili iç kontrol sistemini etkin olarak kabul ederse ve işletmenin alacakları küçük tutarlardan çok sayıda müşterilerden oluşuyorsa bu yöntemle kanıt toplar.

Denetim standartları aşağıdaki durumların varlığı halinde olumsuz doğrulama tekniğine başvurulmamasını salık vermektedir.¹⁸⁸

- Doğrulamaya yanıt vermediği bilinen bir borçlunun doğrulama istemi söz konusu olduğunda,
- Uygun bir iç kontrolün bulunmadığı durumlarda,
- Nicelik örneklemelerine başvurulduğu durumlarda.

Tablo 7: Olumsuz Doğrulama Mektubu Örneği

DENETÇİNİN HESAP DOĞRULAMASI (OLUMSUZ DOĞRULAMA) Lütfen bu bildiriye dikkatlice inceleyin. Sizin kayıtlarınızla uyuşmuyorsa finansal tablolarımızın bağımsız denetiminin yapılabilmesi için lütfen doğrudan denetçimiz’e muaf tutmaksızın tebliğ edin. Bu zarf içerisinde onaylayarak size uygun zamanda cevaplayınız. <u>Denetçimize borcunuz olan parayı göndermeyiniz.</u>
--

Tablo 7: Olumsuz doğrulama mektubu örneği

Kaynak: M. Morley Lemon, Alvin A. Arens, James K. Loebbecke, **Auditing An Integrated Approach**, 4th Edition, Ontario: Prentice Hall, 1987, s. 458.

¹⁸⁷ Louwers, Ramsay, Sinason, Strawser, s. 237.

¹⁸⁸ Güredin, s. 418.

3.5.1.7.1.3.Boş Bakiyeli Doğrulama

Doğrulama mektubuna, işletmenin kayıtlarında karşı tarafla ilgili olarak gözüken bilgi yazılmaz ve ilgili kaynaktan kendi kayıtlarında gözüken bilgi sorulur.¹⁸⁹

Tablo 8: Boş Bakiyeli Doğrulama Mektubu Örneği

BOŞ BAKİYELİ DOĞRULAMA MEKTUBU	
..... A.Ş. Anadolu Hisarı / İstanbul	İSTANBUL, 17.04.2009
Sayın; Şti.	
Finansal tablolarımızın denetim çalışmasını yürüten denetçimiz finansal tablolarımızda raporladığımız alacağımız ile ilgili bilginin doğruluğu hakkında sizden bilgi istemektedir. İstenilen bilgiyi zamanında denetçimize ekteki zarfla birlikte bildirmeniz gerekmektedir. Gerekli hassasiyeti göstereceğinizden dolayı teşekkür ederiz.	
Saygılarımızla, ... Genel Müdür	
<u>Denetçimize borcunuz ile ilgili lütfen para göndermeyiniz.</u>	
Denetlediğiniz işletmeye bizim kayıtlarımızda gözüken borcumuz 31.12.2008 tarihi itibarıyla TL olarak gözükmektedir.	
TARİH	İMZA

Denetçi bu kanıtları, kendisine sunulan savlar olarak finansal tablolarda yer alan bilgilerle karşılaştırma olanağı elde edecektir ve önem derecesi yüksek olan kanıtlardır.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Bozkurt, Muhasebe Denetimi, s. 68.

¹⁹⁰ Erdoğan, s. 63.

3.5.1.7.2. Soruşturma

Soruşturma tekniği, işletmenin herhangi bir faaliyeti ile ilgili olarak denetim süresince başvurulmuş bir tekniktir. İşletmenin iç kontrol sistemi ve muhasebe sistemi hakkında ilgili kişilerden alınan cevaplar doğrultusunda bilgi edinilir. Denetçi, kendi kişisel yargısıncı oluşturduğu soruları işletme personeli ve yönetimi ya da işletme dışındaki kişilere yönelterek kanıt toplamaya çalışır. Bu yöntemle denetçi, işletmenin fiili durumu ile bu soruşturmalardan elde ettiği bilgileri karşılaştırır.

Ticari alacakların değerlemesi test edilirken yönetimin şüpheli alacaklar için ayırdığı karşılığın da değerlendirilmesi gerekir. Bu durumda soruların muhasebe şefi yerine üst düzey yönetime sorulması daha uygun olur. Üst düzey yönetimin şüpheli alacak karşılığını ayırırken kullandığı teknikleri öğrendikten sonra diğer denetim tekniklerini uygulayarak bu soruşturma desteklenmelidir.¹⁹¹

Kredili satışların nasıl yapıldığı, görevlerin ayrılığı ilkesine uyumluluk, müşteri ile olan ilişkiler vb. sorular sorularak denetçi kanıt elde etmeye çalışır. İşletme içinden elde edilen bu bilgilerin güvenilirlik derecesi düşüktür.

3.5.1.7.3. Gözlem

Denetçinin bizzat kendi yerine getiremediği denetim faaliyetleri için, süreçlere, işlemlere ve personele nezaret etmesi, göz kulak olmasıdır.¹⁹²

Gözlem tekniği ile denetçi işletme çalışanlarının neyi, nasıl ve hangi zamanlarda yaptıklarına bakarak kanıt toplamaktadır.

Denetçi, ticari alacakların doğma aşamasından tahsil aşamasına kadar iş akışlarını gözlemleyebilir. İç kontrol sisteminin etkinliğini, çalışanların birbirleriyle ilişkilerini, prosedür ve kurallara uyum derecesini, görevlerin ayrılığı ilkesine bağlılığı ve bu işlemlerin çapraz olarak kontrol edilip edilmediğini denetçi gözlemler.

¹⁹¹ Denetim Teknikleri,
<http://www.denetimnet.net/Pages/DenetimTeknikleridisdenetim.aspx>,20.04.2009.

¹⁹² Çaldağ, s. 59.

3.5.1.7.4. Fiziki İnceleme ve Sayım

İşletmede fiziki varlık olarak bulunan aktif unsurların incelenmesi veya sayılması yoluyla elde edilen kanıtlar, fiziki kanıt olarak kabul edilmektedir. Fiziki kanıtlar güvenilirlik dereceleri yüksek olan kanıtlardır. İşletmenin ticari alacaklar ve maddi olmayan duran varlıklarından fiziki kanıt elde edilememektedir.¹⁹³ Ancak işletmede mevcut alacak senetlerinin fiziki varlığı kontrol edilebilir.

3.5.1.7.5. Kayıt Sistemini Yeniden İzleme

Denetlenen işletmenin tutmuş olduğu kayıtlar da denetim delili olarak kullanılabilir. Denetlenen işletmece tutulan muhasebe defter ve kayıtlarının güvenilirlik derecesi düşüktür. Bu teknikle denetçi örnekleme yaparak kayıt sistemini belgelerden başlayarak adım adım doğruluğunu izler.

Ticari alacakların doğumu satış işlemlerinin doğmasıyla gerçekleşir. Denetçi, siparişler, faturalar, mal teslim belgeleri, kayıtlar, mizan, bilanço sıralaması ile ticari alacakları ileriye doğru kayıt sistemini izleyerek kanıt toplayabilir. Ya da bilanço, gelir tablosu, mizan, defter-i kebir kayıtları, yevmiye kayıtları, faturalara doğru geriye doğru kayıt sistemini izleyerek kanıt elde eder.

3.5.1.7.6. Yeniden Hesaplama

Muhasebe verilerinin çoğunluğu aritmetik işlemler sonucu elde edilmektedir. Dolayısıyla da bu işlemlerde hata yapılmış olması her zaman için mümkündür. Meslek mensubu, aritmetik işlemlerin çokluğu nedeniyle, örnekleme yaparak bazı aritmetik işlemleri tekrarlamalı ve doğruluklarını kontrol etmelidir.¹⁹⁴

Günümüzde bilgisayar kullanımı ve teknolojinin gelişmesi ile işletmeler iç kontrol sistemlerini ve muhasebe sistemlerini bu teknikler

¹⁹³ Ataman, Hacıüstemoğlu, Bozkurt, s. 36.

¹⁹⁴ Türker, Pekdemir, Selvi, Yılmaz, s. 81.

yardımla oluşturmaktadır. Kasdi hata ve hileler haricinde hesaplama ile ilgili hatalar azalma eğilimine girmiştir.

Ticari alacaklarla ilgili hesaplanan reeskontlar, şüpheli ticari alacak karşılıkları ve mal satış faturalarının mekanik doğruluğu denetçi tarafından tekrar yapılarak hata ve hileler tespit edilmeye çalışılır.

3.5.1.7.7. Belge İnceleme

Muhasebenin temel kavramlarından birisi de “tarafsızlık ve belgelendirme kavramı”dır. Bu kavram gereği, muhasebe kayıtlarının gerçek durumu yansıtan ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş objektif belgelere dayandırılması gerekmektedir. Finansal tablolardaki bilgilerin doğruluğu, muhasebe kaydının doğruluğuna; muhasebe kaydının doğruluğu da kaydın dayanağı olan belge veya belgelerin doğruluğuna bağlıdır.¹⁹⁵

Ticari alacakların doğumuna neden olan faturalar, perakende satış belgeleri, sevk irsaliyeleri, mal teslim belgeleri, kasa fişleri, banka ekstreleri denetçi tarafından incelenir.

Muhasebede belgeler üzerinde yapılan denetimde şu hususlar aranmaktadır:¹⁹⁶

- (1) Her belge muhasebe kayıtlarına alınmış olmalıdır.
- (2) Her muhasebe kaydı bir belge ile vesikalandırılmalıdır.
- (3) İşlemler hesaplara düzenli olarak geçirilmelidir.

Belgelerin, özellikle işletme içinde düzenlenen belgelerin güvenilirliği, iç kontrol sisteminin etkinliğine bağlıdır. Mekanik araçlarla düzenlenen, belgeyi hazırlayanın dışında bir veya birkaç yetkili tarafından imzalanan ve en iyi korunan belgeler daha güvenilirdir.¹⁹⁷

3.5.1.7.8. Karşılaştırma

Çeşitli analitik inceleme prosedürlerinin uygulanması ile elde edilen kanıtlardır.

¹⁹⁵ Türker, Pekdemir, Selvi, Yılmaz, s. 84.

¹⁹⁶ Osman Fikret Arkun, **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İstanbul: İİTİ. Akademisi Nihad Sayar- Yayın ve Yardım Vakfı Yayınevi İşletmesi Yayın No: 2523, Çeltüt Matbaacılık, 1975, s. 81.

¹⁹⁷ Gürbüz, s. 98.

Karşılaştırma ölçüsü olarak tutarlar, yüzdeler veya oranlar kullanılabilir. Alacakların devir hızı, alacakların ortalama tahsil süresi, alacakların dönen varlık ve duran varlık içindeki payı belirlenir. Denetçi, alacak hesapları ile önceki yıl verileri, satışlara bağlı olarak artış ya da azalış eğilimi, sektör ortalamaları vb. bilgilerle karşılaştırarak kanıt elde eder.

Ticari alacaklarla ilgili analitik prosedürler, satışlar ile alacaklar arasındaki tutarları ve birbirlerine oranlarını, satışlarla satış maliyetleri ve satışlar ile iskontolar arasındaki ilişkinin karşılaştırılmasını kapsar.¹⁹⁸

3.5.1.7.9. İlgili Hesaplar Arasında İlişki Kurma

Muhasebe sisteminde yer alan çeşitli hesaplar arasında belirli derecelerde ilişkiler bulunmaktadır. Muhasebe tekniği açısından bir hesaptaki hareket diğer bir hesabı doğrudan etkileyebilmektedir.¹⁹⁹

Hesaplar arası ilişki kurmak denetimin bir parçasıdır. Satış iadeleri, satış iskontoları, satış komisyonları, şüpheli alacaklar karşılık giderleri ile kredili satışlar arasında ilişki kurulur; nakliye giderleri fiziksel satışların hacmi ile doğru orantılı olmalıdır.²⁰⁰

Ticari alacakların tahsilatında kasa ve bankalarla, senetsiz alacakların senede bağlanmasında ticari alacaklar hesap grubu içinde ilişki kurularak hata veya hile olma ihtimaline karşı kanıt toplanır.

Tablo 9: Ticari Alacaklarla İlgili Kanıtların Denetim Raporuna Etkileri

ALACAKLAR VE SATIŞLAR	1.Alacak bakiyelerinin doğrulanması	Doğrulama, belge incelemesi, karşılaştırma.
	2.Alacakların net gerçekleşebilir değerinin saptanması.	Göz atma, doğrulama, karşılaştırma, soruşturma ve belge inceleme.
	3.Alacakların bilançoda uygun olarak	Doğrulama, karşılaştırma,

¹⁹⁸ Douglas R. Carmichael, John J. Willingham, Carol A. Schaller, **Auditing Concepts and Methods A Guide to Current Theory and Practice**, 6th Edition, New Jersey: McGraw – Hill, 1996, s. 409.

¹⁹⁹ Ataman, Hacırüstemoğlu, Bozkurt, s. 49.

²⁰⁰ Jack C. Robertson, Frederick G. Davis, **Auditing**, 3rd Edition, Texas: Business Publications, 1982, s. 541.

	sınıflandırılıp gösterilmesi.	soruşturma ve göz atma.
	4.Teminat olarak verilmiş kısımların ve iskontolu senetlerin saptanması.	Doğrulama, belge incelemesi, göz atma, soruşturma, yeniden hesaplama ve kayıt sistemini yeniden izleme.
	5.Güvence karşılığının, sahipliğin ve değerinin saptanması.	Doğrulama, belge inceleme, fiziki inceleme ve göz atma.
	6.Alacaklar ve satışlarla ilgili iç kontrol sisteminin etkinliğinin değerlendirilmesi.	Alacaklar için soruşturma; satışlar için belge incelemesi, yeniden hesaplama, kayıt sistemini yeniden izleme, soruşturma, karşılaştırma, hesap incelemesi, göz atma.
	7.Satışlar tutarının uygunluğunun saptanması.	Analitik inceleme ve karşılaştırma.

Kaynak: Ersin Güredin, **Denetim ve Güvence Hizmetleri**, 11. Baskı, İstanbul: Arıkan Basım, 2007, s. 276.

3.5.1.8. Ticari Alacaklarla İlgili Çalışma Kağıtları

3.5.1.8.1. Çalışma Kağıtlarının Tanımı

Çalışma kağıtları; meslek mensuplarının denetleme yöntem ve teknikleri ile toplanan kanıt ve değerlendirmeler sonucu ulaşılan kanaati ihtiva eden kağıtlar olup uygulamada kullanılması mecburidir.²⁰¹ Denetçi, yaptığı denetim faaliyeti ile ilgili bulduğu kanıtları çalışma kağıdı ile belgeler.

İncelemesi sırasında denetçi, listeler, cetveller, analiz tabloları, özetler, anketler vb. pek çok türde çalışma kağıdı hazırlar ve dosyalar. Böylece denetçi yapmış olduğu incelemelerle ilgili bütün verileri bir araya toplamış olur.²⁰²

Denetim standartlarına göre çalışma kağıtları,²⁰³

- Müşterinin finansal tablolarının muhasebe kayıtlarıyla uzlaşmakta ve uyuşmakta olduğunu,

²⁰¹ Denetim İlke ve Esasları, s. 345.

²⁰² Gürbüz, s. 197.

²⁰³ Erdoğan, s. 66.

- Denetim çalışmasının uygun şekilde planlandığını ve yürütüldüğünü,
- Denetimi planlamak, yapılacak olan testlerin yapısını, kapsamını ve zamanlamasını belirlemek için müşterinin iç kontrol yapısı hakkında yeterince görüş elde edildiğini,
- Bir denetim görüşü oluşturmaya yetecek ölçüde denetim kanıtı elde edildiğini göstermesi gerekir.

3.5.1.8.2. Ticari Alacaklarla İlgili Çalışma Kağıtları Çeşitleri

Denetçi, gerekli gördüğü düzeltme kayıtlarını, sınıflandırma değişikliklerini, dönem sonu hesap bakiyelerinin listesini, müşteri hesap özetlerini, hesap analiz cetvellerini, hesaplamalarla ilgili bilgileri, sözleşme vb. belgelerin özetlerini, müşterilerden, bankalardan ve diğer ilgililerden gelen doğrulamaları, denetlenen işletmeden alınan beyan mektubunu çalışma kağıdına kronolojik olarak kayıt eder. Denetim raporu yazılırken çalışma kağıdındaki bilgiler yardımıyla denetçi daha kolay bir şekilde denetimi sonuçlandırır.

3.5.1.8.3. Çalışma Kağıtlarının Dosyalanması ve Saklanması

Denetim çalışmaları sırasında düzenlenen çalışma kağıtları içerdikleri bilgilerin ömrü bakımından iki ana bölüme ayrılabilir. Birinci grup, çalışma kağıtları, gelecek dönemlerde de yararlı olabilecek bilgileri içerirler. Bu tür çalışma kağıtları “daimi dosya” veya “sürekli dosya” denilen dosyalarda saklanır. İkinci grup çalışma kağıtları ise denetlenen yıl ile ilgili bilgileri içerirler. Bu tür çalışma kağıtlarının saklandığı dosyaya “cari dosya” veya “yıllık dosya” denir.²⁰⁴

Çalışma kağıtlarının dosyalanması SPK mevzuatına göre zorunludur. SPK mevzuatına göre, çalışma kağıtlarının, dosyalarının içinde düzenlenmelerini izleyen 5 yıl içinde veya bu süre içinde hukuki ihtilafa konu olanların ise söz konusu ihtilaf sona erene kadar saklanması zorunludur. 3568 sayılı yasada bu süre 10 yıldır.²⁰⁵

²⁰⁴ Gürbüz, s. 216.

²⁰⁵ Çaldağ, s. 64, 65.

3.5.1.8.4. Çalışma Kağıtlarının Mülkiyeti ve Gizliliği

Çalışma kağıtları, müşteri işletmenin kayıtlarından, işletme kaynakları kullanılarak hazırlanır. Ancak, çalışma kağıtlarının mülkiyeti denetçiye aittir. Dolayısıyla çalışma kağıdındaki bilgileri denetçi gizli tutmak ve saklamak zorundadır.

3.5.1.9. Ticari Alacaklarla İlgili Önemlilik Düzeyi

3.5.1.9.1. Önemlilik Düzeyi

Finansal tablolarda açıklanan bilgilerin yanlışlığı, bilginin doğru olduğuna güvenen kişilerin kararlarını etkileyecekse, söz konusu bilgi yanlışlığının önemli olduğu kabul edilmelidir. Önemlilik, finansal tablo denetiminde yaygın bir etkiye sahip olup GKGDS'nin uygulama temelidir.²⁰⁶ Önemlilik düzeyi finansal tablo kalemlerinin büyüklüğüne ve önemine göre denetçinin kişisel yargısı ile belirlenir.

Denetçi önemlilik kavramını, finansal raporlama sürecinde iç kontrol faaliyetini hem finansal raporun bütününde hem de bireysel hesap bakiyesi seviyesinde uygulamalıdır. Denetçi önemliliği finansal raporun bütünündeki eksikliklerin ya da eksikliklerin kombinasyonunun önemli bir eksiklik ya da zayıflık olup olmadığının değerlendirilmesinde kullanır.²⁰⁷

Denetçi önemlilik tutarını düşük olarak belirler ise yüksek tutara oranla daha fazla sayıda kanıt toplaması gerekmektedir.²⁰⁸

3.5.1.9.2. Ticari Alacaklarda Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesi

Satışlar bir işletmenin ana faaliyet konusudur. Ticari alacakları ve kasa tahsilatlarını doğrudan etkilemektedir. Özellikle ticari alacaklarda hata veya yolsuzluk olasılığı yüksektir. Bunun yanında alacakların denetiminde

²⁰⁶ Uzay, İşletmelerde İç Kontrol Sistemini İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, s. 53.

²⁰⁷ Mahmut Demirbaş, Public Company Accounting Oversight Board'a Göre İç Kontrol Birimlerinin Faaliyetlerinde Yönetimin Sorumlulukları ve Denetçi Raporları, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 4, Aralık, 2008, s. 41.

²⁰⁸ Barış Sipahi, Muhasebe Denetiminde Örneklem Büyüklüğü Üzerinde Etkili Unsurlar ve Örneklem Büyüklüğünün Tespiti, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 8, Ocak, 2003, s. 105.

kullanılan denetim prosedürlerinin maliyeti de yüksektir. Bu nedenle denetçi önemlilik tutarının dağıtımını yaparken işletmenin durumuna göre optimum noktayı bulmak zorundadır.²⁰⁹

Ticari alacaklardaki kalemlerin büyüklüğü, çok fazla hareket gören alacak ve müşteri hesapları, toplam varlıklar içindeki ticari alacakların oranı gibi özellikler denetçi tarafından göz önüne alınarak önemlilik düzeyi belirlenir.

3.5.1.10. Ticari Alacaklarla İlgili Denetim Riski

Genel anlamıyla risk; bir amaca ulaşmak için yapılan planın gerçekleşmeme olasılığı (tehlikesi) olarak tanımlanabilir.²¹⁰ Denetim açısından risk ise, denetçilerin yapmış oldukları denetimler esnasında çeşitli sebeplerden ötürü ortaya çıkaramadığı hataların birleşerek meydana getirmiş olduğu risktir.²¹¹

Denetim riski; işletme yönetimi tarafından finansal tablolarda beyan edilmiş bilgilerdeki maddi hataların denetçi tarafından saptanamaması, denetim raporunda gerçeği yansıtmayan bir görüş ortaya konması riskidir. Denetim riskinin hesaplanmasında asıl risk, kontrol riski ve bulgu (ortaya çıkarma) riski örnekleme riski içerisinde incelenmektedir.

Denetim riski şu şekilde formüle edilir:²¹²

Denetim riski = Asıl Risk x Kontrol Riski x Bulgu Riski

Bulgu Riski = Denetim Riski / (Asıl Risk x Kontrol Riski)

3.5.1.10.1. Asıl Risk

Asıl (Doğal) risk, bir işletmede iç kontrollerin olmadığını varsayarak, bir hesap kalanının veya bir işlem grubunun önemli bir hatayı içermesi riskidir.

²⁰⁹ Bozkurt, Muhasebe Denetimi, s. 269.

²¹⁰ Erdoğan, s. 51.

²¹¹ Sipahi, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, s. 100.

²¹² Iain Gray, Stuart Manson, **The Audit Process Principles, Practice and Cases**, 3rd Edition, London: Thomson, 2005, s. 164.

Doğal risk faktörleri işletmenin kontrolü dışındaki hata ve yanlışlıklar olup çevresinden kaynaklanır.²¹³

Ticari alacaklarla ilgili işletmenin iç kontrol sistemi olmadığı varsayılarak müşterilerin ve senet borçlularının borçlarını ödememeleri riskleridir.

3.5.1.10.2. Kontrol Riski

Kontrol riski; hesap kalanlarında veya belirli işlem gruplarındaki hataların ve yolsuzlukların iç kontrol sistemi tarafından önlenememesi ve/veya bulunamaması riskidir.²¹⁴ İşletmenin mevcut iç kontrol sistemi etkin çalışıyor olsa bile denetçi hata ve hile olma ihtimalini tamamen göz ardı edemez. Denetçi, iç kontrol sisteminin etkin çalıştığına inanırsa kontrol riskini düşük belirler, toplanacak kanıt sayısı azalır ve denetim süresi kısalmır.

3.5.1.10.3. Bulgu Riski

Bulgu (Ortaya çıkarma) riski, uygulanan denetim prosedürlerinin etkinliğinin ve denetçi tarafından uygulanışının bir fonksiyonudur. Denetçinin denetim esnasında hataları bulma ve ortaya çıkarmada yetersiz kalması riskidir.²¹⁵

Ticari alacaklarla ilgili iç kontrol sistemini inceleyen denetçi, etkin bir iç kontrol sistemi belirlerse kontrol riskini düşük, örnekleme büyüklüğünü az belirler; ama bulgu riski de yüksek olur. Etkin olmayan bir iç kontrol sisteminde ise kontrol riski büyük, örnekleme büyüklüğü fazla olur, denetim süresi uzar; ancak bulgu riski azalır.

3.5.1.10.4. Ticari Alacaklarda Denetim Riskinin Ölçülmesi

İlk aşamada Kabul Edilebilir Denetim Riski (KDR) ve Doğal Risk belirlenir. KDR genel bazda işletmenin yapısı ve yapılan denetimin niteliğine göre belirlenir. Doğal riskin belirlenmesi için ilgili kıstaslara göre araştırma

²¹³ Uzay, İşletmelerde İç Kontrol Sistemini İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, s. 52.

²¹⁴ Erdoğan, s. 53.

²¹⁵ Sipahi, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, s. 103.

yapılır. Alacaklar hesabında, genellikle geçerlilik ve bütünlük hedeflerinde Doğal Risk “Yüksek” kabul edilir.²¹⁶

3.5.1.11. Ticari Alacaklarla İlgili Örneklem

3.5.1.11.1. Örneklem Kavramı ve Örneklem Türleri

Evrenden (ana kütleden) bir örneklem seçilmesi ve sadece bu örneklem in incelemeye alınması ile varılacak sonucun evrene mal edilmesi olayına istatistikte örneklem adı verilir.²¹⁷

3.5.1.11.2. Ticari Alacaklarda Örneklem

Müşteri bakiyelerinin doğrulanması amacıyla yapılan bir denetimde tüm müşterilere teyit mektubu gönderilmesi gerekli değildir. Bir kısım müşteriye teyit mektubu gönderilmesi ve elde edilen sonuçların genelleştirilmesi yeterli olacaktır.²¹⁸ Bunun için hangi müşterilerin ve belgelerin inceleneceği konusunda örneklemeye başvurulur.

Bağımsız denetçi, kontrol testlerini gerçekleştirirken, genellikle test edilen ana kütlede bulmayı beklediği hata oranı ve kontrol riski seviyesi hakkında değerlendirme yapar. Bu değerlendirme, bağımsız denetçinin ilgili kontrollerin tasarımı hakkındaki bilgisine, bu kontrollerin uygulanıp uygulanmadığına ya da ana kütle içerisindeki az sayıda kalemin incelenmesine dayanır. Bağımsız denetçi, detay testler için de buna benzer bir şekilde ana kütle içerisinde bulunması beklenen olası hata tutarı hakkında değerlendirme yapar. Bu değerlendirmeler, bağımsız denetim örneğini oluştururken ve örnek hacmini belirlerken faydalıdır. Bu kapsamda, beklenen hata oranının kabul edilemeyecek kadar yüksek olması durumunda, normal olarak kontrol testleri gerçekleştirilmez. Buna karşın, detay teknikleri uygulanırken eğer beklenen

²¹⁶ Bozkurt, Muhasebe Denetimi, s. 269.

²¹⁷ Erdoğan, s. 201.

²¹⁸ Hasan Abdioğlu, Hilelerin Önlenmesi ve Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Proaktif Yaklaşımlar, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 22 , Mayıs, 2007, s.22, s. 130.

hata tutarı yüksekse, %100 inceleme ya da yüksek örnek hacmini kullanmak uygun olabilir.²¹⁹

Bağımsız denetimde örnekleme yöntemleri genel olarak iki grupta incelenmektedir:

3.5.1.11.2.1. İstatistiksel Olmayan Örnekleme

İstatistiksel örneklemeyle karşıt olarak istatistiksel olmayan örnekleme, olasılık kavramlarına dayanmayan ve örneklem birimlerinin seçiminde veya örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde yargı kullanılan örnekleme türüdür.²²⁰ Bu örnekleme yöntemine iradi örnekleme yöntemi de denilmektedir.

Alacak hesaplarını teyit etmek için bu örnekleme yöntemiyle teyit edilecek hesapların sayısı şu şekilde belirlenebilir:²²¹

- Bakiyesi 100.000 lirayı aşan bütün hesaplar,
- Bakiyesi 10.000 liradan daha az ve vadesi altı ayı geçmiş hesapların % 50'si,
- Altı aydır hiçbir hareket göstermeyen hesapların % 10'u,
- Alacak bakiyesi veren beş hesap,
- Sıfır bakiyeli hesapların % 5'i,
- Diğer hesapların %25'i gibi.

3.5.1.11.2.2.İstatistiksel Örnekleme Yöntemi

İstatistiki örnekleme, istatistiksel olmayan örneklemenin sakıncalarını ortadan kaldırarak örneklemenin daha sistematik, bilimsel ve objektif olarak yapılmasını sağlar. Bir ana kütleden tesadüfi örnek alınmasını sağlar.²²²

Bir istatistiksel örnekleme aşağıdaki koşulları taşımalıdır:²²³

²¹⁹ Bertan Karaimer, **Uluslararası Denetim Standartları (ISA) ve Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim**, www.dosya.izsmmmo.com/documan/ds_seminer5.ppt, 20.04.09.

²²⁰ Erdoğan, s. 203.

²²¹ Gürbüz, s. 118.

²²² Aksoy, Tüm Yönleriyle Denetim AB İle Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma, s. 225.

²²³ Erdoğan, s. 203.

- Birimleri rassal (tesadüfi) olarak seçilmiş olması gereken örneklem, evrenin tüm karakteristiklerini yansıtır nitelikte olmalıdır.
- Örneklem sonuçları, niceliksel veya matematiksel olarak değerlendirilebilmelidir.

İstatistiki örnekleme modelleri nitelik ve nicelik örnekleme olarak ikiye ayrılır. Bunlar aşağıdaki tabloda açıklanmıştır:

Tablo 10: Örneklem Yöntemleri ve Örneklem Amaçları

Örneklem Yöntemi	Test Türü	Amaç
Nitel örnekleme	Kontrol (Uygunluk) Testi	Evrendeki kontrol prosedürlerindeki sapma oranının evrenden seçilmiş örnekler yardımıyla tahmin etmek.
Nicel Örneklem	Maddi Doğruluk Testi	Evrendeki parasal tutarlardaki hataların evrenden seçilmiş örnekler yardımıyla tahmin etmek.

Tablo 11: Örneklem Yöntemleri ve Amaçları

3.5.1.11.2.3. Zümrelere Göre Örneklem

Bir ana kütleye ait inceleme birimleri nitelikleri açısından incelenir. Örneğin; alacaklarla ilgili bir belgede bulunması gerekli nitelikler olarak şunlar sayılabilir:²²⁴ (a) kıymet hareketini doğuran olay, (b) tutar, (c) tarih, (d) imza. Alacaklarla ilgili bir zümrelere göre örnekleme şu şekilde yapılabilir:²²⁵

- Belgeler alacağın kaynağı itibariyle bir ayırma tabi tutulur (A'dan olan alacaklar).
- Belgeler değerlerine göre bir ayırma tabi tutulur (10.000 TL'ye kadar olan alacaklar).
- Belgeler belirli dönemler itibariyle ayırma tabi tutulur (Haziran ayındaki alacaklar).
- Belgeler imza sahiplerine göre ayırma tabi tutulur (Erol Algan).

²²⁴ Güredin, Denetim ve Güvence Hizmetleri, s. 522.

²²⁵ Güredin, Denetim ve Güvence Hizmetleri, s. 523.

3.5.1.12.Alacağın Temliki

Alacak hesapları ikraz karşılığı olarak bir bankaya ya da bir mali kuruma rehin olarak verildiği zaman, bu hak hesaplarda belirtilmeli, bilançoda parantez içinde ya da dipnotlarda, rehinli alacağın parasal tutarıyla birlikte açıklanmalıdır. Borçlanma bir pasif olarak görünür. Rehinli alacaklar, borçlanmanın miktarı ve rehin edilen alacakların tahsil edilmemiş kalıntıları toplamı için banka ya da mali kurumdan teyit edilmelidir.²²⁶

Alacak hesaplarının temliki borçlanma karşılığı güvence olarak rehin işleminden, yöntem yönünden farklıdır. Alacak hesapları temlik edildiğinde mali kurumla yapılan temlik anlaşması, tüm faturalar ve dönemsel hesap özetlerinin, temliki bildiren bir ihbar taşıyarak müşterilere gönderilmesini hükme bağlayabilir.²²⁷

3.5.1.13.Tahminlerin Denetimi

Muhasebe tahminlerinin yapılması, değişikliklerin muhasebeleştirilmesi finansal tabloları önemli boyutlarda etkilemektedir. Bu değişikliklerin etkisi, muhasebe politikalarında değişiklik yapılması halinde daha da artmaktadır. Bu nedenle muhasebe tahminlerinin denetlenmesi önemlidir. Muhasebe tahminleri cari döneme ait finansal tabloları etkilemesinin yanı sıra, geçmiş döneme ait finansal tabloları da etkilemekte; gelecek dönem tablolarına bu etkisi yansımaktadır.²²⁸

İşletmelerde muhasebe tahmini yapılırken kullanılan temel varsayımlar; “işletme dışı genel verilere” dayalı varsayımlar ve “işletme içi özel verilere” varsayımlar olmak üzere iki farklı kaynağa dayanmaktadır. Temel kural, muhasebe tahmini yapılırken yararlanılan bu varsayımlardan en uygun olanının seçilmesidir.²²⁹ Alacakları küçük tutarlardan oluşan işletmeler şüpheli hale gelen alacakları önceki yıllara göre belirlenen bir orana göre

²²⁶ Holmes, Overmyer, s. 463.

²²⁷ Holmes, Overmyer, s. 464.

²²⁸ İpek Türker, Muhasebe Tahminlerinin Denetimi, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 19, Temmuz, 2006, s. 150.

²²⁹ Türker, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, s. 148.

tahmin edebilirler. Denetçi, bu tahminlerin tutarlılığını ve geçerliliğini araştırmalıdır.

Bağımsız denetçi, bir muhasebe tahmininin, bulunduğu şartlar altında makul olup olmadığına ve gerekli olduğunda uygun şekilde açıklanıp açıklanmadığına dair yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtı elde edecek şekilde bağımsız denetim tekniklerini tasarlayarak uygulamak zorundadır. Muhasebe tahminlerindeki önemli yanlışlık riskini gösteren bağımsız denetim kanıtları, finansal tablolarda yer alan diğer kalemlerdeki önemli yanlışlık riskini gösteren bağımsız denetim kanıtlarına göre daha zor elde edilir ve daha az ikna edicidir. Bağımsız denetçinin, iç kontrol sistemi de dahil işletmeyi, faaliyet koşullarını ve çevresiyle olan ilişkilerini kavraması, işletmenin muhasebe tahminleri ile ilgili önemli yanlışlık riskinin tespit edilerek değerlendirilmesine imkan verir.²³⁰

3.5.1.14. Ticari Alacaklarda Ortaya Çıkabilecek Hata ve Hileler

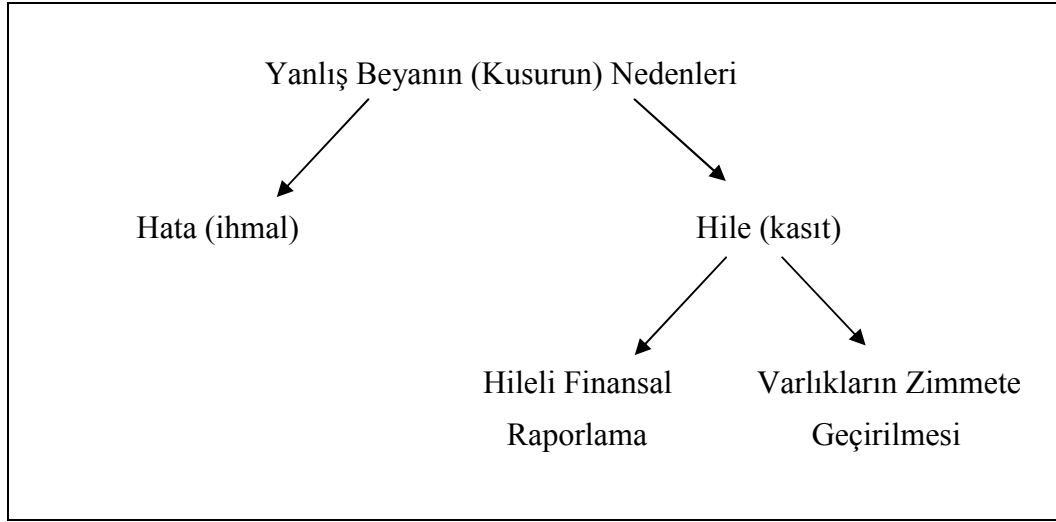
3.5.1.14.1. Hata ve Hile Kavramı

İşletmenin mali durumunu gizlemek için mali tablolarda veya muhasebe verilerinde bilerek, isteyerek yapılan düzensizliklere kasıtlı hata veya hile denir.²³¹ Hileyi hatadan ayıran başlıca faktör, finansal tabloların yanıltıcı şekilde beyan edilmesiyle sonuçlanan eylemin altında kasıt olup olmadığıdır.²³²

²³⁰ Bertan Karaimeri, **Uluslararası Denetim Standartları (ISA) ve Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim**, www.dosya.izsmmmo.com/documan/ds_seminer5.ppt, 20.04.09.

²³¹ Aksoy, Tüm Yönleriyle Denetim AB İle Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma, s. 232.

²³² Nurten Erdoğan, Hileler Karşısında Denetçinin Sorumluluğu ve SAS No: 82, **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Sayı: 6, Şubat, 2002, s. 21.



Şekil 4: Yanlış Beyanın Nedenleri

Kaynak: Mehmet Özbirecikli, Bağımsız Denetçinin Müşteri Firmanın Yolsuzluk Eylemi Karşısındaki Tutumu: Şirket Yolsuzluk Vakaları ve Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Bir İnceleme, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 18, Nisan, 2006, s. 4.

3.5.1.14.2.Ticari Alacaklarla İlgili Hatalar

Uluslararası Denetim Standartları'nın (UDS) 240. maddesinin 3. paragrafına göre “Hata” kelimesi, mali tablolarda kasıtsız yapılan, bir tutarın veya açıklamanın atlanması gibi yanlışlıklardır. Bunlara örnek olarak aşağıdaki maddeleri sıralayabiliriz.²³³

- Finansal tabloların hazırlanmasında kullanılan verileri toplarken ve bunlar üzerinde çalışırken yapılabilecek bir yanlış,
- Olayların gözden kaçırılmasından veya yanlış yorumlanmasından kaynaklanan yanlış bir muhasebe tahmini,
- Muhasebe ilkelerini uygularken, değerlendirme, gerçekleştirme, sınıflandırma, sunma ve açıklama konuları ile ilgili yapılabilecek bir hata.

Bununla birlikte muhasebenin temel ilkelerinden sapmalar, olayların gözden kaçırılmasından ve yanlış yorumlanmasından kaynaklanabilecek

²³³ Can Türker, Maddi Duran Varlıkların Bağımsız Denetimi ve Bir Uygulama, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Marmara Üniversitesi SBE, 2008, s. 89.

hatalar, varlıkların, kaynakların, gelir ve giderlerin değeri, sınıflandırılması, sunum ve açıklamalarında hata yapılabilme ihtimali her zaman söz konusudur.

Ticari alacaklarla ilgili ihtimal dahilinde yapılabilecek hatalar şu şekilde sıralanabilir:

- Hesap adında hatalar olabilir. Örneğin, alıcılar kaydedilecekken başka bir hesap yazılabilir.
- Tutarlarda hata yapılabilir. Örneğin, fatura vb. belgelerde veya muhasebe kayıtlarında tutarlar yanlış yazılabilir.
- Devir hataları olabilir. Geçmiş yıldan bu yıla hesap kalanları devredilirken hatalı devredilebilir.
- Borçluda hata yapılabilir. İşletmenin alacaklı olduğu kişi yanlışlıkla bir başkası yazılabilir.
- Zaman diliminde hata olabilir. İlgili döneme ait olmayan işlemler bu döneme alınmış olabilir.
- Belge hataları olabilir. Mal satışlarında fatura düzenlenmesi gerekirken farklı bir belge düzenlenebilir.
- Ticari alacakların yardımcı hesaplarda sınıflandırılmasında ve takip edilmesinde hatalar yapılabilir.
- İlişkili taraflardan (personel, ortaklar, iştirakler, bağlı ortaklıklar vb.) ticari nedenle kaynaklanan alacaklar Ticari Alacaklar hesap grubunda değil de Diğer alacaklar hesap grubunda raporlanabilir.
- Yardımcı hesapların bakiyelerinin toplamı ana hesabın bakiyesini vermeyebilir.
- Ticari alacaklar hesap grubunda yer alan hesaplar Tekdüzen Hesap Planı'nda yer alan hesap işlemlerinden farklılık gösterebilir. Borç kalanı vermesi gereken hesaplar alacak kalanı ya da alacak kalanı vermesi gereken hesaplar borç kalanı verebilir.

Bu hatalara “muhasebe hataları” adı da verilmektedir. Denetçi, denetimin planlanmasından denetim raporu yazılmasına kadar işletmeden ya da işletme dışındaki kişi ve kuruluşlardan kaynaklanabilecek hataları bulmaya çalışacaktır. Denetim teknik ve prosedürlerini uygulayarak hataların tespiti yoluna gidecektir. İşletme yönetiminin beyan ettiği finansal tablolardaki

hataları denetçi tespit ederek bilgi kullanıcılarının yanıltıcı bilgilerle yatırım yapmasına engel olacaktır.

3.5.1.14.3. Ticari Alacaklarla İlgili Hileler

1997 yılında yürürlüğe giren SAS (Statements on Auditing Standarts) 82. maddesinde ise; düzensizlik kavramının yerini hile almış, mali tablolardaki hilenin; mali tabloların ve varlıkların kötüye kullanımından kaynaklandığı belirtilmiştir. SAS 82. maddesinde hileli işlemler aşağıdaki şekilde sayılmıştır.²³⁴

- Mali tabloların hazırlanmasında kullanılan destekleyici dokümanlarda ve muhasebe kayıtlarında değişiklik yapılması ve bu belgelerin tahrif edilmesi,
- Mali tablolarda kasıtlı olarak hatalı gösterimlere yer verilmesi veya açıklanması gereken bilgilerin kasıtlı olarak açıklanmaması,
- Muhasebe ilkelerine kasıtlı olarak uyulmaması veya söz konusu ilkelerin yanlış uygulanması.

V.U.K'un vergi kaçakçılığı suçlarına ilişkin 359. maddesinde hürriyeti bağlayıcı suç ve cezalar şu şekilde sayılmıştır:

- (1) Defter, kayıt ve belgelerinde muhasebe hileleri yapanlar, gerçek olmayan kişiler adına hesap açanlar,
- (2) Defter ve belgeleri tahrif edenler, gizleyenler,
- (3) Sahte belge basan ve kullananlar,
- (4) Defter sayfalarını yok ederek başka sayfalar koyanlar, asıl veya suretlerini tamamen sahte olarak düzenleyenler.

Sahte belge, gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belgedir.

S.P.K.'nın 47/B-2 maddesinde yer alan; “Defter ve kayıt tutmayanlar, defter ve kayıtlarda gerçeğe aykırı hesap açan veya kayıt tutanlar ve bunlarda her türlü muhasebe hilesi yapanlar” ile aynı kanun'un 47/B-3 maddesinde düzenlenen “Kasıtlı olarak gerçeğe aykırı bağımsız denetim raporu düzenleyenler ve bu raporun düzenlenmesini sağlayanlar” için hapis ve ağır para cezası öngörülmesine ve Seri:X, No:22 sayılı Tebliğ'in 46/j maddesinde

²³⁴ Çalgan, Menteşe, Işıloğlu, Toroslu, Özcan, Kanpak, Savaş, Onur, Ağca, s. 105.

“Hatalı, eksik, yanıltıcı ve gerçeğe aykırı rapor düzenlenmesi veya bilgi verilmesi” durumunda bağımsız denetim kuruluşunun listeden çıkarılacağına ilişkin bir düzenleme yapılmıştır.²³⁵

Ticari alacaklarla ilgili yapılabilecek hileler şu şekilde sıralanabilir:

- Kredi durumu bozuk olan müşteriye vadeli mal satılabilir.
- Yüksek tutarlarda işe başlayan yeni müşteriler olabilir.
- İşletme çalışanları ile müşteriler arasında oluşan samimi ilişkiler. Personel, anlaştığı bir müşteriye diğer müşteriye tanınmayan imkanları tanıyabilir.
- Uygun olmayan iskonto oranları ve vade şartları ile mal teslimatı yapılabilir.
- Gerçekte olmayan müşterilere hesap açılabilir.
- Belgelere dayanmayan hayali kayıtlar yapılmış olabilir.
- İlgili belgede tahrifat yapılarak kayıt yapılabilir,
- Sahte belgeye dayalı kayıtlar yapılabilir.
- Peşin satılmış mal ve/veya hizmetlere ilişkin kayıtlar kredili satış yapılmış gibi muhasebeleştirilmiş olabilir.
- Ticari belgeler, gerçekte yapılan işlemten daha az veya daha fazla şekilde düzenlenebilir. (Muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge)
- Ticari belgelerde oynamalar yapılabilir.
- Muhasebe kayıtlarının ticari belgelerde yer alan tutarlara göre muhasebeleştirilmesi yapılmamış olabilir.
- Kayıt dışı mal ve hizmet satışları olabilir.
- Kasden yapılan tutar hataları olabilir. Örneğin, 500,00 TL’nin 5.000,00 TL yazılması gibi.
- Bilinçli yapılan mükerrer kayıtlar ya da bazı tahsilat kayıtlarının atlanması olabilir.
- Banka ve havale giriş-çıkışlarında bilinçli bir biçimde yapılan kayıt atlamaları olabilir.
- Kayıtlarla mali tabloların uyumlu olmamasına rağmen uyumlu gibi gösterilmesi söz konusu olabilir.
- Zamanından önce mal sevkiyatı yapılabilir.

²³⁵ Çalgan, Menteşe, Işıloğlu, Toroslu, Özcan, Kanpak, Savaş, Onur, Ağca, s. 105.

- Sağlam mallar, düşük kaliteli veya defolu niteliği ile satılabilir.
- Depo sorumlusu, çalmış olduğu malları düşük fiyattan müşterilere satabilir.
- Müşterilere ödemeler konusunda çeşitli dengesiz yararlar sağlanabilir.
- Borç ödenmiş gibi gösterilebilir veya değersiz alacak durumuna getirilip kapatılabilir.

Gerçek olmayan tutarlara göre fatura düzenlenmesi en yaygındır. Bazen elde olunacak farkı aralarında bölüşmek üzere, müessesenin bir memuru, alıcı ya da satıcı, üçüncü bir kişinin suç ortaklığını sağlayarak, doğru olmayan faturalar düzenlerler ya da kabul edebilirler. Bazen de alıcıyla satıcı aralarında vergi kaçırma amacıyla anlaşabilirler.²³⁶

Alt ortaklıkların iade ve indirim hesaplarına, dönemin kapanmasından sonra yapılan alacak kayıtları, bu konuda yönetim hilesi olasılığı bulunması nedeniyle incelenmelidir.²³⁷

Muhasebe işlemlerini bilgisayar ortamında gerçekleştirilmesi elektronik ticaret ve fon transferleri hilelerin belgelendirilmesini güçleştirmekte, bu durum da hileler için yeni olanaklar yaratmaktadır. Elektronik veri değişiminde müşteri siparişleri kağıtsız ortamda elektronik olarak gönderilmekte, fon transferleri imzalı bir çek olmaksızın sadece bir banka referans numarası ile gerçekleştirilmektedir. Uygun kontroller yapılmadan işlem kayıtları bilgisayar kütüklerinden hemen silinebilmekte, mevcut olmayan mal iadeleri yapılabilmektedir.²³⁸

İç denetçinin iç kontrol ortamında etkin bir biçimde çalışması, finansal tablolarda önemli hata ve hilelerin ortaya çıkma riskini önemli ölçüde kaldırır. Dolayısıyla etkin bir iç denetçi çalışması, bağımsız denetçinin karşılaştığı kontrol riskini azaltır.²³⁹

²³⁶ Gérard Salato ve Alain Ghez, **Muhasebelerin Denetimi**, Nusret Beygo ve Cevdet Yalçın Çeviren(çev.), Ankara: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayını, 1974, s. 50.

²³⁷ Holmes, Overmyer, s. 460, 461,

²³⁸ Erdoğan, Muhasebe ve Denetime Bakış, s. 18.

²³⁹ Murat Kiracı, Hile Riski Değerlemesinin ve Hileleri Bulmanın Denetimin Etkinliğindeki Rolü ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı:14, Ocak, 2005, s. 111.

3.5.1.14.4. Transfer Fiyatlandırması

Kurumlar, ilişkili kişilerle, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılır.

İlişkili kişi; kurumların (1) Kendi ortakları, (2) Kurumların veya ortaklıkların ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile, (3) İdaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumlar, (3) Ortakların eşleri, (4) Ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları ilişkili kişi sayılır. İlişkili kişi, işletmenin en az % 10 oranında ortağı olduğu kişi ve kurumdur.

İlişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade eder. Kurumlar, ilişkili kişilerle yaptığı işlemlerde uygulayacağı fiyat veya bedelleri, aşağıdaki yöntemlerden işlemin mahiyetine en uygun olanını kullanarak tespit eder:²⁴⁰

- (1) Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi: Bir mükellefin uygulayacağı emsallere uygun satış fiyatının, karşılaştırılabilir mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan ve aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı piyasa fiyatı ile karşılaştırılarak tespit edilmesini ifade eder.
- (2) Maliyet artı yöntemi: Emsallere uygun fiyatın, ilgili mal veya hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kar oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanmasını ifade eder.

²⁴⁰ Özkan Cengiz, **Transfer Fiyatlandırması, Kontrol Edilen Yabancı Kurum ve Örtülü Sermaye'ye İlişkin Form**, <http://www.muhasabetr.com/dosyagonderupload20090419transfer.pdf>, 20.04.2009

- (3) Yeniden satış fiyatı: Emsallere uygun fiyatın, işlem konusu mal veya hizmetlerin aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilere yeniden satılması halinde uygulanacak fiyattan, makul bir brüt satış karı düşülerek hesaplanmasını ifade eder.
- (4) Emsallere uygun fiyata yukarıdaki yöntemlerden herhangi birisi ile ulaşma olanağı yoksa mükellef, işlemlerin mahiyetine uygun olarak kendi belirleyeceği diğer yöntemleri kullanabilir.

Denetçi, işletmenin ilişkili kişi ve kuruluşlarla yapmış olduğu mal satışlarını emsal fiyat ile faturalandırıp kayıtlara aktardığını denetlemelidir. Bunun için transfer fiyatlandırması çerçevesinde ilişkili taraflara yapılan mal ve hizmet satışlarının faturalarını incelemeli, faturalandırmaya dayalı muhasebeleştirilmenin yapılıp yapılmadığı kontrol edilmeli ve finansal tablolarda ilişkili kişilerle yapılan işlemlerin açıklaması dipnotlarda yer alıp almadığı kontrol edilmelidir.

3.5.1.15. Ticari Alacakların Tek Düzen Hesap Planına Göre Hesap İşleyişlerinin Denetimi

Ticari alacak hesaplarının işleyiş kuralları ve bakiyelerinin doğruluğu denetlenir. Alıcılar, Alacak Senetleri, Verilen Depozito ve Teminatlar ile Şüpheli Ticari Alacaklar hesapları artışlarda borç kayıt edilir, azalışlarda alacak kaydı yapılır ve borç kalanı verir ya da kalan vermez. Alacak Senetleri Reeskontu, Kazanılmamış Finansal Kiralama Gelirleri ve Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı hesapları ise alacak kalanı verir ya da kalan vermez. Bu hesapların artışları alacak, azalışları ise borç kaydı yapılarak muhasebeleştirilir.

Bağımsız denetçi açılış bakiyelerinin, uygun muhasebe politikaları ile ilgili uygulamaları yansıtıp yansıtmadığı ve bu politikaların tutarlı bir şekilde cari dönemde uygulanıp uygulanmadığını dikkate almak zorundadır. Muhasebe politikalarında veya bu politikaların uygulanmasında değişiklikler olması durumunda, bağımsız denetçi bunların uygunluğunu, doğru olarak uygulanıp

uygulanmadığını ve finansal tablolarda uygun şekilde gösterilip yeterli derecede açıklanıp açıklanmadığını da gözden geçirir.²⁴¹

Herhangi bir suretle alacak bakiyesi veren hesabın sebebinin araştırılması, eğer işlemler doğru ise tutarın 340 Alınan Sipariş Avansları hesabına virmanlatılması gerekir.²⁴²

Denetçi, kayıtların işleyişini Tekdüzen Hesap Planı'ndaki işleyiş kurallarına göre denetlemelidir. Kayıt sistemlerini ileriye doğru ya da geriye doğru izleyerek söz konusu olabilecek hata ve hilelerin ortaya çıkarılmasına çalışmalıdır.

3.5.1.16. Ticari Alacaklar Hesap Grubunun Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları

3.5.1.16.1. Alıcıların Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları

Denetim amacı, niteliği itibariyle işletmenin sahip olduğu ticari mahiyetteki senetsiz alacakların gerçekliğini ve muhasebe kayıtlarının doğruluğunu ve uygunluğunu tespit etmektir.²⁴³

Alıcılar hesaplarının denetimi, öteki üçüncü kişiler hesaplarının denetiminde olduğu gibi, kasa, bankalar ve posta çekleri hesaplarında yapılmış yolsuzlukların ortaya çıkarılmasına yardımcı olur. Bazı kez, satışların denetimi anlamına gelir. Alacakların değerlemesiyle ilgili düzensizlikleri ortaya çıkarmaya olanak verir.²⁴⁴

Borç kayıtlarının kanıtlayıcı belgeleri faturalar ya da onların ikinci örnekleridir. Alacak kayıtlarının kanıtlayıcı belgeleriye, kasa, banka, posta çeki ve alacağı belirten belgelerdir.²⁴⁵

²⁴¹

<http://www.meslekipaylasim.com/modules.php?name=News&file=article&sid=346>, 20.04.2009

²⁴² Ataman, Hacırüstemoğlu, Bozkurt, s. 298.

²⁴³ Aksoy, Tüm Yönleriyle Denetim AB İle Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma, s. 850.

²⁴⁴ Salato, Ghez, s. 132.

²⁴⁵ Salato, Ghez, s. 137.

Aşağıdaki dengenin sağlanıp sağlanmadığı kontrol edilmelidir, dengenin tutmaması halinde nedenlerinin araştırılması gerekir: ²⁴⁶

Alicılar Hesabına Yapılan Alacak Kaydı	+
Dönem Sonu Alicılar Hesabının Borç Bakiyesi	+
<u>Dönem Başı Alicılar Hesabının Borç Bakiyesi</u>	-
Satışlar	x

Örnekleme yoluyla müşterilere doğrulama mektupları gönderilir. Gelen cevaplarla müşteri yardımcı hesapları arasındaki uyum kontrol edilir. Müşterilerle yapılan sözleşmelere bakılır ve sözleşme şartlarının yerine getirilip getirilmediği incelenir.

3.5.1.16.2. Alacak Senetlerinin Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları

Amaç, alacak senetlerinin gerçekliğini, muhasebe kayıtlarının doğruluğunu ve işlemlerin uygunluğunu tespit edebilmektir.

Muhasebe yönünden alacak senetleri hesabının denetimine geçmeden önce, bilinmesi gereken ve tespit edilmesi yarar sağlayan bazı hususların, denetçi tarafından ortaya konulmasında zorunluluk vardır. Denetçinin, alacak senetleri ile ilgili olarak tutulan hesap sayısını; bu hesabın gerçek senet varlığını gösterip göstermediğini; çek işlemlerinin senetler arasında mı, yoksa kasa işlemleri arasında mı yer aldığını; senetlerin kimin tarafından saklandığını; senetlerin düzenlenmesinde ne gibi faktörlerin etkili olduklarını; senetler gerçek işlemler sonucu olarak mı, yoksa ticarete ilişkin olmayan işlemler sonucu mu düzenlenip düzenlenmediğini öğrendikten sonra denetime başlamasında büyük yarar vardır. ²⁴⁷

Alacak senetleri, (a) elde; (b) tahsile gönderilmiş; (c) iskonto edilmiş; (d) karşılık olarak rehin edilmiş; ya da bilanço tarihinden sonra ve denetimden önce ödendiğinde sahibine iade edilmiş olabilir. Eğer elde yalnızca birkaç senet kalmışsa, bunlar, doğruluklarını saptamak amacıyla, uygun biçimde

²⁴⁶ Ataman, Hacırüstemoğlu, Bozkurt, s. 298.

²⁴⁷ M. Ali Aktuğlu, **Denetleme ve Revizyon**, 3. Baskı, İzmir: Barış Yayınları, 1996, s. 166.

düzenledikleri, miktarları, kanıt olarak kullanılması, noter onayı ve imza yönlerinden incelenmelidir.²⁴⁸

Alacak senetlerinin mülkiyeti kontrol edilir. Bunun için senedin bulunduğu yere doğrulama yapılır. Alacak senetlerinin yaşlandırılması yapılarak tahsil kabiliyetleri araştırılır. Tahsil edilmiş senetlerin kasa ya da bankaya nakit girişi kayıtlarda bulunup bulunmadığı kontrol edilir. Şüpheli hale gelen alacak senetlerinin şüpheli ticari alacaklara aktarılması sağlanır.

Alacak senetleri kayıt sistemi fatura ve senetle bağlantılı olarak ileriye doğru kayıt sistemi izlenerek mali tablolardaki doğruluğu araştırılır ya da mali tablolardan yola çıkılarak geriye doğru kayıt sistemi izlenerek senet ve faturayla ilişkisi kontrol edilir.

SPK tarafından 2008/16 sayılı Haftalık Bülteninde yayınlanan Seri: XI, No: 29 “Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği” uyarınca düzenlenecek Finansal Tablo ve Dipnot Formatlarına İlişkin Duyuru’da ilişkili taraflarla yapılan ticari işlemler ilişkili Taraf İşlemleri Dipnotunda açıklanmalıdır.

3.5.1.16.3. Alacak Senetleri Reeskontunun Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları

Senetli ve senetsiz tüm alacakların ve alınan vadeli çeklerin reeskonta tabi tutulması gerekir.

Depozito, teminat veya avans amacıyla alınmış senetler, henüz hasılatla dönüşmediğinden, bunlar için reeskont uygulanmaz. Yabancı paraya bağlı alacaklar için de reeskont uygulanmalıdır. Vadeli çekler ve senetsiz alacaklar için hesaplanan reeskont faiz giderleri ile ticari alacaklar dışındaki alacaklar için hesaplanan reeskont faiz giderleri kanunen kabul edilmeyen giderdir.²⁴⁹

Denetçi, söz konusu alacakları vadelerine göre listeler. Reeskont hesaplamasına esas olan faiz oranının nasıl belirlendiğini tespit eder. Reeskont hesaplamalarının mekanik ve kayıtsal doğruluğunu inceler.

²⁴⁸ Holmes, Overmyer, s. 500.

²⁴⁹ Gücenme, s. 76.

3.5.1.16.4. Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirlerinin Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları

Finansal kiralama sözleşmesinde yer alan bilgilerle muhasebe kayıtlarının doğruluğu araştırılır. Finansal kiralama sözleşmesinden kaynaklanan alacakların vadelerine göre sınıflandırılması kontrol edilir. Hesaplamaya esas faiz oranları ve hesaplamaları kontrol edilerek ilgili finansal kiralama sözleşmesi gereğince borçluya doğrulama mektubu gönderilir.

Finansal kiralama sözleşmesinde kiralayan işletmeden gelen doğrulama mektupları ile işletme kayıtlarının uygunluğu denetçi tarafından araştırılır.

3.5.1.16.5. Verilen Depozito ve Teminatlar Hesabının Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları

Niteliği itibariyle işletmenin bir sözleşme veya bir işe karşılık olarak geri alınmak üzere verdiği depozito ve teminatların doğruluğunu ve uygunluğunu tespit etmektir. Depozito ve Teminat ile ilgili bir tablo hazırlanır ve örnekleme yapılarak seçilen kayıtların denetimi yapılır. Bu kayıtlar belgelerle karşılaştırılır. Ayrıca hükmü kalmamış depozitolar tespit edilip, bunların tahsil yoluna gidilmesi istenmelidir. Değerlemesi yapılır. Bu hesap kayıtları içerisinde ortaklar ve şirketin ortak olduğu kurumlara ait depozito ve teminatların olması halinde bunların işle ilgili olma ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nun (KVK) örtülü kazanç ve sermaye hükümleri açısından kontrolü yapılır.²⁵⁰

Depozitolar sözleşmeye, açık artırmaya , kamu yararına çalışan kurumların hizmetlerine, ihalelere katılmaya vb. dayanır. Bazı hallerde, depozitolar teyit edilmelidir; kamu hizmetlerinden yararlanma gibi hallerde yazışma ve makbuzlar incelenmelidir. Taşıma teşebbüsleri, sigorta ortaklıkları ve diğerlerinden alacaklar, sözlü soruşturma, yazışmaların gözden geçirilmesi ve dosyalanmış ve onaylanmış alacak istemi dilekçeleri kopyalarının incelenmesi yoluyla kanıtlanmalıdır. Zararın kanıtları ayrıca incelenmelidir.²⁵¹

²⁵⁰ Aksoy, Tüm Yönleriyle Denetim AB İle Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma, s. 854, 855.

²⁵¹ Holmes, Overmyer, s. 463.

SPK tarafından yayımlanan 2008/16 Haftalık Bültenince Verilen Depozito ve Teminatlar “Ticari Alacaklar” hesap grubunda değil, “Diğer Alacaklar” hesap grubu içerisinde raporlayacaktır. Bağımsız denetçi, verilen depozito ve teminatları “Diğer Alacaklar” hesap grubunda olup olmadığını denetleyecek, eğer değilse çalışma kağıtlarında kendisi “Diğer Alacaklar” olarak not alacaktır.

3.5.1.16.6. Diğer Ticari Alacakların Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları

Niteliği itibarıyla işletmenin sahip olduğu ticari mahiyetteki diğer alacakların gerçekliğini ve muhasebe kayıtlarının doğruluğunu ve uygunluğunu tespit etmektir. Bu hesabın işleyişinin tek düzen hesap planına uygun olduğuna dair kontrol yapılır. Hesap bakiyesinin muhasebe kayıtları ile mutabakatı kontrol edilir. Bu hesap kayıtlarında yer alan hareketlerden örnekleme yapılarak belgeler ile karşılaştırılır ve mutabakatı sağlanır. Grup içi şirket alacakları ve fiyatlandırma politikalarının emsallerine uygunluğu ve muhasebe kayıtları açısından kontrol edilir. Hesabın değerlemesi kontrol edilir. Uzun zamandan beri tahsil edilmeyen alacaklar varsa tahsil edilmeme nedenleri araştırılır.²⁵²

3.5.1.16.7. Şüpheli Ticari Alacakların Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları

Kredilendirme bölümünün başarısızlığı veya müşterilerden doğan çeşitli nedenlerle borcun tahsil edilememesi mümkündür. Bu gibi durumlarda alacağın azaltılması, uygun karşılığın ayrılması ve ilgili giderin yazılması gerekmektedir.²⁵³

Tahsili şüpheli hale gelmiş ticari alacaklar normal alacaklardan ayrılarak şüpheli ticari alacak karşılığı ayrılması muhasebenin temel kavramlarından “ihtiyatlılık kavramı” gereğidir. Bu sayede, işletmenin mali durumu ve performansının olduğundan iyi gözükmesi önlenecektir. Şüpheli

²⁵² Aksoy, Tüm Yönleriyle Denetim AB İle Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma, s. 855, 856.

²⁵³ Bozkurt, Muhasebe Denetimi, s. 256.

ticari alacaklar karşılığı “dönemsellik kavramı” gereği alacağın şüpheli hale geldiği dönemde ayrılmalıdır.

Denetçi, alacakların yaşlandırılma listesini temin ederek tahsil günü geçmiş alacak senetlerini tespit etmelidir. Bu alacakların şüpheli ticari alacaklar içine alındığı kontrol edilmelidir. İşletmenin kredili satışları içerisinde şüpheli alacakların oranına bakılır. İşletmenin kredili satış politikasının başarısı ya da başarısızlığı denetçi tarafından değerlendirilerek bir görüşe ulaşılır.

Bu hesabın işleyişinin tek düzen hesap planına uygun olduğuna dair kontrol yapılır. Hesap bakiyesinin muhasebe kayıtları ile mutabakatı kontrol edilir. Alacaklar, şüpheli hale geldiğinde ilgili hesaplardan bu hesaba aktarılmalıdır. Yaşlandırma cetveli yardımıyla şüpheli ticari alacak ile geçmiş dönemler şüpheli ticari alacakları karşılaştırılır.

3.5.1.16.8. Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı Hesabının Denetiminde Yapılması Gereken Doğrulama Çalışmaları

Tahsil edilemeyen bir alacak işletme için bir gider veya zarardır. Ancak tahsil edilememesi kesinleşmemiş olan fakat tahsil edilemeyeceği beklenen şüpheli alacağın da ihtiyatlılık kavramı gereği gider yazılması gerekir. Bilançoda alacakların net büyüklüğü gösterilir, ancak şüpheli alacak kalanı ile birlikte şüpheli alacak karşılığının bir indirim olarak gösterilmesi açıklayıcı bilgi verir.²⁵⁴

Bu hesabın işleyişinin tek düzen hesap planına uygun olduğuna dair kontrol yapılır. Hesabın bakiyesinin muhasebe kayıtları ile mutabakatı kontrol edilir. Karşılık ayrılan alacaklar için teminat olup olmadığına bakılır. Varsa karşılığın teminatı aşan kısım için mi ayrıldığına bakılır.

Önceki dönemde ayrılan şüpheli alacaklardan değersiz hale gelen veya tahsili imkansız olan alacaklar ile bu tutarlardan cari dönemde tahsil edilenlerin 671 Önceki dönem Gelir ve Karlar Hesabına alınıp alınmadığının denetimi, vergi kanunları açısından gerekli şartları taşıyanların mali karın tespitinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınıp alınmadığının denetimi,

²⁵⁴ Cemalcılar, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, s. 4.

karşılık ayrılmış alacakların kısmen veya tamamen tahsil edilmesi halinde tahsil edilen kısmının 644 Konusu Kalmayan Karşılıklar hesabına gelir kaydedildiğinin test edilmesi gerekir.²⁵⁵

3.5.1.17. Ticari Alacaklar Hesap Grubunda Değerleme ve Hesaplamaların Denetimi

Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre alacaklar bilançoda tahsil edilebilir değerleriyle gösterilir. Bu nedenle alacakların bilanço gününe indirgenmiş değerlerinin hesaplanması gerekir. Alacaklar değerlemeye tabi tutulurken karşılaşılan en önemli sorun bunların tahsil kabiliyetinin belirlenmesidir. Burada yapılabilecek bir hata hem bilançoyu ve hem de gelir tablosunu etkileyecektir. Dolayısıyla denetçi yalnızca alacakların brüt tutarlarının doğrulanmasıyla ilgili değildir. Denetçi gerekli incelemeleri yaparak değersiz veya tahsili imkansız hale gelen alacakların kayıtlardan uygun olarak silindiğine, ileride tahsil edilemeyeceği düşünülen alacaklar için uygun karşılıkların ayrılmış olduğuna güven getirmelidir.²⁵⁶

3.5.1.17.1. Vergi Mevzuatına Göre Değerleme ve Hesaplamaların Denetimi

Vergi Usul Kanunu'na göre senetsiz alacaklar, verilen depozito ve teminatlar, diğer ticari alacaklar hesapları mukayyet değerle değerlendirilmelidir. Alacak senetleri ise ya mukayyet değerle, ya da tasarruf değeri ile değerlendirilir. Tasarruf değeri, bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde sahibi için arz ettiği değerdir. Alacak senetleri, tasarruf değerle değerlemeye tabi tutulursa, işletme borç senetlerini de tasarruf değerle bilançoda göstermelidir. Denetçi, tasarruf değerlemesine esas reeskont hesaplamalarını kontrol eder. Hesaplanan alacak senedi reeskontunu 657 Reeskont Faiz Giderleri hesabına dönem sonunda borç olarak kaydedildiğinin kontrolünü yapar. Ertesi dönem başında ise bu reeskont 647 Reeskont Faiz Gelirleri hesabına alacak yazılarak iptal edilir.

²⁵⁵ Ataman, Hacıüstemoğlu, Bozkurt, s. 301.

²⁵⁶ Kefelioğlu, Mali Çözüm Dergisi, <http://www.ismmmo.org.tr/htmldergikonu.asp?id=8550&did=62&dad=MALİ%20ÇÖZÜM%20DERGİSİ%20Sayı:59%20NİSAN%20MAYIS%20HAZİRAN%202002>, 04.05.2009.

V.U.K. 323. maddesine göre bir alacağın şüpheli hale gelebilmesi için dava ve icra safhasında olması gerekir ya da yazı ile birden fazla istenmesine rağmen tahsil edilemeyen dava açmaya değmeyecek kadar tutarı küçük olacak olması gerekir. Şüpheli alacağa karşılık ayrıldığında 654 Karşılık Giderleri hesabı borçlandırılmalı, 129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı Hesabı alacaklandırılmalıdır. Karşılık ayrıldıktan sonra tahsil edilmişse karşılığın iptali için 644 Konusu Kalmayan Karşılıklar Hesabı alacaklandırılır. Değersiz hale gelen alacaklardan tahsilat yapıldığında gelir kaydı için 671 Önceki Dönem Gelir ve Karları Hesabı alacaklandırılır. Denetçi, tüm bu işlemlerin doğruluğunu kontrol etmelidir.

3.5.1.17.2. Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Değerleme ve Hesaplamaların Denetimi

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre alacakların sınıflandırılmasının uygunluğu araştırılır. Alacakların değerlemesi gerçeğe uygun değerle yapıp yapılmadığı ve hesaplamasının doğruluğu kontrol edilir. Yabancı paralı alacakların kur değerlemesi 646 Kambiyo Karları ve 656 Kambiyo Zararları hesapları ile karşılaştırılır. Kısa vadeli ve uzun vadeli alacaklar, grup içi ticari nedene dayanan şirket alacakları, personel, iştirak, bağlı ortaklık vb. şekilde sınıflandırılması kontrol edilir. Grup içi şirket alacakları ve fiyatlandırma politikaları muhasebe kayıtları açısından kontrol edilir. Alacakların yaşlandırması yapılır, tahsil kabiliyeti alacakların devir hızı, ortalama tahsil süresi hesaplanarak belirlenir.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre tüm alacaklara vadelerine göre reeskont hesaplanmaktadır. Yapılan reeskont hesaplaması kontrol edilir. Reeskont hesaplamasında esas alınan faiz oranı kontrol edilir. Türkiye Muhasebe Standartlarına göre alacağın bugünkü değerine indirgenmesinde veya satış bedelinin gerçeğe uygun değere indirgenmesinde kullanılacak faiz oranı,

a) Borçlanan ile aynı kredibilite derecesine sahip benzer finansman işlemlerinde geçerli olan faiz oranı, veya

b) Alacağın nominal değerini mal veya hizmetin peşin fiyatına eşitleyen iskonto haddi olmalıdır.²⁵⁷ Bu oran etkin faiz oranıdır.

Reeskont formülü : $A - [A \times 360 / (360 + m \times t)]$

A: Alacağın değeri, m: Faiz oranı, t: Vadeye kadar olan gün sayısı.

Reeskont hesaplamasında kullanılan faiz oranı ve hesaplaması kontrol edilir. Vadesi dolan tahakkuk eden reeskont tutarlarının 642 Faiz Gelirleri hesabına aktarılıp aktarılmadığı kontrol edilir. Vadesi dolmayan kısmının ise 122 Alacak Reeskontları hesabında aktif düzenleyici pasif hesapta alacağı azaltacak ve gerçeğe uygun değere indirgeyecek şekilde sunulup sunulmadığı kontrol edilir.

3.5.1.18. Ertelenmiş Vergi Etkisi

Kurum kazancı, ticari kar esas alınarak belirlenmektedir. Ticari kardan mali kara geçiş yapabilmek için ticari kara vergi açısından kabul edilmeyen giderler ve diğer unsurlar ilave edilirken vergiye tabi olmayan gelirler ve diğer unsurlar düşülür. TMS 12 Gelir Vergileri Standardı ise verginin hesaplanmasında temelde ticari karı esas almaktadır. Bu durum, ertelenmiş vergi varlığı ve ertelenmiş vergi yükümlülüğünün finansal tablolarda gösterilmesini gerekli kılmaktadır.

Gelirlerden gelecekte vergi yükü olmayacak gelirler ile gelecekte indirimi sözkonusu olmayan giderler sürekli farklılıklar olarak adlandırılır ve ticari karın hesaplanmasında nazara alınmaz. Cari dönemde vergiye tabi olmamakla beraber gelecek dönem veya dönemlerde vergiye tabi olabilecek gelirler ile cari dönemde indirimi kabul edilmeyen ancak gelecek dönem veya dönemlerde indirilecek giderleri, yasal oranların üzerinde ayrılmış amortisman giderlerini geçici farklılıklar olarak belirlemektedir.²⁵⁸

Varlıkların muhasebe değeri vergi değerinden büyükse ertelenmiş vergi borcu, varlıkların muhasebe değeri vergi değerinden küçük ise ertelenmiş vergi alacağı oluşur.

²⁵⁷ Örtten, Kaval, Karapınar, s. 268, 269.

²⁵⁸ Örtten, Kaval, Karapınar, s. 155, 156.

Borçların muhasebe değeri vergi değerinden büyük ise ertelenmiş vergi alacağı, borçların muhasebe değeri vergi değerinden küçük ise ertelenmiş vergi borcu meydana gelir.

Ticari alacaklarla ilgili senetsiz alacaklara ayrılan reeskontlar, şüpheli ticari alacaklar karşılığı ve daha sonra tahsil edilen veya değersiz hale gelen alacakların karşılık iptali vergi farklılıkları oluşturmaktadır. Senetsiz alacakların reeskont giderleri varlığı vergi değerinden düşük gösterdiği için ertelenmiş vergi varlığı (alacağı) oluşturmaktadır. Şüpheli ticari alacaklar karşılığı; kanuni hükümlere göre ayrılmamışsa, varlığı vergi değerinden düşük gösterdiği için yine ertelenmiş vergi varlığı (alacağı) oluşturmaktadır. Karşılık giderlerinin iptali (konusu kalmayan karşılıklar) ve alacağın kanuni hükümlere göre değersiz hale gelmesi halinde ise önceden yapılan vergi alacağı kaydının düzeltilmesi için ertelenmiş vergi yükümlülüğü (borcu) olarak muhasebeleştirilmelidir.

3.6. TİCARİ ALACAKLAR DENETİMİNİN TAMAMLANMASI

3.6.1. Çalışmanın Tamamlanması

Denetçi, bütün incelemelerini bitirdikten sonra, unutulmuş veya eksik bırakılmış bir işin olmadığını ve çalışma kağıtlarının tamamı, son tetkike ve dosyalanmaya hazır olduğunu araştırır. Bu işlerin tamamlanmasıyla ancak denetim raporunu yazmak mümkün olur.²⁵⁹

3.6.1.1. Şarta Bağlı Borçların ve Zararların İncelenmesi

Gelecekte gerçekleşmesi kesin olmayan borçlar ve zararlar “şarta bağlı borçlar ve zararlar” olarak adlandırılır. Denetçi, şüpheli alacaklarla ilgili şarta bağlı zarar oluşumu olup olmadığını incelemelidir. İlgili borçlulardan bilgi alarak şarta bağlı zararların oluşumu ile ilgili bilgi almalıdır.

3.6.1.2. Bilanço Sonrası Olayların Gözden Geçirilmesi

Bilanço tarihinden bağımsız denetim raporunun kesinleştiği tarihe kadar geçen süre içinde mali tabloları etkileyebilecek önemli olayların varlığının tespit edilmesi halinde söz konusu hususlar, mali tablo dipnotlarında

²⁵⁹ Çömlekçi, s. 167.

açıklanmamışsa, rapora ek bir açıklama paragrafı yazılarak bu durum belirtilir.²⁶⁰

Bilanço tarihi itibarıyla bir alacağın tahsil edilebilirliğine ilişkin yapılan tahmini etkileyen olay; bilanço tarihinden sonra alacağın tahsil edilmesi veya tahsil edilemeyeceğinin kesinlik kazanmasıdır. Bilanço tarihinden sonra, borçlunun iflas ettiğine ilişkin belge, denetçi için ek kanıttır.²⁶¹

3.6.1.3. Denetlenen İşletmeden Beyan Mektubunun İstenmesi

Denetçi, işletme yönetimi ve personelden alınan sözlü beyanları yazılı hale getirmek ve kanıtlanması için işletme yönetiminden yazılı beyan mektubu ister.

Denetçi, müşterisinden hesaplarını ve alacak senetlerini içeren yazılı bir belge istediğinde, bu belgenin veznedar ve kredi yönetmeni tarafından imzalanması gereklidir.²⁶²

3.6.2. Sonuçların Değerlendirilmesi

3.6.2.1. Kanıtların Yeterliliğinin Değerlenmesi

Denetçi, denetlenmesi gereken konuların test edilmiş olup olmadığına karar vermek için kanıtların yeterliliğini değerlendirir.

3.6.2.2. Önemlilik Düzeyinin ve Denetim Riskinin Son Defa Ölçülmesi

Denetim raporu yazılmadan önce önemlilik düzeyi ve denetim riski başlangıçta belirlendiği gibi geçerliliğini koruyup korumadığı, bir değişikliğe gidilmesi gerekip gerekmediği denetçi tarafından son defa değerlendirilir.

²⁶⁰ Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi Şirketlerde Bağımsız Denetim ve Muhasebe Standartları, s. 8.

²⁶¹ Çalgan, Menteşe, Işıloğlu, Toroslu, Özcan, Kanpak, Savaş, Onur, Ağca, s. 90,91.

²⁶² Holmes, Overmyer, s. 470.

3.6.2.3. Denetlenen İşletmeden Hataların Düzeltilmesinin İstenmesi

Denetçi, denetim sürecinde bulduğu hataları çalışma kağıdına kaydetmektedir. Denetçi, denetlenen işletmeye bu hataların giderilmesi için düzeltme kayıtlarını vererek, muhasebe defterlerinde gerekli düzeltmelerin yapılmasını ister.

3.6.2.4. Çalışma Kağıtlarının Gözden Geçirilmesi

Denetçi, denetim sırasında düzenlediği çalışma kağıtlarını denetim raporunda görüşü belirtmeden önce gözden geçirir. Denetçi, denetimle ilgili tüm önemli bilgileri çalışma kağıdına kaydetmişse denetim raporunu yazma işi kolaylaşır.

3.6.2.5. İşletme Yönetimi İle Görüşme

Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları, iç kontrol sistemine ilişkin raporlanabilir durumların işletme yönetimine iletilmesini gerekli kılmaktadır. Denetimin yürütülüşü ile ilgili hususların finansal tabloların raporlanmasından sorumlu yöneticilere denetçi tarafından bilgi aktarımı denetim sırasında ya da denetimin sonunda da yapılabilir.

3.7. DENETİM RAPORU

Sermaye piyasalarında bağımsız dış denetim olgusunun sonucu, bağımsız denetim raporu ile ortaya konmaktadır.²⁶³ Denetim raporu, denetim sürecinin son basamağıdır. Denetim raporu, denetim kapsamını özetler ve denetim görüşü bölümündeki denetçinin bulgularını sunar.²⁶⁴

Denetçi, denetimin son aşaması olan rapor aşamasına geldiğinde tüm hesaplarla birlikte alacak hesapları hakkında bir görüşe ulaşmış olacağından bu görüşünü denetim raporunda belirtecektir.

Denetçinin düzenlediği raporun, şirketle ilgisi olan kişi veya kurumlar üzerinde yönlendirici etkisi olabilir. Dolayısıyla, raporun esas amacına

²⁶³ Cemal Küçüksözen, A. R. Zafer Sayar, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Raporlama Standartları, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 6, Şubat, 2002, s. 55.

²⁶⁴ Konrath, s. 20.

ulaşabilmesi için şirketin içinde bulunduğu durumu yansıtacak şekilde düzenlenmesi gerekir.²⁶⁵

3.7.1. Denetim Raporunun Tanımı

Denetim raporu, denetçinin yapmış olduğu çalışmaların içeriğini ve mali tablolar hakkında varmış olduğu görüşünü belirttiği belgedir

Denetim raporu hazırlanırken raporlamanın aşağıdaki dört standardına uyulmalıdır.²⁶⁶

- (1) Finansal tablolardaki sunumun GKGMİ'ne uygun olup olmadığı,
- (2) Muhasebe politikalarında devamlılığın olup olmadığı,
- (3) Yeterli miktarda bilgilendirici açıklamaların yapılip yapılmadığı,
- (4) Denetçinin görüşünü açıklarken sorumluluğunun hangi derecede olduğu.

3.7.2. Denetim Raporunun şekli

Denetim raporunda bulunması gereken unsurlar; başlık, muhatap, giriş paragrafı, işletme yönetiminin sorumluluğu, bağımsız denetçinin sorumluluğu, denetçi görüşü, denetçinin imzası, denetim raporunun tarihi ve denetim kuruluşunun adresi olarak sayılmıştır. Eski düzenlemelere ek olarak denetim raporuna işletme yönetiminin sorumluluğu ve bağımsız denetçinin sorumluluğu bölümleri eklenmiştir.²⁶⁷

3.7.3. Denetim Görüşü

Denetim raporu türleri olumlu denetim raporu ve olumlu denetim raporundan sapmalar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Olumlu denetim raporundan sapmalar; açıklama paragrafı eklenen olumlu denetim raporu,

²⁶⁵ zbirecikli, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, s. 10.

²⁶⁶ Messier, Auditing & Assurance Services, s. 47.

²⁶⁷ Uyar, elik, Muhasebe ve Finansman Dergisi, s. 142.

metinde değişiklik yapılan olumlu denetim raporu, şartlı denetim raporu, görüş bildirmekten kaçınılan denetim raporu ve olumsuz denetim raporu olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda eski düzenlemelere ek olarak açıklama paragrafı eklenen olumlu denetim raporu ve metinde değişiklik yapılan olumlu denetim raporu olmak üzere iki yeni denetim raporu türü geliştirilmiştir.²⁶⁸

3.7.3.1.Olumlu Rapor

İşletme yönetimi tarafından raporlanan finansal tabloların gerçeği doğru ve dürüst bir şekilde yansıttığı görüşüne varıldığı takdirde olumlu rapor verilir.

3.7.3.2.Açıklama Paragrafı Eklenen Olumlu Denetim Raporu

Denetçinin olumlu olarak açıklayacağı görüşü bazı nedenlerden dolayı sapabilir. Finansal tablo kullanıcılarının dikkatine sunulması gerekli görülmekle birlikte bağımsız denetim görüşünü etkilemeyen durumların varlığı haline olumlu denetim görüşü verilir ancak görüşü etkilememekle birlikte bu hususlar denetim raporunda açıklama paragrafı ile bilgi kullanıcılarına açıklanır.

Açıklama paragrafı eklenen olumlu denetim raporu verilebilecek durumlara; finansal tablolarla ilgili önemli bir olaya vurgu yapılmak istenmesi, GKGMİ'den tutarlılık ilkesinden sapma olması, işleyen teşebbüs değerini tehlikeye düşüren ve işletmenin sürekliliğine ilişkin şüphe oluşturan durumların varlığı, muhasebe ilkelerine aykırı yapılan kayıtların finansal tablolara etkisinin denetçi tarafından kabul edilebilir bulunması örnek gösterilebilir.²⁶⁹

3.7.3.3.şartlı Denetim Raporu

Mali tablolardaki bazı kalemlerin doğruluğundan şüphe ediliyorsa ya da bazı konularda tam kanaate sahip olunamamışsa, denetçi mali tabloların tamamının doğruluğu hakkında görüşünü şartlı olarak açıklar.

²⁶⁸ Uyar, Çelik, Muhasebe ve Finansman Dergisi, s. 142.

²⁶⁹ Uyar, Çelik, Muhasebe ve Finansman Dergisi, s. 143.

3.7.3.4.Görüş Bildirmekten Kaçınma

Denetçi, şu durumların varlığı halinde görüş bildirmekten kaçınır:²⁷⁰

- (1)Denetçinin çalışmalarının önemli ölçüde engellenmesi,
- (2)İşletmenin önünde önemli belirsizliklerin bulunması.

3.7.3.5.Olumsuz Denetim Raporu

Denetçi, mali tabloların bir bütün olarak, Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygun olarak, işletmenin mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını doğru olarak göstermediği kanısına varırsa; görüşünü olumsuz açıklar.

Denetim raporu yazılırken denetçi görüşünün oluşmasında esas olan kriterler aşağıdaki tablo aracılığıyla özetlenmiştir:

Tablo 11: Raporlama Standartlarına Göre Denetçi Görüşünün Oluşması

	Önemsiz	Önemli	Çok Önemli
GKGMİ'ne Uygunluk	Olumlu	Şartlı	Olumsuz
Devamlılık	Olumlu	Şartlı	Olumsuz
Açıklayıcı Bilgiler	Olumlu	Şartlı	Olumsuz
Çalışma Alanının Kısıtlanması	Olumlu	Şartlı	Görüş Bildirmekten Kaçınma
İşletmenin Durumunun Belirsizliği	Olumlu	Şartlı	Görüş Bildirmekten Kaçınma

²⁷⁰ Ataman, Hacıüstemoğlu, Bozkurt, s. 100.

4. TİCARİ ALACAKLARIN BAĞIMSIZ DENETİMİNE İLİŞKİN BİR UYGULAMA: YAVUZ BORU SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ²⁷¹

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş., genel olarak içme suyu ve kanalizasyon alt yapısının inşasında kullanılan asbest elyafı çimento boru üretimi yapmaktadır. Söz konusu ürüne olan talep daralması neticesinde şirket yönetim kurulunun aldığı karar ile ürünün sipariş üzerine üretimine karar verilmiştir.

Şirket günümüzde portlant çimentosu, doğal perlit agregası, demir oksit boya ve su ilavesi ile imal edilen Roma Tipi Perlit Beton Kiremit ve Perlit Yer Karoları ile ilgili ticari ve endüstriyel faaliyetleri yürütmektedir.

Şirket'in merkezi İstanbul – Ankara Karayolu 120. Km., Kocaeli, Türkiye adresinde kayıtlıdır. Şirket'in şube ya da irtibat bürosu bulunmamaktadır.

Şirket, Sermaye Piyasası Kurulu'na kayıtlıdır ve hisseleri 1989 yılından bu yana İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) işlem görmektedir. 31 Aralık 2008 tarihi itibarıyla, şirketin İMKB'ye kayıtlı % 49,45 oranında hissesi mevcuttur. 31 Aralık 2008 tarihi itibarıyla, şirketin hisselerinin çoğunluğunu elinde bulunduran hissedarlar ve hisse oranları aşağıdaki gibidir:

Ad-Soyad/Unvan (TL)	Pay Oranı (%)	Pay Tutarı
Özelleştirme Daire Başkanlığı	56,09	8.862.098
Diğer	<u>43,91</u>	<u>6.937.902</u>
GENEL TOPLAM	100,00	15.800.000

²⁷¹ Bu çalışmada, uygulama örneğinde şirketin ünvanı, şirketin ortaklarının, çalışanlarının ad ve soyadları ile bağımsız denetim firmasının adı, çalışanlarının ad ve soyadları değiştirilmiştir.

Şirketin 2008 yılı içerisinde çalıştırmış olduğu işçi sayısı aylık ortalama 32 kişidir (2007 yılı: 63 kişi).

Şirket, 2007 yılında 2008 yılı bağımsız denetimi için Güven Bağımsız Denetim Yeminli Mali Müşavirlik Şirketinden fiyat teklifi istemiştir. Güven Bağımsız Denetim Yeminli Mali Müşavirlik Şirketi, Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş. hakkında bilgi edinmiş, şirketin içinde bulunduğu piyasayı ve sektörü araştırarak, şirketin 2007 yılı mali tablolarını gözden geçirmiştir. Şirket hakkında olumlu bilgi edinen denetim firması, müşteri firma olan Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye fiyat teklifini sunmuştur. Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş. teklifi kabul ederek denetim sözleşmesi yapılması için anlaşmışlardır. Güven Bağımsız Denetim Yeminli Mali Müşavirlik, önceki denetçi ile sözleşmenin fesih edildiği bilgisini şirket muhasebe müdüründen öğrenmiş, 20 Nisan 2007 tarihinde denetim sözleşmesini karşılıklı imzalamışlardır. Sözleşmeye göre denetim ücretinin bir kısmı peşin, kalanı daha sonra ödenecektir.

Güven Bağımsız Denetim Yeminli Mali Müşavirlik Şirketi, sözleşmede belirtilen sürelerde denetim çalışmasını yapacağını belirtmiş ve Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'den denetim esnasında kendilerine yardımcı olacak, istedikleri belgeleri bulabilecek iki kişi tahsis edilmesini istemiştir. Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'de bu isteği kabul etmiştir. Güven Bağımsız Denetim Yeminli Mali Müşavirlik Şirketi'nin Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'yle yaptığı sözleşmede denetim raporunu hazırlayacak olan denetçi belirlenmiştir. Bağımsız denetim faaliyetine başlamadan önce, denetçi ile denetçi yardımcısı, Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye giderek şirketin iç kontrol sistemi hakkında bilgi almıştır. İç kontrol soru formundaki sorular muhasebe müdürüne sorularak, iç kontrol sisteminin işlerliği hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin muhasebe müdürünün iç kontrol soru formuna verdiği cevaplar aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 12: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin Ticari Alacaklarına İlişkin İç Kontrol Anket Formu

TİCARİ ALACAKLARA AİT İÇ KONTROL SORU FORMU				
MÜŞTERİ: YAVUZ BORU SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	Evet	Hayır	Yoktur	Açıklamalar
1. Kredili satışlar bir onaya dayanmakta mıdır?	(X)	()	()	
2. Kredi departman yönetimi satış bölümünden ayrılmış mıdır?	()	(X)	()	Kredilendirme ve satış yönetimi aynı birimde bulunmaktadır.
3. Yeni müşterilere kredili satış yapılırken müşteri hakkında alacağın tahsil edilebilirliği hususunda bir ön araştırma yapıyor mu?	(X)	()	()	
4. Eski müşterilere yapılan kredili satışlarda müşterilerin önceki borçlarını ödeme durumları dikkate alınıyor mu?	(X)	()	()	
5. Yüksek tutarlı yapılacak kredili satışlar için işletme içinde bu işlemde sorumlu onay veren ayrı bir birim var mı?	()	(X)	()	
6. Satış işlemini yapan personel ile malın gönderilmesini sağlayan personel ayrı kişiler mi?	()	(X)	()	
7. Faturalama işlemini diğer işlemleri yapan kişilerden bağımsız bir birim mi yapıyor?	()	(X)	()	Faturalama işlemini muhasebe birimi yerine getirmektedir.

8. Faturalama işlemini yapan birim ile kayıt işlemini yapan birim ayrı mı?	()	(X)	()	
9. Alacaklar yardımcı hesaplarını tutan görevlilerin nakite erişmeleri kesinlikle önlenmiş midir?	()	(X)	()	
10. Kasaların alacaklar yardımcı hesaplarına erişmesi kesinlikle önlenmiş midir?	()	(X)	()	
11. Yardımcı kayıtlar ile büyük defter alacaklar ana hesabı arasında aylık mutabakatlar sağlanmakta mıdır?	()	(X)	()	
12. Müşterilere hesap durumlarını gösteren aylık hesap özetleri gönderilmekte midir?	()	(X)	()	
13. Müşterilerden aylık hesap özetlerine gelen cevaplar alacaklar muhasebesi tarafından kontrol edilmekte midir?	()	()	(X)	
14. Vadesinde ödenmeyen hesaplar listelenerek krediler bölümü dışında görev yapan bir yetkiliye raporlanmakta mıdır?	()	(X)	()	
15. Kayıtlardan silinen alacaklar ayrı iki dosyada saklanmakta mıdır?	()	(X)	()	
16. Alacaklandırma mahsup fişleri sıra numaralı mıdır?	(X)	()	()	
17. Normal iskontolar dışında tanınan özel iskontolar ile satış iade ve indirimleri nedeniyle müşteri hesaplarına yapılan alacaklandırma kayıtları sorumlu bir kişi tarafından onaylanmakta mıdır?	()	(X)	()	

18. İade alındığı bildirilen mallar teslim alma raporları ile karşılaştırılmakta mıdır?	()	(X)	()	
19. Alacaklar ve alacak senetleri belirli aralıklarla borçlulardan sorgulanmakta mıdır?	()	(X)	()	
20. Doğrulama iç denetçi tarafından mı yapılmaktadır?	(X)	()	()	
21. Alacak senetleri yetkili bir görevli tarafından onaylanmakta mıdır?	()	(X)	()	Muhasebe birimi tarafından yapılmaktadır.
22. Alacak senetlerinin fiziki olarak korunması kasaların ve alacaklar muhasebesinde çalışanların dışındaki bir kişinin sorumluluğuna verilmiş midir?	()	(X)	()	
23. Teminat olarak taşınabilir bir kıymet alınmışsa, bu kıymetlerin korunması sorumluluğu nakit ile ve muhasebe kayıtları ile ilgisi bulunmayan bir kişiye verilmiş midir?	()	(X)	()	
24. Vadesinde ödenmeyen alacaklar ve protesto edilen senetlerle ilgili olarak, ön idari takibat sonuçsuz kalmışsa yasal takibat yapılmakta mıdır?	(X)	()	()	
25. Şüpheli hale gelen alacaklar için karşılık ayrılıyor mu?	(X)	()	()	
26. Alacaklar ve alacak senetleri bilgisayar sisteminde izlenmekte midir?	(X)	()	()	
27. Bilgisayar sisteminde personelin ilgili olduğu alan dışında diğer alanlara ulaşabilmesi için erişim kısıtlaması var mı?	(X)	()	()	

Denetçi, ticari alacaklarla ilgili iç kontrol soru formuna verilen cevaplara dayanarak şirketin iç kontrol sistemi hakkında belli bir bilgiye sahip olmaktadır. İç kontrol testlerini uygulayarak sistemin etkinliği ve verimliliğini ölçmekte ve iç kontrol riskini belirlemektedir. Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin ticari alacaklarıyla ilgili iç kontrol testleri ve notları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 13: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin İç Kontrol Anket Formunun Değerlendirilmesi

Kontrol Amacı	Kontrol Testi	Test Sonuçları	Notlar
1. Ticari Alacaklarla ilgili politika ve prosedürlerin değerlendirilmesi	a. Kredili satış politikasının ve prosedürlerinin belirlenmesi b. Bu politika ve prosedürlerin yeterliliğinin değerlendirilmesi.	Yapılan testler sonucunda politika ve prosedürler işletme tarafından önceden belirlenmektedir.	
2. Şirket faaliyetlerinin fonksiyonlarına göre bölümlenmesi.	a. Şirketin satış fonksiyonuna ait iç kontrol sisteminin değerlendirilmesi.	Şirket faaliyetlerinin fonksiyonlarına göre bölümlendiği görüldü. Satış işlemleri ayrı bir işletme fonksiyonu olarak şirkette etkin olarak çalıştığı belirlendi.	
3. Satış işlemlerinin gerçekleştirilmesi.	Yapılan satışlardan 10 tanesi ele alınıp, siparişin alınması, malın teslimi, faturalama, tahsilat aşamalarıyla birlikte incelenmesi.	2008 yılı içerisinde yapılmış satışlardan 10 tanesi ele alındı. Satış işlemi, siparişin alınması, malın hazırlanması, malın teslimi aşamaları ile faturalama ve tahsilat aşamalarından geçişi incelendi. Bu aşamalarda iç kontrol sisteminin çalıştığı, ancak bazı işletme birimlerinin aynı birim olarak faaliyette bulunduğu belirlendi.	

4. Görevlerin ayrılığı ilkesi	Satış fonksiyonu ile ilgili olan siparişin alınması, stoklar, mal hazırlama, mal teslim, faturalama, kredili satış birimi ve tahsilat birimlerinin birbirinden ayrılması.	İşletmede görevlerin ayrılığı ilkesinin etkin bir şekilde çalışmadığı görüldü. Özellikle satış işlemleri ayrı kişi/birim tarafından yapıldıktan sonra faturalama, muhasebeleştirme ve tahsilatın muhasebe servisi tarafından yapıldığı görüldü.	İşletmede satış fonksiyonu ile muhasebe fonksiyonu olmak üzere ticari alacaklarla ilgili iki fonksiyon mevcut olduğu görüldü.
5. Satış işlemlerinin belgelendirilmesi	Satışların faturalara dayandırılarak gerçekleştirilmesi.	Yapılan satışların faturalanarak işlemlerin belgelendiği görüldü.	
6. Kredili satış yapılırken bono, poliçe vb. belgelerin alınması.	Müşteriye yapılan kredili satışlarda tahsilatın daha güvenilir bir şekilde yapılabilmesi için kambiyo senetlerinin alınması.	Müşterilerle genelde cari hesap usulü çalışıldığı görüldü. Müşterilerden bono, poliçe vb. ticari belgelerin alınmadığı tespit edildi.	
7. Ticari Alacakların korunması.	Ticari alacaklarla ilgili senet, muhasebe kayıtları vb. belgelerin korunması.	Ticari belge ve muhasebe kayıtlarının muhasebe bölümünce korunduğu tespit edildi.	İşletme kendine has özel muhasebe programı ile muhasebe işlemlerini yürütmektedir.

8. Ticari alacakların tahsilatı.	Ticari alacakların tahsilatının diğer işlemlerden bağımsız kasa görevlisi tarafından yapıp yapılmadığının denetimi.	Tahsilatın ayrı bir birim olarak kasa görevlileri tarafından yapılmadığı tespit edildi.	Ticari alacakların tahsilatı muhasebe servisi içinde faaliyette bulunan kasa görevlisi tarafından tahsil edilmektedir.
9. Ticari alacakların değerlemesi.	Ticari alacaklarla ilgili dönem içi muhasebe işlemleri ve dönem sonu muhasebe işlemleri yetkili muhasebe elemanları tarafından TMS'ye ve TFRS'ye uygun olarak yapılması.	İşlemler, TMS'ye ve TFRS'ye uygun olarak muhasebeleştirilmektedir. Ticari alacaklarla ilgili reeskont ve şüpheli ticari alacak işlemleri dönem sonunda yapılmaktadır.	Muhasebe bölümünde çalışan personelin TMS - TFRS hakkında eğitime tabi tutulduğu ve gerekli bilgiye sahip oldukları görüldü.
10. Şüpheli Ticari Alacakların belirlenmesi	Bir alacağın şüpheli ticari alacak kabul edilebilmesi için uygulanan kriterlerin belirlenmesi.	Şirket ticari alacaklarını tahsil edemediği takdirde VUK'ta belirtilen şartlara uygun olarak şüpheli ticari alacak olarak nitelendirmektedir.	Şüpheli ticari alacak kabul edilen tüm alacaklar için karşılık ayrılmaktadır.
11. Müşterilerle alacak hakkında mutabakatın sağlanması	Müşterilerle belirli aralıklarla borç - alacak ilişkisi mutabakatının sağlanması.	Şirket muhasebe görevlileri, müşterilerle olan ticari ilişkilerin durumunu ve borç - alacak bakiyelerini tekrar teyit etmek için mutabakat yapmadıkları tespit edildi.	

12. Satış iadeleri ve satış indirimleri.	a. Satış iade nedenlerinin araştırılması. b. Müşterilere yapılacak satış indirimleri kriterlerinin belirlenmesi.	İşletme sipariş üzerine üretim ve satış yaptığından satış iadelerinin büyük bir meblağ oluşturmadığı görüldü. Müşteriler, erken ödeme yapmadıklarından satış indirimleri de küçük bir meblağ oluşturduğu tespit edildi.	
--	--	---	--

Şirket, kredili satış yapmadan önce kredili satış politikasını belirlemiştir. Hangi vade ile hangi koşullar altında satışların hangi fiyattan yapılacağı belirlenmemiştir. Kredili satış yapılmadan önce müşteriler araştırılmakta ve araştırma sonuçlarına göre müşterilere kredi açılmaktadır. Şirkette diğer işlemlerden bağımsız kredilendirme birimi mevcut değildir. Satış işleminden sorumlu olan personel kredilendirme işlemini de yürütmektedir.

İşletmenin üretmiş ve satmış olduğu mamüller, çabuk bozulabilen mallar olmadığı için vadeli satışlar yoğun bir şekilde yapılmaktadır.

Satılan mamuller işletme yetkili depo görevlileri tarafından müşterilere teslim edilmektedir. Yükleme belgeleri düzenli bir şekilde hazırlanmakta ve faturaya dayanak oluşturmaktadır.

Satılan mamullerin tamamı için fatura kesilmektedir. Firmanın satışları genelde resmi kurumlara ve sivil toplum kuruluşlarına olduğundan kayıt dışı satış olasılığı son derece düşük gözükmemektedir.

Ticari alacaklarla ilgili kayıtlar, satış faturalarına istinaden yapıldığı tespit edildi. Ticari alacaklardaki kayıtlarla belgeler örnekleme yoluyla karşılaştırıldı ve işlemlerin kurallara uygun olduğu tespit edildi.

Daha önce satılmış mallardan iade olmadığı görüldü. Satış iadesi olmama nedenleri arasında şirketin sipariş yoluyla satışlarını gerçekleştirmesinin önemi büyüktür. Müşteriler, erken ödeme yapmadıklarından satış iskontosu yapılmamıştır. Şirket, müşterilerine dönem içinde veya dönem sonunda satış iskontosu yapmamaktadır. Şirketin erken ödeme ile ilgili bir satış iskonto kriteri de bulunmamaktadır.

Müşteri bilgileri, muhasebe kayıtları ve müşterilerden alınan ticari belgeler muhasebe görevlileri tarafından güvenli bir şekilde saklanmaktadır.

31.12.2008 ve 31.12.2007 tarihli ticari alacakların dökümü aşağıdaki gibidir:

	31.12.2008
120 ALICILAR	222.002 TL
121 ALACAK SNT.	5.710 TL
122 ALACAK SNT. REESKONTU (-)	(6.763) TL
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	0 TL
128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	180.089 TL
129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALAC.KRŞ. (-)	<u>(180.089) TL</u>
TOPLAM	220.949 TL

Şirketin uzun vadeli ticari alacakları bulunmamaktadır. Sadece uzun vadeli 11.225,00 TL'lik "226 Verilen Depozito ve Teminatlar Hesabı" nda kayıtlı verilmiş teminatı mevcuttur.

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin ticari alacaklarının bağımsız denetimine öncelikle ticari alacaklar grubunda raporlanan alacakların şirketi ticari işlemleri nedeniyle ortaya çıkan alacaklar olup olmadığı araştırılarak başlandı. Şirketin mal satış faturaları örnekleme yoluyla incelendi. Yapılan satışlar ticari belgeye dayandırılarak yapıldığı ve ticari alacakların şirketin ticari işlemlerinden doğan alacaklar olduğu belirlendi.

Doğrulamaların Gönderilmesi

Şirketin ticari alacaklarından senetsiz alacakların borçlusu olan işletme sayısı 23 ve senetli alacakların borçlusu işletme sayısı 2 olduğundan hepsine de doğrulama mektupları gönderilmiştir. Doğrulama mektupları boş bakiyeli olarak gönderilmektedir. Doğrulama mektuplarına cari hesap listelerinin de eklenmesi istenmiştir. Gönderilen doğrulama mektupları istenilen sürede gelmiş ve müşterilerin beyan etmiş olduğu borçları Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin ticari alacak defter-i kebir hesapları ile aynı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 14: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin Senetsiz Ticari Alacaklarına İlişkin 31.12.2008 Tarihli Reeskont Hesaplamaları

FİRMA ADI	TARİH	TUTARI	GÜN SAYISI	VADE TARİH	REESKONT TUTARI (T.C. MERKEZ BANKASI FAİZ ORANI İLE)	2009'DA TAHAKKUK EDECEK REESK. TUTARI (ETKİN.F.O. İLE)	YIL İÇİ ETKİN FAİZ TUTARI
Bahadır İnşaat	11.06.2008	1.295,66	90	31.03.2009	88	54	118
Çağlayan Belediyesi	01.01.2008	775,26	74	15.03.2009	44	26	122
Çavuşoğlu Yapı İnşaat	18.07.2008	359,32	69	10.03.2009	19	11	27
Çilenkler Limited Şirketi	01.01.2008	7.422,43	74	15.03.2009	418	253	1.168
Çukurkuyu Belediyesi	01.01.2008	1.733,19	74	15.03.2009	98	59	273
Demirkent Belediye Başkanlığı	07.10.2008	62,78	90	31.03.2009	4	3	2
Düzgün Taş	28.04.2008	386,45	90	31.03.2009	26	16	42
Erzincan Belediye Başkanlığı	14.11.2008	2.336,40	90	31.03.2009	158	97	51
Esimli Köyü Muhtarlığı	16.10.2008	1.176,34	90	31.03.2009	80	49	41
Geçit Belediyesi	01.01.2008	935,20	74	15.03.2009	53	32	147
Gökçağ Sanayi	01.01.2008	316,94	60	01.03.2009	15	9	50
Hozat Belediye Başkanlığı	01.01.2008	926,42	90	31.03.2009	63	38	146
İlk İnşaat Pazarlama Sanayi ve Tic.A.Ş.	31.03.2008	54.832,06	60	01.03.2009	2.528	1.521	6.634
Remzi Sökmen Ticaret	31.07.2008	107.965,18	60	01.03.2009	4.978	2.995	7.474
Resul Memioğlu	01.01.2008	1.471,54	90	31.03.2009	99	61	231
SS Ulalar 11 nl Nak.ve Motorlu Taş.	01.01.2008	507,98	90	31.03.2009	34	21	80
Şah Elektrik (Tekin Dinç)	22.10.2008	7.558,25	90	31.03.2009	511	312	244
Töre İnşaat	10.11.2008	5.504,70	90	31.03.2009	372	227	130
Troya Dış Ticaret Madencilik Ltd.Şti	01.01.2008	1.717,87	90	31.03.2009	116	71	270
Ulalar Belediyesi	01.01.2008	2.113,07	90	31.03.2009	143	87	332
Yılyapı İnşaat	15.11.2008	13.990,13	90	31.03.2009	946	578	299
Yığıtaş İnşaat	10.11.2008	4.017,06	90	31.03.2009	272	166	95
Zihni Süzen	01.01.2008	1.555,23	90	31.03.2009	105	64	245
TOPLAM		218.959,46			11.166,85	6.751	18.221

Tabloya İlişkin Açıklamalar:

Firma Adı: Senetsiz Alacağın Borçlusu Olan Firma

Tarih: Senetsiz Alacağın Oluştugu Tarih

Tutar : Senetsiz Alacağın Bilanço Tarihindeki Tutarı

Gün Sayısı: Bilanço Tarihinden (31.12.2008) senetsiz alacağın tahsil gününe kadar esas olan süre

Vade Tarihi: Senetsiz Alacağın Tahsil Edileceği Tarih

Reeskont Tutarı: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Avans İşlemlerinde Uygulanan Faiz Oranı % 29 Alındığında Hesaplanan Reeskont Tutarı

2009'da Etkin Faiz Oranına Göre Reeskont Tutarı: Reeskontların Hesaplanmasında Etkin Faiz Oranı Esas Alınarak (% 17) Hesaplanan 2009 Yılında Tahakkuk Edecek Reeskont Tutarı.

Yıl İçi Etkin Faiz Tutarı: Etkin Faiz Oranı İle 2008 Yılı İçerisinde Tahakkuk Etmiş Alacağın Tutarı.

Bilanço Tarihi: 31.12.2008

Yukarıda tabloda yer alan hesaplamalara ilişkin örnek hesaplama Bahadır İnşaat'a ait olarak aşağıda gösterilmiştir:

Reeskont Tutarı (Faiz Oranı % 29 olarak alındında);

$$1295,66 - \frac{(1295,66 \times 360)}{(360 + 0,29 \times 90)} = 88 \text{ TL}$$

$$(360 + 0,29 \times 90)$$

Etkin Faiz Oranına (% 17) Göre Reeskont Tutarı;

$$1295,66 - \frac{1295,66}{(1 + 0,17/12)^{90/30}} = 54 \text{ TL}$$

Yıl İçi Etkin Faiz Oranı;

$$1295,66 - \frac{1295,66}{(1 + 0,17/12)^{203/30}} = 118 \text{ TL}$$

Bahadır İnşaat'tan olan alacak 1.295,66 TL'dir. Bu alacak, 11.06.2008 tarihinde doğmuştur. Alacağın tahsil tarihi ise 31.03.2009'dur. Reeskont hesaplamaları sonucunda bu alacağın 118 TL'lik kısmı 2008 yılı içerisinde gelir hesaplarına finansman geliri olarak aktarılacak gelirdir. 31.12.2008 tarihinden alacağın vadesine kadar esas olan süre için 54,00 TL'lik reeskont hesaplanmıştır. Bu 54,00 TL'lik tutar, bilançoda "122 Alacak Senetleri Reeskontu" olarak aktif düzenleyici pasif hesap olarak (-) raporlanacaktır. Bahadır İnşaat'tan olan alacak 1.241,66 TL (1295,66 TL – 54 TL) olarak gerçeğe uygun değeri üzerinden raporlanacaktır.

Senetsiz alacakların reeskontu 6.751 TL olarak belirlenmiştir. Reeskont tutarları hesaplanırken senetlerin bilanço tarihinden tahsil tarihine kadar esas olan süre dikkate alınmıştır. Senetsiz alacakların doğumundan bilanço tarihine kadar esas olan süre finansman geliri olarak gelir tablosu hesaplarına yansıtılacaktır. Bilanço tarihinden senetsiz alacakların tahsil tarihine kadar esas olan süre ise bilançoda "Alacak Senetleri Reeskontu" hesabında Ticari Alacakları Hesap Grubu içerisinde "Aktif Düzenleyici Pasif Hesap" olarak (-) olarak raporlanacaktır.

Şirketin senetsiz alacakları, senetsiz alacakların oluşma tarihi, senetsiz alacakların tahsil tarihleri belirlenerek senetsiz alacaklara ait reeskontlar hesaplanmıştır. Bilanço tarihinden senetsiz alacakların tahsil tarihlerine kadar esas olan süreye isabet eden 6.751,00 TL'lik reeskont tutarı "657 Reeskont Faiz Giderleri Hesabı"na borç, "122 Alacak Senetleri Reeskontu Hesabı"na alacak kaydedilerek muhasebeleştirilecektir.

Reeskont hesaplamaları yapılmıştır. Şirketin muhasebe kayıtları ile karşılaştırılmıştır. Şirket senetsiz alacaklarla ilgili reeskont hesaplaması ve muhasebe kaydı yapmadığı tespit edilmiştir. Güven Bağımsız Denetim Şirketi çalışma kağıtlarına bu hesaplamaları ve muhasebe kayıtlarını not almıştır. Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin toplam senetsiz alacakları brüt olarak 218.959,46 TL olarak bilançoda raporlanacaktır. Toplam ticari alacaklara ait 2008 yılı içerisinde gelir tablosuna

finansman geliri olarak aktarılacak gelir tutarı 18.221,00 TL'dir. Bu tutar gelir tablosunda raporlanarak 2008 yılı karını etkileyecektir. Şirketin senetsiz alacaklarına ilişkin toplam 6.751,00 TL reeskont (ertelenmiş finansman geliri) hesaplanmıştır. Bu tutar bilançoda ticari alacaklar hesap grubu içerisinde aktif düzenleyici pasif hesap olarak (-) olarak raporlanacaktır. Böylece, senetsiz alacaklar 212.208,46 TL (218.959,46 TL – 6.751 TL) olarak gerçeğe uygun değerleri üzerinden raporlanacaktır.

Şirketin ticari alacakları içerisinde vadesi yeni geçmiş ve şüpheli ticari alacak olarak sınıflandırılmamış alacakları ve vadeleri şu şekildedir:

<u>Müşteri Firma</u>	<u>Alacak</u>	<u>Vadesi</u>
Güneş İnşaat	855,00	29.12.2008
Kuyupınar Köyü Derneği	282,00	31.12.2008
Tercan Belediyesi	<u>1.905,54</u>	01.01.2009
TOPLAM	3.042,54	

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş. yukarıdaki alacakların vadesi geçmiş olmasına rağmen vadesinde tahsil edememiş, ancak daha sonra kısa bir süre içerisinde bu alacakları tahsil ettiği için şüpheli ticari alacak olarak nitelendirilmemiştir. Söz konusu bu alacakların vadesi geçtiği için reeskont hesaplamalarına da dahil edilmemiştir.

Tablo 15: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin Senetli Alacaklarına Ait Reeskont Hesaplamaları

Alacak Senetleri				
Tarih	Tutarı	Gün Sayısı	Şirketin Hesapladığı Rees.Tutarı	Bağımsız Denetim Firmasının Hesapladığı Rees. Tutarı
05.01.2009	2.750,00	5	10,00	6,00
04.01.2009	2.960,00	4	9,00	6,00
Toplam	5.710,00		19,00	12,00

Firmanın alacak senetlerine ilişkin hesapladığı reeskont tutarı toplam 19 TL olarak mali tablolara yansıtılmıştır. Bağımsız denetim firmasının etkin faiz oranını dikkate alarak yapmış olduğu hesaplamalarda ise toplam 12 TL reeskont tutarı belirlenmiştir. Güven Bağımsız Denetim Şirketi, çalışma kağıtlarında bu durumu “122 Alacak Senetleri Reeskontu Hesabı”nı 7 TL borçlandırmış, “647 Reeskont Faiz Gelirleri Hesabı”nı da 7 TL alacaklandırarak düzeltmiştir.

Tabloya ilişkin hesaplamalar şu şekildedir:

05.01.2009 tarihli 2.750 TL’lik alacak senedi reeskontu;

$$2.750 - [2.750 / (1 + (0,17 / 12)^{5/30})] = 6 \text{ TL}$$

04.01.2009 tarihli 2.960 TL’lik alacak senedi reeskontu ise;

$$2.960 - [2.960 / (1 + (0,17 / 12)^{4/30})] = 6 \text{ TL}$$

Tablo16: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.’nin Senetsiz ve Senetli Alacaklarının Gerçeğe Uygun Değerleri

Ticari Alacak	1 Brüt Değer	2 Reeskont Tutarı	3 Gerçeğe Uygun Değer (1 – 2)
Senetsiz Ticari Alacak	222.002,00	6.751,00	215.251,00
Senetli Ticari Alacak	5.710,00	12,00,00	5.698,00
Toplam	227.712,00	6.763,00	220.949,00

Şüpheli Ticari Alacaklar

2007 ve 2008 yıllarına ilişkin şüpheli ticari alacaklar ve şüpheli ticari alacaklar karşılığı (-) hesapları aşağıda açıklanmıştır:

Tablo 17: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin Şüpheli Ticari Alacakları

Hesaplar	31.12.2008	31.12.2007
128-Şüpheli Ticari Alacaklar	180.089	129.156
129- Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-)	(180.089)	(129.156)

Şirket, şüpheli ticari alacak olarak bir alacağı nitelendirebilmesi için o alacağın VUK'ta belirtilen şartları taşıyıp taşımadığına bakmaktadır.

Şirket, VUK'ta belirtilen şartlara göre toplam 2008 yılında 58.479 TL'lik alacağı şüpheli ticari alacak olarak sınıflandırmış ve karşılık ayırmıştır. Ticari alacakları inceleyen bağımsız denetim firması 398,00 TL'lik daha alacağın 2008 yılında şüpheli ticari alacak olduğunu ve karşılık ayrılması gerektiğini belirlemiş, çalışma kağıtlarına not almıştır. Bu alacaklar, AEM İnşaat 300,00 TL ve Ayhan Doğan 98,00 TL'dir. Bu, alacaklar için ayrılan karşılıklar ertelenmiş vergi etkisi oluşturmaktadır.

Şirket, alacaklarının tahsil edilip edilemeyeceğine karar verirken, söz konusu alacakların kredi kalitesinde, ilk olduğu tarihten bilanço tarihine kadar bir değişiklik olup olmadığını değerlendirmektedir. Çok sayıda müşteriyle çalıştığından dolayı şirketin kredi riski dağılmış durumdadır ve önemli bir kredi riski yoğunlaşması yoktur. Dolayısıyla, şirket yönetimi mali tablolarda açıklanan şüpheli alacak karşılığından daha fazla bir karşılığa gerek olmadığı inancındadır.

Şüpheli ticari alacaklar karşılığındaki hareketler;

	31.12.2008	31.12.2007
Dönembaşı Bakiyesi	129.156	152.372
Dönem İçinde Ayrılan Karşılık	58.877	14.692
Dönemiçi (Tahsilat/Vazgeçme/Değersiz) Karşılık (-)	(7.944)	(37.908)
Şüpheli Alacaklar/Karşılığı Tutarı	180.089	129.156

31.12.2007 tarihli şüpheli ticari alacaklar ve karşılığı açıklamaları;

2006 yılından devir : 152.372,00

Dönem içinde ayrılan karşılıklar : 14.692,00

Kilkuyu Derneği	97,47
Akçay Reklam	13.220,49
Sami Erzincan	197,65
ABC Blokları Papatya Sitesi	177,00
Hüsamettin Mayda	623,04
SS Pınaryolu	376,69

Dönem içi Karşılık İptali (Tahsilat/Vazgeçme/Değersiz Alacak) : (37.908,00)

Şüpheli Ticari Alacaklar/Karşılığı Tutarı : 129.156,00

31.12.2008 tarihli şüpheli ticari alacaklar ve karşılığı açıklamaları;

2007 yılından devir : 129.156,00

Dönem içinde ayrılan karşılıklar : 58.877,00

VUK'a Göre Ayrılan Karşılıklar	Aygün Nas	4.002,00
	Aygün Nas	14.850,00
	Aygün Nas	316,82
	Hayri Doğan	279,66
	S.S.Sefam Konut	382,76
	Şahin Sekmen	487,57
	M.Osman Gülmez	162,08
	Sartaş Madencilik	293,65
	Coşkun Ticaret	1.805,15
	Yavuzer İnşaat	35.899,52
Güven Bağımsız Denetim Şirketi Tarafından Şüpheli Ticari Alacak Olarak Sınıflandırılanlar	AEM İnşaat	300,00
	Ayhan Doğan	98,00
	TOPLAM	58.877,00

Dönem içi Karşılık İptali (Tahsilat/Vazgeçme/Değersiz Alacak) : (7.944,00)

Vazgeçilen Alacaklar	Ali Ekber Tah.	360,94
	S.S.Pınar Gün	376,69
	Ünal Tuygun	256,96
	Çağlayan Jan.	2400,00
	Yusuf Dikme T.	272,23
	Ahmetli K.	293,73
	Fahrettin Kurt	237,98
	Sami Erzincan	197,65
	ABC Blokları	177,00
	Hüsamettin Mayda	623,04
	Siran Devlet H.	101,80
	S.S.Öz Kardeşler	678,04
	Faik Öymen	297,45
	Atık Yapı İnş.	1017,36
Tahsil Edilen Alacak	Binadoğlu Müh.	653,00
TOPLAM		7.944,00

Şüpheli Ticari Alacaklar/Karşılığı Tutarı

: 180.089,00

Şirket, 2007 yılında 152.372,00 TL’lik şüpheli ticari alacakla döneme başlamış ve bu tutarın tamamına karşılık ayırmıştır. Bu şüpheli alacak tutarına 2007 yılı içerisinde toplam 14.692,00 TL’lik daha şüpheli ticari alacak eklenmiştir. Firma, 2007 yılı içerisinde 37.908,00 TL şüpheli ticari alacağından 7.168 TL’lik kısmını tahsil etmiş, 30.740,00 TL’lik alacağından vazgeçmiştir. 2007 yılı sonunda şirket, 129.156,00 TL’lik şüpheli ticari alacak/karşılığı ile dönemi kapatmıştır.

Şirket, 2008 yılına 129.156,00 TL’lik şüpheli ticari alacak/karşılığı ile döneme başlamıştır. 2008 yılı içerisinde 58.877,00 TL’lik alacak şüpheli duruma düşmüş ve karşılık ayrılmıştır. Şirket, 2008 yılında 7.290,87 TL’lik şüpheli ticari alacağından vazgeçmiştir. Bu vazgeçilen alacak, değersiz alacak hükmündedir. Firma bu tutarı daha

önce gider yazdığından, alacak değersiz hale geldiğinde gider olarak muhasebeleştirmeyecektir. Şirket, “129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı Hesabı”nı 7.290,87 TL borçlu, “128 Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabı”nı da yine aynı tutarda alacaklı kayıt ederek değersiz alacak işlemini tamamlayacaktır. Değersiz alacakla ilgili yapılan denetimde şirketin bu kaydı yaptığı görülmüştür. 2008 yılı içerisinde şirket, 653,00 TL daha önce şüpheli hale gelmiş ve karşılık ayırmış olduğu alacağı tahsil etmiştir. Daha önce gider yazıldığı için bu tutar gelir hesaplarından “644 Konusu Kalmayan Karşılıklar Hesabı”na alacak kaydedilecektir. Bu alacak, önceki yılda firma tarafından şüpheli ticari alacak olarak kaydedilmemiş, bağımsız denetim firması tarafından şüpheli ticari alacak olarak nitelendirilmiş ve karşılık ayrılmıştı. Bağımsız denetim firması çalışma kağıtlarında düzeltme kayıtlarını yapmıştır. Bu, şüpheli ticari alacağın tahsili ertelenmiş vergi etkisi oluşturmaktadır.

Şirket, 2008 yılı içerisinde 58.877,00 TL’lik alacağı şüpheli duruma düşmüştür. Bu tutar oldukça yüksek bir tutardır. Şirket, kredili satışlarını ve satış politikasını tekrar gözden geçirmelidir. 2008 yılı içerisinde meydana gelen küresel finansal krizin bu alacakların şüpheli duruma gelmesinde etken olduğu anlaşılmaktadır.

Şirket, 2008 yılı içerisinde daha önce şüpheli hale gelmiş olan alacaklarından sadece 653,00 TL’lik alacağını tahsil etmiştir. Bu tutar, toplam şüpheli ticari alacaklar içerisinde çok küçük bir oranı temsil etmektedir. Şirket, 2008 yılı içerisinde 7.290,87 TL’lik şüpheli alacağı da tahsil edemeyeceğini anladığından alaktan vazgeçmiştir. 2008 yılı sonunda şirket, 180.089,00 TL’lik şüpheli ticari alacak/karşılığı ile dönemi kapatmıştır.

Finansal Araçlardan Kaynaklanan Kredi Risklerinin Niteliği ve Düzeyi

Kullandırılan krediler için, karşı tarafın anlaşma yükümlülüklerini yerine getirememesinden kaynaklanan risk mevcuttur. Bu risk derecelendirmeler veya belli bir kişiye ve kuruma kullandırılan kredinin sınırlandırılmasıyla yönetilmektedir. Şirket’in kredi riski ağırlıklı olarak faaliyetlerini yürüttüğü Türkiye’dedir.

Finansal araç türleri itibarıyla maruz kalınan kredi riskleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 18: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye Ait 2008 Yılı Ticari Alacakların Kredi Riskleri

31.12.2008	Alacaklar			
	Ticari Alacaklar		Diğer Alacaklar	
	İlişkili Taraf	Diğer Taraf	İlişkili Taraf	Diğer Taraf
Raporlama tarihi itibariyle maruz kalınan azami kredi riski (A+B+C+D+E)		220.949,00		25.650
- Azami riskin teminat, vs ile güvence altına alınmış kısmı				
A. Vadesi geçmemiş ya da değer düşüklüğüne uğramamış finansal varlıkların net defter değeri		217.906,46		25.403
B. Koşulları yeniden görüşülmüş bulunan, aksi takdirde vadesi geçmiş veya değer düşüklüğüne uğramış sayılacak finansal varlıkların defter değeri				
C. Vadesi geçmiş ancak değer düşüklüğüne uğramamış varlıkların net defter değeri		3.042,54		247
- Teminat, vs ile güvence altına alınmış kısmı				
D. Değer düşüklüğüne uğrayan varlıkların net defter değerleri				
- Vadesi geçmiş (brüt defter değeri)		180.089		
- Değer düşüklüğü (-)		(180.089)		
- Net değer teminat, vs ile güvence altına alınmış kısmı				
- Vadesi geçmemiş (brüt defter değeri)				
- Değer düşüklüğü (-)				
- Net değer teminat, vs ile güvence altına alınmış kısmı				
E. Bilanço dışı kredi riski içeren unsurlar				

Tablo 19:Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 2007 Yılı Ticari Alacakları Kredi Riskleri

31.12.2007	Alacaklar			
	Ticari Alacaklar		Diğer Alacaklar	
	İlişkili Taraf	Diğer Taraf	İlişkili Taraf	Diğer Taraf
Raporlama tarihi itibariyle maruz kalınan azami kredi riski (A+B+C+D+E)		132.474	2.250	32.180
- Azami riskin teminat, vs ile güvence altına alınmış kısmı				
A. Vadesi geçmemiş ya da değer düşüklüğüne uğramamış finansal varlıkların net defter değeri		65.831	2.250	19.625
B. Koşulları yeniden görüşülmüş bulunan, aksi takdirde vadesi geçmiş veya değer düşüklüğüne uğramış sayılacak finansal varlıkların defter değeri				
C. Vadesi geçmiş ancak değer düşüklüğüne uğramamış varlıkların net defter değeri		66.643		12.555
- Teminat, vs ile güvence altına alınmış kısmı				
D. Değer düşüklüğüne uğrayan varlıkların net defter değerleri				
- Vadesi geçmiş (brüt defter değeri)		129.156		
- Değer düşüklüğü (-)		(129.156)		
- Net değer teminat, vs ile güvence altına alınmış kısmı				
- Vadesi geçmemiş (brüt defter değeri)				
- Değer düşüklüğü (-)				
- Net değer teminat, vs ile güvence altına alınmış kısmı				
E. Bilanço dışı kredi riski içeren unsurlar				

Finansal araç türleri itibariyle maruz kalınan kredi riskleri içerisinde en önemli kalemi “Alacaklar” grubu oluşturmaktadır. Bu alacaklar içerisinde ticari alacaklar önemli yer tutmaktadır.

İşletme, 31.12.2007 tarihinde 132.474,00 TL gerçeğe uygun değeri ile raporlamıştır. Ticari alacaklar içerisinde 129.156,00 TL şüpheli ticari alacak/karşılığı bulunmaktadır.

31.12.2008 tarihinde ise şirket ticari alacaklarını 220.949,00 TL gerçeğe uygun değeri üzerinden raporlamıştır. Şirket, 2008 yılı içerisinde 180.089,00 TL şüpheli ticari alacak/karşılığı ile dönemi tamamlamıştır. Bu bilgilerden anlaşılabacağı üzere şirketin toplam ticari alacakları kadar şüpheli ticari alacakları oluşmaktadır. Bu durumdan şirketin alacaklarını tahsil etmekte güçlük çektiği anlaşılmaktadır. Şüpheli hale gelen ve karşılık ayrılan alacaklar ise daha sonra değersiz alacak hükmüne gelmektedir. 2008 yılı içerisinde şüpheli ticari alacakların % 4’ü değersiz alacak olarak kayıtlardan silinmiştir. Ancak, şüpheli ticari alacakların %03’ünü (binde üç) tahsil edebilmiştir. Bu oranlardan da anlaşılabacağı üzere şirket, şüpheli ticari alacaklarını da tahsil etme konusunda başarısız bir performans göstermektedir.

Şirketin ticari alacakları içerisinde ilişkili taraflardan kaynaklanan alacak yer almamaktadır.

Finansal Araçlardan Kaynaklanan Kur Risklerinin Niteliği Ve Düzeyi

Şirketin satışları ve kullandığı kredileri Türkiye’de olduğundan şirketin kur riski bulunmamaktadır. Şirketin ticari alacakları içerisinde yabancı para cinsinden alacakları bulunmadığından dolayı şirket, ticari alacakları açısından kur riski ile karşı karşıya kalmamaktadır. Kur riski olmama nedenlerinden en önemlisi şirketin yurt dışı satışları yoktur. Yurt içindeki müşterilere yapılan satışlarda TL bazında takip edilmektedir.

Vadesi Geçmiş Alacakların Yaşlandırılması

Vadesi geçmiş ancak değer düşüklüğüne uğramamış ticari alacakların yaşları bilanço tarihi itibariyle aşağıdaki gibidir:

Tablo 20: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 2008 Yılı Ticari Alacakları Yaşlandırma Çizelgesi

31.12.2008	Alacaklar		Diğer
	Ticari Alacaklar	Diğer Alacaklar	
Vadesi üzerinden 1-30 gün geçmiş	3.042,54	247	-
Vadesi üzerinden 1-3 ay geçmiş	-	-	-
Vadesi üzerinden 3-12 ay geçmiş	-	-	-
Vadesi üzerinden 1-5 yıl geçmiş	-	-	-
Vadesini 5 yıldan fazla geçmiş	-	-	-
Teminat, vs ile güvence altına alınmış kısmı	-	-	-
TOPLAM	3.042,54	247	-

Tablo 21: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 2007 Yılı Ticari Alacaklar Yaşlandırma Çizelgesi

31.12.2007	Alacaklar		Diğer
	Ticari Alacaklar	Diğer Alacaklar	
Vadesi üzerinden 1-30 gün geçmiş	12.167		
Vadesi üzerinden 1-3 ay geçmiş	27.054	3.305	
Vadesi üzerinden 3-12 ay geçmiş	26.258	9.250	
Vadesi üzerinden 1-5 yıl geçmiş	1.164		
Vadesini 5 yıldan fazla geçmiş			
Teminat, vs ile güvence altına alınmış kısmı			

Alacakların Devir Hızı ve Alacakların Ortalama Tahsil Süresi

Alacakların Devir Hızı Oranı : $\frac{\text{Kredili Net Satışlar Tutarı}}{\text{Ortalama Ticari Alacaklar}}$

2008 yılında nakit satışlar 43.673,64 TL'dir.

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 2008 Yılı Alacakların Devir Hızı Oranı;

$$\frac{1.203.652,00 - 43.673,64}{(132.474,00 + 220.949,00)/2} = 6,56$$

Şirket, 2008 yılında alacaklarını 6,56 defa tahsil etmiştir.

2008 Yılı Alacakların Ortalama Tahsil Süresi Oranı;

$$360 / 6,56 = 55 \text{ gün.}$$

Şirketin 2008 yılı içerisinde toplam satışlarının % 18'ini (220.949,00 / 1.203.652,00) ticari alacakları oluşturmaktadır.

Şirket, ticari alacaklarını yaklaşık 55 günde tahsil etmektedir. Şirket, inşaat ve yapı sektöründe faaliyet gösterdiğinden bu oran iyi bir orandır. Çünkü, inşaat ve yapı sektöründe faaliyet yapan şirketler kredili satışlarını daha uzun bir sürede tahsil etmektedir.

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 2007 Yılı Alacakların Devir Hızı Oranı; (2007 yılı peşin satışlar 40.456,62 TL, dönem başı ticari alacaklar 460.260,00 TL'dir)

$$\frac{2.268.995,00 - 40.456,62}{(460.260,00 + 132.474,00)/2} = 7,50$$

Şirket, 2007 yılında alacaklarını 7,50 defa tahsil etmiştir.

2007 Yılı Alacakların Ortalama Tahsil Süresi Oranı;

$$360 / 7,50 = 48 \text{ gün.}$$

Şirket, ticari alacaklarını 2007 yılında 48 günde tahsil etmektedir. 2008 yılında ise bu oran 55 güne çıkmıştır. 2008 yılında 2007 yılından farklı olarak çok fazla bir değişiklik yoktur. Ancak, şirketin 2007 yılında 2.268.995,00 TL olan toplam satışları % 53 azalarak 2008 yılında 1.203.652,00 TL olarak gerçekleşmiştir.

Ertelenmiş Vergi Varlığı ve Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü

Şirket vergiye esas yasal mali tabloları ile Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na (UFRS) göre hazırlanmış mali tabloları arasındaki farklılıklardan kaynaklanan geçici zamanlama farkları için ertelenmiş vergi aktifi ve pasifini muhasebeleştirmektedir. Söz konusu farklılıklar genellikle bazı gelir ve gider kalemlerinin vergiye esas tutarları ile UFRS'ye göre hazırlanan mali tablolarda farklı dönemlerde yer almasından kaynaklanmakta olup aşağıda açıklanmıştır:

Ticari alacaklarla ilgili zamanlama farklılıkları, muhasebe ve vergi amaçlı kaydedilen gelir ve giderlerin yıllar arasında meydana gelen farklardan kaynaklanmaktadır. Senetsiz alacaklara ilişkin reeskontlar, VUK'tan ayrı olarak ayrılan şüpheli ticari alacaklar karşılıkları ve tahsil edilen ya da değersiz alacak olarak kabul edilen alacaklar ertelenmiş vergi varlığı ve yükümlülüğü oluşturmaktadır.

Ertelenmiş vergi hesaplamalarında kullanılan vergi oranı % 20'dir.

Şirketin 2007 ve 2008 yıllarında oluşan ticari alacaklara ilişkin ertelenmiş vergi varlıkları ve yükümlülükleri matrahları şu şekildedir:

Tablo 22: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 2007 ve 2008 Yılı Ertelenmiş Vergi Varlıkları ve Yükümlülükleri Matrahları

Ertelenmiş Vergi Varlıkları ve Yükümlülükleri	31.12.2008	31.12.2007
Şüpheli Ticari Alacak Karşılığı	398,00	13.318,00
Ertelenmiş Finansman Geliri	6.751,00	2.161,00
Konusu Kalmayan Karşılıklar	(653,00)	(7.168,00)
TOPLAM	6.496,00	8.311,00

2008 yılında 398 TL'lik şüpheli ticari alacak karşılığı VUK hükümlerine göre ayrılmayan bağımsız denetim firmasının ayırdığı karşılık tutarıdır (AEM İnşaat 300 TL, Ayhan Doğan 98 TL).

2008 yılında 6.751,00 TL'lik ertelenmiş finansman geliri senetsiz alacaklara ayrılan reeskont tutarıdır. VUK hükümlerine göre senetsiz alacaklara karşılık ayrılmamaktadır. Alacak senetlerine ayrılan 12 TL'lik reeskont buraya kaydedilmemiştir. Çünkü, senetli alacaklara VUK hükümlerine göre reeskont ayrılabilir.

2008 yılında konusu kalmayan karşılıklar olarak 653,00 TL gösterilen tutar şirketin şüpheli ticari alacak olarak sınıflandırmadığı, ancak bağımsız denetim firmasının 2007 yılında şüpheli ticari alacak olarak sınıflandırdığı alacaktır. 2008 yılında da tahsil edildiği için konusu kalmayan karşılık olarak gösterilmiştir.

Ertelenmiş vergi varlıkları ve yükümlülükleri % 20 vergi oranı kullanılarak net olarak aşağıdaki tabloda hesaplanmıştır:

Tablo 23: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 2007 ve 2008 Yılı Ertelenmiş Vergi Varlıkları ve Yükümlülükleri

Ertelenmiş Vergi Varlıkları ve Yükümlülükleri (Net)	31.12.2008	31.12.2007
Şüpheli Ticari Alacak Karşılığı	79,60	2.663,60
Ertelenmiş Finansman Geliri	1.350,20	432,20
Konusu Kalmayan Karşılıklar	(130,60)	(1.433,60)
TOPLAM	1.299,20	1.662,20

2008 yılında ticari alacaklardan kaynaklanan ertelenmiş vergi varlığı 1.429,80 TL (79,60 + 1.350,20) , ertelenmiş vergi yükümlülüğü ise 130,60 TL'dir.

Geçmiş yıllar ertelenmiş vergi etkileri de dikkate alındığında şirketin 2008 yılına ait ertelenmiş vergi gideri 363,00 TL'dir (1.662,20 - 1.299,20).

İlişkili Taraf Açıklamaları

Şirketin 31.12.2008 tarihi itibarıyla ilişkili taraflardan herhangi bir alacağı bulunmamaktadır. 31.12.2007 tarihi itibarıyla ilişkili taraflardan alacaklar 2.250,00 TL'dir.

Ticari Alacaklarla İlgili Bilanço Tarihinden Sonraki Olaylar

Daha önce Ticari Alacaklar Hesap Grubu içinde raporlanan 9.487,00 TL'lik "Verilen Depozito ve Teminatlar" Diğer Alacaklar Hesap Grubu'na aktarılmıştır.

Tablo 24: Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin Ticari Alacaklarına İlişkin Denetim Programı

12 TİCARİ ALACAKLAR	REFERANS	TARİH	SÜRE	DENETÇİ	AÇIKLAMALAR
1.Alacak hesaplarının açılmasında müşterilerin gerçek olup olmadığını tespit ediniz.	1-A-1	20.02.2009	1 gün	Ferhat Can	
2.Ticari alacak hesaplarının önceki dönem sonu kapanış bakiyeleri ile ilgili dönem başında açılışı yapılmış mı? Kontrol ediniz.					
3.Bu hesap grubundaki alacaklar sadece işletmenin iştigal konusu ile ilgili mal veya hizmet satışlarından kaynaklandığını araştırınız.					
4.Ticari nedene dayanmayan kredili alacakları ve senetleri “Ticari Alacaklar” hesap grubundan çıkartınız. Senet veya çekleri “136 Diğer Çeşitli Alacaklar” hesabına, kredili alacakları da ilgili oldukları hesaplara aktarınız.					
5.Ticari alacaklar hesaplarının hangi dönemler itibariyle mutabakatının yapıldığını araştırınız.	1-A-2	20.02.2009	1 Gün	Gülay GÜN	
6.Senetsiz alacaklar için örnekleme yaparak müşterilere doğrulama mektubu gönderiniz.					
7.Müşterilerden gelen doğrulama					

mektuplarını kayıtlarla karşılaştırınız, farklılıkların nedenini araştırarak çalışma kağıdında belirtiniz. 8.Gönderilen mutabakat mektuplarından cevap alınamayan müşterilerin ve işlemlerin varlığını tespit ediniz. 9.Yıl sonunda portföyde bulunan senetlerin keşide tarihi, vadesi, düzenleyen, ciro eden, tutar bilgilerini içeren bir liste temin ediniz. 10.Alınan ve verilen senetler için bordro düzenlenmekte midir? 11.Eldeki alacak senetlerinin geçerliliğini kontrol ediniz. 12.Tahsilde ve teminatta bulunan senet ve çeklerin bordrolarını bankalarla teyit ediniz. 13.Alacak senetleri ve çekler içinde ilişkili kişi ve şirketlere ait senet veya çek mevcutsa bunların detaylı bir listesini temin ediniz. 14.Alacakların yaşlandırma tablosunu temin ediniz veya hazırlayınız. 15.Alacakların yaşlandırma tablosunu önceki yıl tablosu ile karşılaştırarak alacakların devir hızı	1-A-3	22.02.2009	Yarım gün	Ferhat Can	
--	-------	------------	-----------	------------	--

ve alacakların ortalama tahsilat süresini hesaplayınız. Normalin dışındaki ve uzun zamandan beri açık duran önemli kalemlerin tahsil edilebilirliğini araştırıp incelemek üzere çalışma kağıdınıza not ediniz. 16. Yaşlandırma tablosunun bir örneğini çalışma kağıdının ekine alınız. 17.Dönem sonunda alacak bakiyesi veren hesap mevcut mudur? 18.Alacak bakiye veren müşteri hesaplarının listesini alarak çalışma kağıdı ekine koyunuz. Nedenlerini araştırınız. Yıl sonu itibariyle alacak bakiyesi veren hesapların “340 Alınan Sipariş Avansları” hesabına virmanlanmasını sağlayınız. 19.Ticari alacaklar yardımcı defterlerinin düzenli tutulup tutulmadığını kontrol ediniz. Yardımcı hesapların bakiye toplamaları, ana hesabın bakiyesi ile aynı mıdır? 20.Alıcılar hesabı içinde personel, ortak, iştirak, bağlı ortaklık vb. alacaklar ayrıca sınıflandırılmakta mıdır? 21.Cevabınız evet ise bu işlemleri transfer fiyatlandırması mevzuatı çerçevesinde kontrol ediniz.	1-B-1	22.02.2009	1 gün	Gülay Gün	
---	-------	------------	-------	-----------	--

22.Satışlarda yabancı para üzerinden düzenlenen faturalar hangi kur ile kayıtlara alınmaktadır? 23.Dönem sonu itibariyle kur değerlemesi yapılmış mıdır? 24.Yabancı paralı alacakların kur değerlemesinde; Türkiye Muhasebe Standartları gereğince olumlu ise “646 Kambiyo Karları” hesabına, olumsuz kur farkları ise “656 Kambiyo Zararları” hesabına kayıt edilmiş midir? 25.Alacakların değerlemesinde Türkiye Muhasebe Standartlarına göre gerçeğe uygun değerlendirme yapılmış mı? 26.Bilançoda yer alan ticari alacaklara dönem sonu itibariyle vadesi dolan kısmı için reeskont hesaplanmış mı? Hesaplamayı doğruluk açısından kontrol ediniz. Reeskont hesaplamalarını gösteren listeyi çalışma kağıdına ekleyiniz. 27.Reeskont hesaplamalarında kullanılan faiz oranı TMS’de belirlenen kriterlere göre mi belirlenmiş? Kontrol ediniz. 28.Dönem sonu itibariyle tahakkuk eden vade farkları TMS 18 gereğince 642 Faiz Gelirleri (Finansman Gelirleri) hesabına kayıt edilmiş mi?	1-C-1	23.02.2009	1 gün	Ferhat Can	
--	-------	------------	-------	------------	--

29.Ahıcılar ile yapılmış sözleşme mevcut mudur?					
30.Evet ise sözleşme hükümlerine uyuluyor mu?					
31.Verilen depozito ve teminatlara ilişkin belgeler ayrı bir dosyada takip edilmekte midir?					
32.Verilen depozito ve teminatların evraklarını inceleyiniz. Geçerliliği kalmayan depozito ve teminatlar var mıdır?					
33.Şüpheli alacaklar belirleme kriterlerinin nasıl belirlendiğini tespit ediniz.	1-C-2	23.02.2009	1 gün	Gülay Gün	
34.Denetlenen işletmenin şüpheli alacaklarını takip için izlediği politikanın yeterli olup olmadığını araştırınız.					
35.Vadesi geçmiş ve tahsilatı yapılamamış alacaklar var ise “128 Şüpheli Ticari Alacaklar” hesabına virmanını sağlayınız.					
36.İhtilaflı alacaklarla ilgili şirket avukatlarından bilgi isteyiniz. Mevcut davalardaki uyuşmazlıklar hakkında yönetimden bilgi alınız.					
37.Bu hesaptaki alacakların teminatlı olup olmadığını kontrol ediniz. Teminatlı alacaklar için ayrılan					

karşılık tutarlarını çalışma kağıdına not alınız. 38.Ayrılan karşılık giderinin “654 Karşılık Giderleri” hesabına kaydedilip kaydedilmediğini kontrol ediniz. 39.Karşılık ayrılmış alacaklardan kısmen veya tamamen tahsilat yapıldığında “644 Konusu Kalmayan Karşılıklar” hesabına gelir kaydedilmiş midir? 40.V.U.K.’taki şartları taşımayan karşılık giderlerinin mali karın tespitinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınıp alınmadığını kontrol ediniz. Alınmamış ise alınmasını sağlayınız.					
---	--	--	--	--	--

BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU ÖRNEĞİ

Olumlu Bağımsız Denetim Raporu

TİCARİ ALACAKLAR HAKKINDA BAĞIMSIZ DENETÇİ RAPORU

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş. Yönetim Kurulu'na

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 31 Aralık 2008 tarihinde sona eren 2008 dönemi için ticari alacaklarının bağımsız denetimini yaptık. Ticari alacakların doğumu, kayıtlara alınması ve raporlanması Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş. yönetiminin sorumluluğundadır. Bizim sorumluluğumuz denetimini tamamladığımız ticari alacaklar grubu hesapları hakkında görüş bildirmektir.

Bağımsız denetim faaliyetimizi Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları'na uygun olarak yürüttük. Denetim faaliyetimizde önemli bir hata yapıp yapılmadığı, yapılan açıklamaları ve tutarları destekleyecek kanıtların var olup olmadığını test ettik. Ayrıca bu yaptığımız bağımsız denetim ile Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'nin yönetim tarafından uygulanıp uygulanmadığını, yönetiminin varsayımlarını ve yönetim tarafından seçilen muhasebe politikalarını değerlendirdik.

Bizim görüşümüze göre, 31 Aralık 2008 tarihinde sona eren dönemde Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin ticari alacakları Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına uygun olarak hazırlanmış, gerekli sunum ve açıklamalar kriterlere uygun olarak adil bir şekilde raporlanmıştır.

DÜZENLEMELER VE KANUNLARA UYGUNLUK HAKKINDA RAPOR

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş. yönetimi şirketin yapmış olduğu anlaşmalardan, yapılan işlemlerin kanun ve düzenlemelere uygunluğundan sorumludur.

Ticari alacakların ulusal düzenlemelere, kanunlara ve yapılan anlaşmalara uygunluğu ile ilgili testler yapılmıştır. Yaptığımız testlerin sonucunda denetim standartları bağlamınca hiçbir uygunsuzluk örneği taşımadığı görülmüştür. Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'de testi yapılan maddeler, bütün önemli konular ve daha önce belirtilen hükümlere uygun olduğu belirlenmiştir.

Ancak yaptığımız bağımsız denetimin amacı tüm hükümlere uygunluk hakkında görüş bildirme olmadığından uygunluk hakkında görüş belirtmiyoruz.

İÇ KONTROL SİSTEMİ HAKKINDAKİ RAPOR

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 31 Aralık 2008 tarihinde biten dönemde, ticari alacaklarının denetiminin planlanması ve uygulanması safhasında iç kontrol sistemi hakkında bilgi sahibi olduk.

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş. yönetimi, bir iç kontrol sistemi kurmak ve sürdürmek için sorumluluk altındadır. İç kontrol sisteminin amacı, yönetimin tüm işlemleri belirli şartlarda görev verilen kişi ya da birim tarafından yapılmasını, ticari alacaklarla ilgili dönem kayıtlarının Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları'na ve ulusal denetim standartlarına uygun olarak yapılarak kesin olmayan ancak yeterli olması gereken güvenceyi sağlamaktır. Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş. yönetimi iç kontrol sisteminin gerektirdiği maliyetleri ve sağladığı faydaları sahiplenmelidir.

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin ticari alacakları ile ilgili kontrol riskini belirleyebilmemiz ve dönem hakkında görüş açıklayabilmemiz için testler yaptık. Yaptığımız testler sonucunda, Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin ticari alacaklarına ait iç kontrol sistemi ile ilgili görevlerin ayrılığı prensibine tam olarak bağlı olmadığını tespit ettik.

Bunlarla birlikte iç kontrol sistemi hakkında kapsamlı bir görüş belirtmiyoruz. Bu rapor ilgili kurumlar ve Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş. yönetimi için hazırlanmıştır.

BAĞIMSIZ DENETÇİNİN İMZASI

İstanbul, Türkiye, 22 Haziran 2009

Yavuz Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin ticari alacaklarını kapsayan bağımsız denetim faaliyeti sonucunda ticari alacaklarla ilgili herhangi bir olumsuz ve özel durum söz konusu değildir. Denetçi raporunda da belirtildiği gibi her şey kuralına uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Ancak açıklayıcı olması için bağımsız denetim raporundaki dipnotlar aşağıda açıklanmaktadır:

BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU DİPNOTLARI

- 1- FAALİYET KONUSU
- 2- FİNANSAL TABLO İLKELERİ
- 3- TİCARİ ALACAKLAR DEĞİŞİM TABLOSU

- 4- TİCARİ ALACAKLARLA İLGİLİ REESKONTLARIN MUHASEBEBELEŞTİRİLMESİ
- 5- TİCARİ ALACAKLARLA İLGİLİ MUHASEBE POLİTİKALARI
- 6- TİCARİ ALACAKLARIN GELİR TABLOSUNA ETKİSİ

NOT 1: FAALİYET KONUSU

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş. içme suyu ve kanalizasyon alt yapısının inşasında kullanılan asbest elyaflı çimento boru üretimi yapmaktadır. Günümüzde şirket, portlant çimentosu, doğal perlit agregası, demir oksit boya ve su ilavesi ile imal edilen roma tipi perlit beton kiremit ve perlit yer karoları ile ilgili ticari ve endüstriyel faaliyetleri yürütmektedir.

Şirket'in merkezi İstanbul – Ankara Karayolu 120. Km., Kocaeli, Türkiye adresinde kayıtlıdır. Şirket'in şube ya da irtibat bürosu bulunmamaktadır.

Şirket, Sermaye Piyasası Kurulu'na kayıtlıdır ve hisseleri 1989 yılından beri İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) işlem görmektedir. 31 Aralık 2008 tarihi itibarıyla, şirketin İMKB'ye kayıtlı % 49,45 oranında hissesi mevcuttur. 31 Aralık 2008 tarihi itibarıyla, şirketin hisselerinin çoğunluğunu elinde bulunduran hissedarlar ve hisse oranları aşağıdaki gibidir:

Ad-Soyad/Unvan	Pay Oranı (%)	Pay Tutarı (TL)
Özelleştirme Daire Başkanlığı	56,09	8.862.098
Diğer	<u>43,91</u>	<u>6.937.902</u>
GENEL TOPLAM	100,00	15.800.000

Şirketin 2008 yılı içerisinde çalıştırmış olduğu işçi sayısı aylık ortalama 32 kişidir (2007 yılı: 63 kişi).

NOT 2: FİNANSAL TABLO İLKELERİ

Şirketin finansal tabloları UFRS ile uyumlu olan TFRS'ye göre hazırlanmıştır. Aynı zamanda yürürlükteki ticari mevzuata ve Maliye Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu Tek Düzen Hesap Planı'na uygun olarak TL bazında tutulmaktadır.

NOT 3: TİCARİ ALACAKLAR DEĞİŞİM TABLOSU

TİCARİ ALACAKLAR	31.12.2007	Değişim (TL)	31.12.2008	Değişim Yüzde
Senetsiz Alacaklar	131.535	90.467	222.002	+ 69
Alacak Senetleri	3.100	2.610	5.710	+ 84
Ertelenmiş Finansman Geliri (-)	(2.161)	4.602	(6.763)	+ 213
Şüpheli Alacaklar	129.156	50.933	180.089	+ 39
Şüpheli Alacak Karşılığı (-)	(129.156)	50.933	(180.089)	+ 39
TOPLAM	132.474	88.475	220.949	+ 67

Şirketin ticari alacaklarında % 67 oranında bir artış sözkonusudur. Özellikle senetsiz ticari alacaklarda 2007 yılına göre 2008 yılında büyük bir artış sözkonusudur. Bu artışın nedenleri arasında 2008 yılında meydana gelen küresel krizin etkisi bulunmaktadır. Aynı şekilde şirketin alacaklarını tahsil etmede güçlük çektiği gözlenmektedir. Şüpheli alacaklarda geçmiş yıla göre % 39 oranında bir artış görülmektedir.

NOT 4: TİCARİ ALACAKLARLA İLGİLİ REESKONTLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Ticari alacaklarla ilgili reeskont hesaplamaları yıl sonunda yapılmaktadır. TFRS'ye uygun olarak muhasebeleştirilen ticari alacaklarda hem senetsiz ticari alacaklar hem de senetli ticari alacaklar için reeskont hesaplanmaktadır. Yıl içerisinde muhasebe kayıtları Vergi Usul Kanunu'na göre yapılmaktadır. Yıl sonunda ise düzeltme kayıtları yapılarak, tahakkuk eden vadesi dolmuş vade farkları finansman gelirleri olarak gelir tablosuna aktarılmakta, bilanço tarihinden alacakların vadesine kadar süreye isabet eden tutar ise bilançoda "Ertelenmiş Finansman Gelirleri Hesabı" adı altında aktif düzenleyici pasif hesap olarak raporlanmaktadır.

NOT 5: TİCARİ ALACAKLARLA İLGİLİ MUHASEBE POLİTİKALARI **Ticari Alacakların Değerlemesi**

Ticari alacaklar TFRS'ye uygun olarak gerçeğe uygun değerleri üzerinden raporlanmaktadır. Bilançoda ticari alacakların hem brüt değerleri hem de net değerleri sunulmaktadır.

Şüpheli Ticari Alacaklarla İlgili Muhasebe Politikası

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş. ticari alacakların tahsilatında sorun yaşandığı takdirde şirket alacakların kredi kalitesinde meydana gelen değişikliğe göre karar vermektedir. Şirket, ticari alacaklarını tahsil edemediği takdirde söz konusu alacaklarını verdiği karara göre şüpheli ticari alacak olarak sınıflandırmakta ve karşılık ayırmaktadır. Şirket çok sayıda müşteriyle çalıştığından kredi riski dağılmış durumdadır.

Şüpheli alacaklar karşılığındaki hareketler:

	31.12.2008	31.12.2007
Dönembası Bakiyesi	129.156	152.372
Dönem İçinde Ayrılan Karşılık	58.877	14.692
Dönemiçi (Tahsilat/Vazgeçme/Değersiz) Karşılık (-)	(7.944)	(37.908)
Şüpheli Alacaklar/Karşılığı Tutarı	180.089	129.156

Ertelenmiş Vergi Etkisi

Şirketin ticari alacaklarının değerlemesinde reeskont hesaplamasında, şüpheli ticari alacak karşılığı ayrılmasında ve karşılık ayrılan şüpheli ticari alacakların tahsilatında ertelenmiş vergi etkisi oluşmaktadır.

TFRS'ye göre hem senetsiz alacaklar hem de senetli alacaklar reeskontu tabi tutulmaktadır. VUK'a göre ise ticari alacaklar istenirse mukayyet değeri üzerinden raporlanır. Sadece senetli ticari alacaklar için tasarruf değeri uygulaması söz konusu olabilir. Bu takdirde TFRS'ye göre hesaplanmış senetsiz alacaklara ilişkin hesaplanmış reeskontlar ertelenmiş vergi varlığı oluşturmaktadır.

Şüpheli ticari alacaklar için ise TFRS'ye göre şirket bir alacağın şüpheli olup olmamasını kendi kriterlerine göre belirlemekte ve karşılık ayrılmaktadır. VUK'a göre ise bir alacağın şüpheli ticari alacak olabilmesi için dava ve icraya konu olması ya da yazı ile birden fazla istenmesine rağmen tahsil edilemeyen küçük tutarlı alacaklar şüpheli ticari alacak olarak kabul edilmekte ve karşılık ayrılmaktadır. Bu takdirde VUK hükümlerine uymayan TFRS'ye göre ayrılan karşılıklar ertelenmiş vergi varlığı doğurmaktadır.

Daha önce karşılık ayrılmış olan şüpheli ticari alacaklar diğer dönemlerde tahsil edildiği takdirde bu alacaklar için ertelenmiş vergi yükümlülüğü olarak kayıtlara alınarak düzeltme yapılması gerekmektedir.

NOT 6: TİCARİ ALACAKLARIN GELİR TABLOSUNA ETKİSİ

Ticari alacakların gelir tablosuna etkisi üç şekilde olmaktadır:

- 1- Ticari alacakların gerçeğe uygun değeri üzerinden değerlendirme yapılırken dönem içinde vadesi dolan finansman gelirleri gelir tablosuna gelir olarak raporlanmaktadır.
- 2- Şüpheli ticari alacaklara karşılık ayrıldığında ayrılan karşılıklar gelir tablosunda gider olarak raporlanmaktadır.
- 3- Daha önce karşılık ayrılan şüpheli ticari alacaklar tahsil edildiğinde ise gelir tablosunda gelir olarak raporlanmaktadır.

Yavuz Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 2008 yılında ticari alacakların gelir tablosuna etkisi aşağıdaki gibidir:

İşlemler	Tutar(TL)
Yıl İçi Tahakkuk Eden Finansman Gelirleri	18.221,00
Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı	(58.877,00)
Konusu Kalmayan Karşılıklar	653,00
TOPLAM	(40.003,00)

2008 yılında ticari alacaklar gelir tablosuna 40.003,00 TL gider olarak etkide bulunarak karı azaltmıştır.

5. SONUÇ

SPK'nın Seri:XI, No: 29 “Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği” yayımlandıktan sonra borsa şirketleri, aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri ve bu işletmelerin bağlı ortaklık, iştirak ve iş ortaklıkları, 01.01.2008 tarihinden itibaren Avrupa Birliği tarafından kabul edilen haliyle UMS/UFRS uygulayacaklardır. Bu durum, şirketlerin finansal tablolarında ticari alacaklarını raporlarken TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum, TMS 39 Finansal Araçlar : Ölçme ve Değerleme, TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar, TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü, TMS 18 Hasılat ve TMS 12 Gelir Vergileri Standartlarını uygulamalarını gerektirmektedir. Bu muhasebeleştirme sonucunda bilanço ve gelir tablosu bilgileri değişikliğe uğrayacak, ticari kar etkilenecektir.

Ticari alacakların bağımsız denetiminde öncelikle ticari alacaklara ait iç kontrol sisteminin oluşturulduğu ve bu iç kontrol sisteminin etkin bir şekilde çalıştığı denetlenmelidir. Ticari alacaklar, şirketlerin satış fonksiyonunun sonucu olduğundan şirketlerin satış politikaları sürekli gözden geçirilmelidir.

Ticari alacakların değerlemesi VUK ve TFRS'ye göre farklılık arz etmektedir. VUK, ticari alacakların mukayyet değerle muhasebeleştirilmesini gerektirmektedir. Sadece senetli alacaklara istenirse tasarruf değeri ile değerlendirme esası seçeneği vardır. Alacak senetlerine ait ayrılan reeskontlar takip eden yıl başında iptal edilmektedir. Reeskont hesaplamalarında esas alınacak faiz oranı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca belirlenen avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranıdır. TFRS ise ticari alacakları gerçeğe uygun değerle değerlemeyi öngörmektedir. Hem senetli alacaklar hem de senetsiz alacaklar gerçeğe uygun değerle değerlendirilecek, alacağın doğumundan bilanço tarihine kadar hesaplanan reeskont tutarı finansman gelirleri olarak gelir tablosuna aktarılacaktır. Bilanço tarihinden alacağın vadesine kadar esas olan reeskont tutarı ile ertelenmiş finansman geliri olarak bilançoda ticari alacakları düzeltici pasif hesapta tutulacaktır. TFRS'ye göre reeskont hesaplamalarında kullanılacak faiz oranı belirlenirken benzer finansman işlemlerinde geçerli faiz oranı esas alınmalıdır ya da alacağın nominal bedelini mal veya hizmetin peşin fiyatına eşitleyen iskonto haddi esas alınmalıdır. Bu iskonto haddi ise etkin faiz oranı olarak adlandırılmaktadır.

VUK’a göre bir ticari alacağın şüpheli ticari alacak olabilmesi için VUK 323. maddesinde belirtilen şartları taşıması gerekmektedir. TFRS’de ise herhangi bir şart olmaksızın işletme içi ve işletme dışı bazı göstergelere bakarak kredi kalitesindeki olumsuz değişmelere göre şirketler ticari alacaklarını şüpheli ticari alacak olarak nitelendirebilmektedir.

VUK ile TFRS arasındaki değerlendirme farklılıkları bağımsız denetçilerin denetim faaliyetlerinde bazı sorunlar oluşturmaktadır ve denetim süresini de uzatmaktadır. Şirketler, muhasebe organizasyonlarını VUK hükümlerine göre hazırlamakta, bağımsız denetçi ise TFRS hükümlerine göre bağımsız denetim faaliyetini yerine getirmek zorunda olduğundan böyle bir sorun oluşmaktadır. Şirketler, genelde kredili satışlarını satışlar hesaplarına almaktadır. Dönem içinde yapılan kredili satış dönem içinde tahsil edildiği takdirde kredili satış içerisindeki finansman gelirini ayırmak bağımsız denetçi için oldukça zor olmaktadır.

VUK ile TFRS arasındaki değerlendirme farklılıklarının oluşturduğu en önemli hususlardan biri de ertelenmiş vergi etkisidir. Ertelenmiş vergi etkisi, ertelenmiş vergi varlığı ya da yükümlülüğü olarak bilançoda gösterilmesi gerekmektedir. Şirketler, vergi hesaplamalarını VUK hükümlerine göre yapmak zorunda olduklarından, TFRS’ye göre yaptıkları değerlemelerde ertelenmiş vergi varlığı ya da yükümlülüğü oluşmaktadır. Ticari alacaklar ile ilgili ertelenmiş vergi etkisi, senetsiz ticari alacaklara ayrılan reeskontlarla VUK hükümlerine göre ayrılmayan şüpheli ticari alacaklar karşılığı tutarları ertelenmiş vergi varlığı oluşturmaktadır. Karşılık ayrılan ve daha sonra tahsil edilen karşılıklar ise ertelenmiş vergi yükümlülüğü olarak muhasebeleştirilmesi gerekmektedir.

Uygulamalı olarak ele aldığımız bu çalışmamızda bağımsız denetçilerin bu sorunları giderebilmeleri için neler yapması gerektiğini ayrıntılı bir şekilde açıklamış bulunmaktayız. Bu çalışmaların yapılması denetim riskinin en aza inmesinde ve denetim için ayrılacak zamanın kısalmasında önemli etki edecektir. Denetçi, görüşünü güvenli bir şekilde açıklayabilmesi için ticari alacakların denetiminde uygulanacak prosedürleri tam ve eksiksiz olarak yerine getirmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akdoğan, Nalan ve Sevilengül, Orhan: **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, 12. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007.

Akdoğan, Nalan ve Tenker, Nejat: **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, 6. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 1998.

Akgül, Başak Ataman: **Türk Denetim Kurumları**, Yayın No: 168/45, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2000.

Aksoy, Tamer: **Tüm Yönleriyle Denetim AB İle Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma**, 1. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2002.

Aktuğlu, M. Ali: **Denetleme ve Revizyon**, 3. Baskı, İzmir: Barış Yayınları, 1996.

Alptürk, Ercan: **Finans ve Vergi Boyutlarında İç Denetim Rehberi**, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2008.

Alvin A. Arens, James K. Loebbecke, **Auditing An Integrated Approach**, 6th Edition, New Jersey: Prentice Hall, 1994.

Arens, Alvin A., Elder, Randan J. Ve Beasley, Mark S.: **Auditing and Assurance Services An Integrated Approach**, 11th edition, New Jersey: Prentice Hall, 2006.

Argun, Doğan ve Akgül, Başak Ataman: **İç Denetim**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 1998.

Arkun, Osman Fikret: **İşletmelerde Muhasebe Denetimi**, İstanbul: İİTİ. Akademisi Nihad Sayar- Yayın ve Yardım Vakfı Yayınevi İşletmesi Yayın No: 2523, Çeltüt Matbaacılık, 1975.

Aslan, Sinan: **Finansal Muhasebe**, Ankara: Ziraat Bankası Eğitim Yayınları, Yayın No: 21, 2008.

Ataman, Ümit, Hacıüstemoğlu, Rüstem ve Bozkurt, Nejat: **Muhasebe Denetimi Uygulamaları**, 1. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.

Başar, Banu: **TMS 17 Kiralama İşlemleri, Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması**, Editörler: Sağlam, Necdet, Şengel, Salim ve Öztürk, Bünyamin, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, Yayın No: 52, 2007.

Benligiray, Yılmaz(ed.), Erdoğan, Nurten, Bektöre Sabri ve Kaya Ergün: **Muhasebe Uygulamaları**, 1. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2003.

Beydüz, Bülent(Haz.): **Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi Şirketlerde Bağımsız Denetim ve Muhasebe Standartları**, İstanbul: Deloitte & Touche, 1998.

Bozkurt, Nejat: **Muhasebe Denetimi**, 4. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2006.

Bozkurt, Nejat: **Şüpheli Alacak Karşılığı Tutarının Markov Zinciri Süreci Yardımıyla Denetimi**, İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi İstatistik ve Kantitatif Araştırmalar (İSKAR) Yayınları, Yayın No: 1990/2, 1990.

Brealey, Richard A., Myers, Stewart C. Ve Marcus, Alan J.: **İşletme Finansının Temelleri**, Çevirenler: Bozkurt, Ünal, Arıkan, Türkan ve Doğukanlı, Hatice, 2. Baskı, İstanbul: McGraw – Hill – Literatür, 1999.

Carmichael, Douglas R., Willingham, John J. ve Schaller, Carol A.: **Auditing Concepts and Methods A Guide to Current Theory and Practice**, 6th Edition, New Jersey: McGraw – Hill, 1996.

Ceylan, Musa(ed.), Gören, Recai ve Ceylan, Hülya: **Müfettişlik, Uzmanlık, Kaymakamlık, Denetmenlik, Kontrolörlük ve Diğer Meslek Sınavlarına Yönelik Hazırlık Kitabı ve Soru Bankası**, 5. Baskı, Ankara: Detay Yayınları, 2001.

Çaldağ, Yurdakul: **Denetim ve Raporlama – Finansal Tablolar ve Analiz Teknikleri**, Ankara: Türmob Yayınları, Yayın No: 200, 2003.

Çalgan, Erkan, Menteşe, Erkan, Işıloğlu, Fatma, Toroslu, M. Vefa, Özcan, Mukaddes, Kanpak, Nurgül Gülmez, Savaş, Şükrü, Onur, Zehra Jülide ve Ağca, Zekiye: **Muhasebe Denetimi**, İstanbul: İSMMMO Yayını, Yayın No: 113, 2008.

Çankaya, İslam: **Muhasebecilerin El Kitabı**, 4. Baskı, Ankara: Meslek Yapıtları, 2001.

Çömlekçi, Ferruh: **Muhasebe Denetimi**, 3. Baskı, Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Yayın No: 221 / 144, 1980.

Çömlekçi, Ferruh (ed.), Yılcı, Münevver, Erdoğan, Nurten, Önce, Saime, Selimoğlu, Seval Kardeş ve Kaya, Ergun: **Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz**, 1. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1585, 2004.

Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri, Ankara: Yaklaşım Yayınları, Sayı: 181, Ocak, 2008.

Denetim İlke ve Esasları, 2. Baskı, İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 1999.

Denetim İlke ve Esasları, 3. Baskı, İstanbul: Hesap Uzmanları Derneği, Cilt: 1, 2004.

Erdoğan, Melih: **Denetim Kavramsal ve Teknolojik Yapı**, 3. Baskı, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2006.

Erol, Ahmet: **Finansal Kurumların Denetim Ve Vergilemesi**, Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2000.

Gençoğlu, Ümit Gücenme: **Türkiye Muhasebe Standartları ve Uygulamalar**, 1. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2007.

Gökçen, Gürbüz, Akgül, Başak Ataman ve Çakıcı, Cemal: **Türkiye Muhasebe Standartları Uygulamaları**, 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım, 2006.

Gray, Iain ve Manson, Stuart: **The Audit Process Principles, Practice and Cases**, 3rd Edition, London: Thomson, 2005.

Gupta, Kamal: **Comtemporary Auditing For Students**, 4th Edition, New Delhi: McGraw – Hill, 1992.

Gücenme, Ümit: **Muhasebe Denetimi**, 1. Baskı, Bursa: Aktüel Yayınları, 2004.

Güçlü, Faruk: **Muhasebe Denetimi – İlkeler ve Teknikler**, Ankara: Detay Yayıncılık, 2005.

Gürbüz, Hasan: **Muhasebe Denetimi**, 3. Baskı, İstanbul: Bilim ve Teknik Yayınevi, 1990.

Gürbüz, Hasan: **Muhasebe Denetimi**, 4. Baskı, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1995.

Güredin, Ersin: **Denetim Uygulaması (Elif Anonim Şirketi)**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3084, İşletme Fakültesi Yayın No: 140, Formül Matbaası, 1983.

Güredin, Ersin: **Denetim ve Güvence Hizmetleri**, 11. Baskı, İstanbul: Arıkan Basım, 2007.

Holmes, Arthur W. ve Overmyer, Wayne S.: **Muhasebe Denetimi “Auditing” Standartları ve Yöntemleri**, Cilt: 1, Çev. Oğuz Göktürk, 8. Baskı, Ankara: Bilimsel Yayınlar Derneği, No: 6, 1975.

J. Louwers, Timothy, Ramsay, Robert J., H.Sinason, David ve Strawser, Jerry R.: **Auditing and Assurance Services**, 10th Edition, New York: McGraw – Hill, 2005.

Kardeş, Seval: **Denetimin Etkinliğinin Artırılmasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma**, 1. Baskı, Ankara: SPK Yayınları, Yayın No: 29, 1996.

Kepekçi, Celal: **Bağımsız Denetim**, 5. Baskı: İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2004.

Kepekçi, Celal: **İç Kontrol Sistemi**, Temel Eğitim ve Staj Merkezi Yayınları, Ankara: Türkiye S.M.M.M. ve Y.M.M. Odaları Birliği, 1994.

Konrath, Larry F.: **Auditing: A Risk Analysis Approach**, 5th Edition, South-Western: Thomson Learning, 2002.

Lemon, M. Morley, Arens, Alvin A. ve Loebbecke, James K.: **Auditing An Integrated Approach**, 4th Edition, Ontario: Prentice Hall, 1987.

Messier Jr., William F.: **Auditing & Assurance Services**, 3rd Edition, NewYork: McGraw-Hill, 2003.

Messier, William F.: **Auditing A Systematic Approach**, NewYork: McGraw – Hill, 1997.

Örten, Remzi, Kaval, Hasan ve Karapınar, Aydın: **Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları**, 2. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2008.

Pekiner, Kamuran: **İşletme Denetimi**, 5. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 55, 1988.

Robertson, Jack C. ve Davis, Frederick G.: **Auditing**, 3rd Edition, Texas: Business Publications, 1982.

Salato, Gérard ve Ghez, Alain: **Muhasebelerin Denetimi**, Nusret Beygo ve Cevdet Yalçın Çeviren(çev.), Ankara: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayını, 1974.

Sevilengül, Orhan: **Genel Muhasebe**, 6. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 1997.

Süer, Ayça Zeynep: **Muhasebe Mesleğinde Enron Vak’ası ve Getirdikleri**, İstanbul: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, 2004.

Sürmeli, Fevzi(ed.), Cemalcılar, Özgül ve Benligiray, Yılmaz: **Genel Muhasebe**, 2. Baskı, Eskişehir: 2003.

Şen, Selim: **Hatalı ve Hileli İşlemlerin Tespiti İçin Denetim Teknikleri**, 2. Baskı, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2007.

Tümer, Sabri(derleyen): **Yeminli Mali Müşavirlerin Tasdik ve Sorumlulukları Hakkındaki Hükümleri ve Standartlarını Derleme Çalışması**, İstanbul: İstanbul YMM Odası Yayınları, 2004.

Türker, Masum, Pekdemir, Recep, Selvi, Yakup ve Yılmaz, Fatih: **Sınırlı Uygunluk Denetimi**, Ankara: Türmob Yayınları – 198, Seri No: 2003 – 1, 2003.

Uluslararası İç Denetim Standartları Mesleki Uygulama Çerçevesi, Türkiye İç Denetim Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 3.

Uzay, Şaban: **İşletmelerde İç Kontrol Sistemini İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın No: 132, 1999.

Whittington, O. Ray ve Pany, Kurt: **Principles of Auditing and Other Assurance Services**, 14th Edition, NewYork: McGraw – Hill, 2004.

Yazıcı, Mehmet: **Bağımsız Muhasebe ve Denetleme Mesleği Üzerine Araştırma**, İstanbul: Yüksek Ticaret Mezunları Derneği Yayını, 1986.

Yazıcı, Mehmet: **Kurumsal Muhasebe Denetimi**, 1. Baskı, İstanbul: İSMMMO Yayını, 2003.

Yılmaz, Eyüp: **Bankacılıkta ve Sermaye Piyasalarında Bağımsız Denetim Düzenlemeleri**, Ankara: SPK Yayın No: 156.

Sürekli Yayınlar

Abdioğlu, Hasan: Hilelerin Önlenmesi ve Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Proaktif Yaklaşımlar, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 22 , Mayıs, 2007.

Ağca, Ahmet: Sürekli Denetim: Denetimde Bir Devrim mi Yoksa Bir Hayal mi?, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 1, Mart, 2006.

Aksoy, Tamer: Bağımsız Denetim Şirketleri İçin Ulusal ve Uluslararası, Düzenlemelerle Uyumlu Çok Yönlü Bir İç Kontrol Anket Formu Önerisi, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 73, Ekim, Kasım, Aralık, 2005.

Aksoy, Tamer: Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler Bağlamında İç Kontrol ve İç Kontrol Gerekliliği: Analitik Bir İnceleme, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 72, Temmuz, Ağustos, Eylül, 2005.

Aksoy, Tamer: Yeni Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Işığında Denetim ve Muhasebe Yasal Düzenleme Çerçevesine İlişkin Analitik Bir Değerlendirme, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı: 16, Eylül, 2005.

Alantar, Doğan: Yeni Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Anonim Şirketler İçin Nasıl Bir Denetim Sistemi Öngörüyor?, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 193, Ocak, 2009.

Alp, Ali ve Sayar, Zafer: Son Düzenleme ve Gelişmeler Kapsamında Bağımsız Denetim ve Muhasebe-Denetim Mesleğinin Rolü: Sermaye Piyasaları Açısından Bir Değerlendirme, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Sayı: 267, Haziran, 2008.

Aydemir, İsmail: 2008'e Girerken Türkiye'de Muhasebe Denetim Çalışmaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 320, Nisan, 2008.

Bakbak, Bora: Vergi Usul Kanunu'na Göre Değersiz Alacaklar ve Vazgeçilen Alacaklar, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 65, Ekim Kasım Aralık, 2003.

Cemalcılar, Özgül: “Karşılıklar” Teriminin Yarattığı “Karışıklıklar”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı:4, Mayıs, 2001.

Çilingir, Ali İhsan Özgür: 3568 Sayılı Yasaya Göre Bağımsız Dış Denetçinin Mesleki Yeterliliği, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 65, Ekim Kasım Aralık, 2003.

Demirbaş, Mahmut: Public Company Accounting Oversight Board'a Göre İç Kontrol Birimlerinin Faaliyetlerinde Yönetimin Sorumlulukları ve Denetçi Raporları, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 4, Aralık, 2008.

Dinç, Engin: Türkiye Muhasebe Standartları ve Vergi Kuralları Açısından Ticari Borç ve Ticari Alacakların Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesi, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 90, Kasım-Aralık, 2008.

Erdin, Mustafa ve Kibar, Nilüfer: Uluslararası Bakış Açısıyla Denetim Kapasitesinin Artırılmasında Genel Prensipler İle Yaklaşımlar, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 325, Eylül, 2008.

Erdoğan, Nurten: Hileler Karşısında Denetçinin Sorumluluğu ve SAS No: 82, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 6, Şubat, 2002.

Ergin, Hüseyin, Sevim, Şerafettin, Eliuz, Ayşenur: Kurumsal Yönetimin Ögesi Olarak Denetim Komitesinin Etkinliği ve İMKB'ye Kayıtlı Şirketlerde Bir Araştırma, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 25, Mayıs, 2008.

Erturan, İlkay Ejder ve Erdoğan, Melih: Denetçinin Kültürel Kimliğinin Denetim Sürecine Etkileri, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 2, Haziran, 2008.

Gündüz, Fatih: Vergi Usul Kanununa Göre Şüpheli Ticari Alacaklar Kavramı ve Özellikli Durumlar, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 84, Kasım, Aralık, 2007.

Kıracı, Murat: Hile Riski Değerlemesinin ve Hileleri Bulmanın Denetimin Etkinliğindeki Rolü ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı:14, Ocak, 2005.

Küçüksözen, Cemal ve Sayar, A. R. Zafer: Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Raporlama Standartları, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 6, Şubat, 2002.

Kutukız, Doğan ve Öncü, M. Akif: Bağımsız Denetimin Anonim Ortaklıklarda Kurumsal Yönetimin Gelişmesine Etkisi, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı 41, Ocak, 2009.

Memiş, Mehmet Ünsal: Etkin ve Başarılı Bir İç Denetim İçin Gerekli Koşullar, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 85, Ocak, Şubat, 2008.

Özbirecikli, Mehmet: Bağımsız Denetçinin Müşteri Firmanın Yolsuzluk Eylemi Karşısındaki Tutumu: Şirket Yolsuzluk Vakaları ve Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Bir İnceleme, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 18, Nisan, 2006.

Özkorkut, Korkut: Bağımsız Denetim Mesleğinin Geleceği Açısından 5786 Sayılı Kanunla 3568 Sayılı Kanun'a Eklenen Geçici 11. Maddenin TTK Tasarısı Hakkında Düşündürdükleri, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 192, Aralık, 2008.

Öztürk, Can: Uluslararası Standartlar Çerçevesinde Denetim ve Benzeri Hizmetler, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı: 25, Mayıs, 2008.

Sağlam, Necdet: Şirketlerde İç Denetim, **Sanayide Yeni Ufuk**, Sayı: 43, Nisan – Haziran, 2008.

Selimoğlu, Seval Kardeş: Sürekli Denetim ve Raporlama Aracı Olarak: ACL ve Türkiye'de ACL Kullanan İşletmelere Yönelik Bir Araştırma, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 4, Aralık, 2006.

Sipahi, Barış: Muhasebe Denetiminde Örneklem Büyüklüğü Üzerinde Etkili Unsurlar ve Örneklem Büyüklüğünün Tespiti, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 8, Ocak, 2003.

Tektüfekçi, Fatma: İç Denetimin Değişen Rolü: Değer Yaratmak, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 2, Haziran, 2008.

Toraman, Cengiz ve Akcan, Ahmet: Muhasebe Denetiminde Etik Teori, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı 8, Ocak, 2003.

Tuan, A.Kadir, Sağlar, Jale: İç Denetçinin Örgüt İçindeki Yerinin Denetim Faaliyetleri Açısından Önemi, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı:11, Ocak, 2004.

Türker, İpek: Muhasebe Tahminlerinin Denetimi, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 19, Temmuz, 2006.

Türker, Masum: Uluslararası Denetim Standartları'na Yakınsama ve Türkiye Denetim Standartları'nın Oluşturulması, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 19, Temmuz, 2006.

Uyar, Süleyman ve Çelik, Muhsin: İMKB'nda İşlem Gören Şirketlerin Görüşlerinin ve Denetim Raporlarının Denetim Şirketleri Açısından Araştırılması, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 41, Ocak, 2009.

Uysal, Özgür Özmen: Sarbanes-Oxley Yasası ve Sermaye Piyasası ve Borsa Kurulu'nun (SEC) Düzenlemeleri Açısından Bağımsız Denetim Olgusu, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı: 13, Eylül, 2004.

Uzay, Şaban: Denetçilerin Denetiminde Yeni Bir Model Olarak Kamu Gözetim Kurulu ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 4, Aralık, 2006.

Yıldırım, Suat: Türk Ticaret Kanun Tasarısına Göre Anonim Şirketlerde Denetim, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 1, Mart, 2008.

Seminer ve Sempozyumlar

Dural, Fatih: **Türkiye Muhasebe Uygulamalarını etkileyen Unsurlar (Bağımsız Denetim ve Vergi Denetiminin Sorunları)**, Türkiye’de Muhasebe ve Denetim Mesleğinin Geleceği, İstanbul: 1. Türkiye Muhasebe ve Denetim Sempozyumu, Recep Pekdemir (ed.), İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayınları, Yayın No: 16, 6 – 8 Nisan 1995.

Pekdemir, Recep (ed.): **Muhasebe Denetimi Mesleğinde Yetkiler Sorumluluklar ve Meslek Ahlakı**, 3. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İstanbul: İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Yayınları, Yayın No: 20, 30 Nisan – 4 Mayıs 1997.

Tezler

Türker, Can: Maddi Duran Varlıkların Bağımsız Denetimi ve Bir Uygulama, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Marmara Üniversitesi SBE, 2008.

İnternet Kaynakları

Alacakların Denetimi, http://myfile.blogcu.com/alacaklarin-denetimi_33610691.html, 20.04.2009.

Alpman, Gökhan: İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Sağlanması, <http://www.denetimnet.com/UserFiles/Documents/DeloitteMakaleleri/Ic%20Kontrol%20Sistemi%20260407%20Antalya.pdf> , 20.04.2009.

Audit Program For Accounts Receivable, www.auditnet.org/docs/AccountsReceivableAuditProgram.doc. 20.04.09.

Cengiz, Özkan: **Transfer Fiyatlandırması, Kontrol Edilen Yabancı Kurum ve Örtülü Sermaye'ye İlişkin Form**, <http://www.muhasibetr.comdosyagonderupload20090419transfer.pdf.pdf>, 20.04.2009.

Denetim Karar Süreci ve Denetim Riski Kavramları, <http://egitimsunolari.blogspot.com/2008/09/af-4snf-muhasebe-denetimi-ve-mali.html>, 20.04.2009.

DenetimTeknikleri, www.denetimnet.net/Pages/DenetimTeknikleridisdenetim.aspx, 20.04.2009

Karaimer, Bertan: **Uluslar arası Denetim Standartları (ISA) ve Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim**, www.dosya.izsmmmo.com/documan/ds_seminer5.ppt, 20.04.09.

Kefelioğlu, Adem: Alacakların Denetimi, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 59, Nisan, Mayıs, Haziran, 2002, <http://www.ismmmo.org.tr/htmldergikonu.asp?id=8550&did=62&dad=MALİ%20ÇÖZÜM%20DERGİSİ%20Sayı:59%20NİSAN%20MAYIS%20HAZİRAN%202002>, 04.05.2009.

Sermaye Piyasası Kurulu, **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ** (Seri:X No:22) http://www.spk.gov.tr/mevzuat/SeriX_No22.pdf, 25.02.2008.

Türker, Masum ve Pekdemir, Recep: **Uluslararası Denetim Standartları, Türkiye Uygulaması ve Beklentiler**, http://www.semor.com.tr/misc/muhasebe/turker-pekdemir_bildiri.html, 21.04.2009.

Uluslararası Denetim Standartları,
http://www.denetimnet.net/Pages/uluslararasi_denetim_standartlari.aspx, 20.04.2009.

www.ismmmo.org.tr/html.asp?id=4071, 09.01.2009.

www.meslekipaylasim.com/modules.php?name=News&file=article&sid=346, 20.04.2009

www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/997.html, 04.01.2009.

www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=2008410&subid=0&ct=c, 26.06.2009.

www.spk.gov.tr/apps/haftalikbulten/displaybulten.aspx?yil=2008&sayi=16&ext=.pdf, 30.06.2009.

Diğer Kaynaklar

Tekdüzen Hesap Planı

Türkiye Muhasebe Standartları

Türk Ticaret Kanunu

Türk Ticaret Kanunu Tasarısı

Vergi Usul Kanunu